İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜST GELİR GRUBU KONUT TERCİHLERİ VE MEKAN KULLANIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice SADIKOĞLU

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY

HAZİRAN 2010

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜST GELİR GRUBU KONUT TERCİHLERİ VE MEKAN KULLANIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hatice SADIKOĞLU
502071045

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 07 Mayıs 2010
Tezin Savunulduğu Tarih : 11 Haziran 2010

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY (İTÜ)

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Gülçin PULAT GÖKMEN (İTÜ)
Doç. Dr. Deniz ERİNSEL ÖNDER (YTÜ)

HAZİRAN 2010

Aileme,

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca, çok kıymetli fikirleri, aktardığı tecrübeleri, sonsuz sabrı ve heyecanıyla bana destek olan tez danışmanım Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY'a,

Çalışmanın ilerletilmesinde çok değerli fikirleriyle katkıda bulunan jüri üyeleri Prof. Dr. Gülçin PULAT GÖKMEN ve Doç. Dr. Deniz ERİNSEL ÖNDER'e,

Mimarlığı, mimarlık yapmayı bana öğreten, doğru mesleği seçtiğimi bir kez daha görmemi sağlayan, tez çalışmamda önemli katkıda bulunan Yüksek Mimar Serdar SİPAHİOĞLU' na,

Bu çalışmanın hazırlanabilmesi için bana sonsuz güvenle arşivlerini açan Aşçıoğlu İnşaat ve Yönetim Kurulu Başkanı Yaşar AŞÇIOĞLU' na,

Meslek hayatımda önemli adımlar atmamı sağlayan ve bana yol gösteren çalışma arkadaşlarım ve çok sevgili şeflerim, Savaş ANIL ve Alp Koray KORKMAZ' a,

Çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen, varlıklarını sürekli hissettiğim arkadaşlarım Özgür BORAN ve Ergin GÜRKAN'a,

En çok da fikirlerimi saygıyla karşılayıp ilerlediğim yolda hep yanımda olan sevgili ailem, annem Kıymet SADIKOĞLU ve babam Rıdvan SADIKOĞLU'na,

Sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Mayıs 2010

Hatice Sadıkoğlu

(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
ÖZET ..... **xiii**
SUMMARY ..... **xv**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı 2
1.2 Çalışmanın Yöntemi 3
2. TÜKETİM VE KONUT **5**
2.1 Tüketimin Tanımı 5
2.2 Tüketim ve Konut 10
3. TOPLUMSAL TABAKALAR, SINIF VE STATÜ KAVRAMLARI ÜZERİNE **15**
3.1 Toplumsal Tabakalar ve sınıf, statü kavramları 15
3.2 Türkiye'de Sosyal ve Toplumsal Tabakalar 20
3.3 Türkiye'de Toplumsal Tabakaların Hareketliliği 21
3.4 Sosyal Tabakalar-Konut İlişkisi 24
4. ÜST GELİR GRUBU KONUT KULLANICI PROFİLİ VE KONUTLARI **29**
4.1 Gelir Grupları ve Üst Gelir Grubu Tanımı 29
4.2 Türkiye'de Üst Gelir Grubunun Ekonomi Tarihine Bağlı Değişimi 30
4.3 Üst Gelir Grubu Konutlarının Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi 37
4.3.1 Bölgesel değişim 37
4.3.2 Konut ve konut donatılarının değişimi 47
4.3.3 Bölüm sonucu 59
5. GÜNÜMÜZ ÜST GELİR GRUBU KONUTLARI VE KULLANICILARI **61**
5.1 Günümüz Üst Gelir Grubu Konutları 61
5.2 Günümüz Üst Gelir Grubu Konut Kullanıcı Profili ve Konut Tecrübesini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma - Alan Çalışması 66
5.2.1 Araştırma alanı yöntem ve araçlarının tanımı 66
5.2.2 Elde edilen verilerle günümüz üst gelir grubu kullanıcı profili 72
5.2.3 Elde edilen verilerle günümüz üst gelir grubu konut tecrübeleri 79
5.3 Üst Gelir Grubu Kullanıcıları ve Tasarımcı ile Yapılan Görüşmeler 89
5.3.1 Araştırma alanı yöntem ve araçlarının tanımı 89
5.3.2 Kullanıcılar ile yapılan görüşme sonuçlarının değerlendirilmesi 89
5.3.3 Mimar ile yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi 98
5.4 Bölüm Sonucu 100
6. SONUÇLAR **101**
KAYNAKLAR **111**
EKLER **111**

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Türkiye 2006-2007 gelir dağılımı (www.tuik.gov.tr) 29
Çizelge 4.2 : Traktörün hızlı artışı (Uyarlama: Boratav, 2005)..... 35
Çizelge 4.3 : Üst gelir grubu, İstanbul'daki yer değişim süreci (Sadıkoğlu, 2009) .. 41

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow, 1999)..... 6
Şekil 2.2 : Rolex saat reklamı (www.rolex.com, www.lpa.com; Eylül 2009) 9
Şekil 2.3 : Boğazköy Evleri, Bahçeşehir apartman holü (Sadıkoğlu, 2009) 11
Şekil 2.4 : Selenium Twins Residence, asansör holü (Sadıkoğlu, 2009) 11
Şekil 2.5 : Sapphire İstanbul (Sadıkoğlu, 2009)..... 12
Şekil 2.6 : Luxury Homes / Lüks Evler (ninitalk.wordpress.com/2009/07/)..... 13
Şekil 3.1 : Modern toplumdaki sınıf düzeni (Aktaran: Karayaka, 2007) 17
Şekil 3.2 : Bir toplumda düşey ve yatay hareketlilik (Uyarlama; Giddens, 2000).... 20
Şekil 3.3 : Türkiye'de temel bölüşüm ilişkileri (Boratav, 2005, s.31) 21
Şekil 3.4 : Hill Street (city-data.com, 2009)..... 24
Şekil 3.5 : Dolapdere, Etiler (http://istanbulresimleri.net, 2009) 25
Şekil 4.1 : Yeni zenginler – Hacı Ağa tiplemesi (İstanbullular ve Ötekiler, Öncü, 1999, s.125)..... 34
Şekil 4.2 : Levent yerleşmesi, 1950'li yıllar (Esin, 2008, s.27) 42
Şekil 4.3 : Emlak ve Kredi Bankası konut- reklam afişleri (Esin, 2008, s.55)..... 43
Şekil 4.4 : 4. Levent yerleşmeleri (www.arkiv.com/ Taptık, 2006)..... 43
Şekil 4.5 : Sırasıyla; apartman, H. Şaman villası (www.arkiv.com/ arkitekt,1959).. 44
Şekil 4.6 : Incity Bahçeşehir, Tatsuyo Yamamato (www.incity.com.tr)..... 45
Şekil 4.7 : Riva Konakları 2010 (www.rivakonaklari.com)..... 46
Şekil 4.8 : Koray İnşaat Kasaba Evleri Ömerli (www.koray.com.tr/Kasaba)..... 46
Şekil 4.9 : "The dance of life" (Aktaran; Tanyeli, 2004) 50
Şekil 4.10 : Sırasıyla; Röntgen Apartmanı, Pertev Apartmanı 1933 (Dener, 2002) . 57
Şekil 4.11 : Sırasıyla; A. Kunt Evi 1960, Levent 4. Mahalle-Ahmet Aru 1956 (www.arkiv.com) 58
Şekil 4.12 : 1960 Burla Biraderler el ilanı, Bsh buzdolabı 2010 (www.bsh.com) 58
Şekil 5.1 : Spradon Evleri, Bahçeşehir, 2009 (www.spradon.com; Eylül 2009) 63
Şekil 5.2 : Cosmopolitan Condominium (www.Singaporeexptas.com; Mart, 2010) 63
Şekil 5.3 : Aqua Waterfront Condos, (www.aquaontheocean.com; Mart, 2010)..... 64
Şekil 5.4 : İlk Residence örneklerinden, Akmerkez (wow.turkey.com)..... 65
Şekil 5.5 : BJK Fulya Süleyman Seba Kompleksi (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009) 67
Şekil 5.6 : BJK Fulya Süleyman Seba Tesisleri (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009) 67
Şekil 5.7 : Kat planlaması (www.selenium34.com) 68
Şekil 5.8 : 3 Yatak odalı daire (www.Selenium34.com) 69
Şekil 5.9 : 1 Yatak odalı daire (www.Selenium34.com) 69
Şekil 5.10 : Selenium Twins havuz ve roof bar (Sadıkoğlu, 2009)..... 70
Şekil 5.11 : Veri dağılımı-kısmi kesit (Sadıkoğlu, 2010)..... 71
Şekil 5.12 : Meslek- İş alanı- Sektör (Sadıkoğlu, 2010) 73
Şekil 5.13 : Hürriyet Gazetesi 2007, Aşçıoğlu İnşaat Arşivi..... 74
Şekil 5.14 : Daire durumuna göre medeni durum (Sadıkoğlu, 2010)..... 75
Şekil 5.15 : Selenium Twins kullanıcılarının konut hareketi (Sadıkoğlu, 2010)..... 77
Şekil 5.16 : Daire durumu (Sadıkoğlu, 2010)..... 78
Şekil 5.17 : Uygulanan revizyonların dağılımı (Sadıkoğlu, 2010)..... 79

Şekil 5.18 : Revizyonlu daireler SPSS sonucu (Sadıkoğlu, 2010) 80
Şekil 5.19 : Revizyonların dağılımı (Sadıkoğlu, 2010) 81
Şekil 5.20 : Hizmetli odasının giyinme odası dönüşümü (Sadıkoğlu, 2010) 82
Şekil 5.21 : Hizmetli odası-giyinme odası revizyonu (Sadıkoğlu, 2010)..... 83
Şekil 5.22 : Hizmetli odası-giyinme odası revizyonu (Sadıkoğlu, 2010)..... 83
Şekil 5.23 : Başaran Apt-1949, Demir Ağ Kira Evi- 1933 (Dener, 1993) 83
Şekil 5.24 : Standart planda yatak odası (Aşçıoğlu İnş. arşivi, 2010) 84
Şekil 5.25 : Kullanıcı talebiyle değişen yatak odası (Aşçıoğlu İnş. arşivi, 2010) 84
Şekil 5.26 : Yatak odası giyinme bölümü (Sadıkoğlu, 2009)..... 84
Şekil 5.27 : Çalışma odası (Sadıkoğlu, 2009)..... 85
Şekil 5.28 : Banyo ve yatak odasından bir kesit (Sadıkoğlu, 2009) 85
Şekil 5.29 : Sırasıyla; standart plan, özel plan (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009)..... 86
Şekil 5.30 : My World 1+1 , Mashattan 1+1 Daire (2009 satış kataloğu)..... 87
Şekil 5.31 : Farklı Dairelerde, yemek masasının konumu (Sadıkoğlu, 2009)..... 87
Şekil 5.32 : Selenium Twins, My World yemek alanı (2009 satış kataloğu) 88
Şekil 5.33 : Banyonun yatak odası ile bütünleştirilmesi (Sadıkoğlu, 2009)..... 94
Şekil 5.34 : Masif sehpa ve Josephine koltuk (Sadıkoğlu, 2009)..... 95

ÜST GELİR GRUBU KONUT TERCİHLERİ VE MEKAN KULLANIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Konutların, konut yerleşmelerinin gelir gruplarına göre sınıflandırılıp tasarlandığı ve pazara sunulduğu son yıllarda, konutların niteliklerinden önce gelir gruplarının niteliklerinin bilinmesi ve bu değerler çerçevesinde bu kullanıcı grubunun konut tecrübelerinin incelenmesi ile konut alan seçimi, tasarımı ve kullanımında farklı bakış açıları sunma olanağı sağlayacak olan bu araştırmada yeni olanı önce deneyimleyen ve toplumlara öncülük eden üst gelir grubu konutları, kullanıcı profili ve konut tecrübeleri araştırılmıştır. Üst gelir grubu konut tercihlerinin değişmesi zaman içerisinde gelişen ekonomik, siyasal ve toplumsal olaylarla beraber bu grubun profilinin değişimi sonucu meydana gelmiştir.

Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadar geçen süre içinde Osmanlı Devleti ve Türkiye'deki sosyal ve toplumsal tabakalar değişim geçirmiş, yaşanan politik ve ekonomik olaylar bu gelir grubu profillerinin değişimine sebep olmuştur. Tüketim ve zevkin yaşam ve seçimler üzerindeki hakimiyeti artınca, durum, kullanılan mekanlar, donatılar ve onların anlamlarına yansımıştır. Günümüzde de üst gelir grubunun konut mekanı ve konut alanı yer seçimleri profil niteliklerine bağlı olarak değişmektedir. Çalışmada üst gelir grubunun konutları tarihsel süreç içerisinde kullanıcı kimliğinin değişimi ile beraber incelenmiş ve günümüzdeki durum bir alan çalışması ile araştırılmış, elde edilen verilerle geçmiş değerlendirmesi yapılırken gelecekle ilgili yorumlarda bulunulmuştur.

Çalışmada konu edilen "üst gelir grubu profili" tanımı yapılırken konu öncelikli olarak ekonomik bağlamda ele alınmıştır. Kültürel, sosyal, politik ya da dinsel bir sınıflama yapılmamıştır. Türkiye'deki gelir dağılımı baz alınarak yapılan sınıflamada tarihsel süreç içerisinde bu gruba dahil kimselerin nasıl tutumları olduğu ve nasıl konut tercihleri olduğu incelenmiştir.

18. ve 19. yy'larda yüksek tabakayı oluşturan saray halkı ve çalışanları, batılılaşma döneminde Avrupa'ya gönderilen elçiler, devlet adamları sayesinde batılı bir imaj çizerek Avrupai yaşama adapte olmaya çalışmıştır. Cumhuriyet'in kurulması, bürokratların ortaya çıkması ile beraber gücü elinde toplayan yeni bir sınıf ortaya çıkmış ve toplum için önemli konularda söz sahibi olmuştur. Daha çok dönemin aydınlarından, bürokratlarından oluşan bu sınıf diğer gruplara nasıl yaşayacakları hususunda örnek teşkil etmeye çalışmış, Devlet bunu bir politika olarak benimsemiştir. Yine bu dönemlerde, ekonomik kalkınma politikaları ile devletin kendi sermayesini döndürmesi amacıyla yeni bir burjuva sınıfı yaratılmak istenmiş ve toprak sahipliliğinden gelen yeni bir zengin sınıf ortaya çıkmıştır. Tüm bu değişimler aynı gelir grubunda fakat farklı kültürel altyapılara sahip olan bu zengin

insanların “üst gelir grubu” nun konuta yükledikleri anlamları da değiştirmiş ve konut kimi zaman bir yaşama mekanından daha çok gösteriş alanına dönüşmüştür.

1980’lerden günümüze gelindiğinde yine aynı kullanıcı profilinin kent mekanından kendini soyutlamış, dışa kapalı, güvenlikli yerleşimleri tercih ettiği ve konuta statü, gösteriş, lüks sembolü anlamlarını yüklediği gözlemlenmiş ve yapılan bu araştırmada bugünkü durum anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, günümüz üst gelir grubunu ve onların konut tercih ve deneyimlerini anlamak için bir “residence” yerleşimi incelenmiş, kullanıcıların konut edinme, tasarıma katılım ve yaşam süreci gözlemlenmiş ve hem bugüne, hem de geleceğe dair yorumlarda bulunulmuştur.

A STUDY ON HOUSING PREFERENCES AND SPACE USE HIGH INCOME GROUPS

SUMMARY

In the last few years housings and residence complexes have been categorised and designed according to the different income classes of the society and has been placed in the real estate market accordingly. The research is concentrated on the housing, resident profile and residence experiences of high-income classes of the society, which has been the pioneer of the society in experiencing the innovations. This way the research may lead to a better knowledge of the characteristics of different income classes before the characteristics of housings and to different points of views on choosing the residence areas, desings and even its uses, as a result of different residence experiences. The changes that occured in the preferences of the high-income class has been the result of the change of the profile of this class as well as the changes in the economical, political and social situations that occured.

Since the years of Tanzimat reforms, profile of the social classes in the Ottoman Empire and Turkey has changed due to the political and economical incidents. As the effects of leisure and consumerism became more influential on the choices made, these influences were reflected on the places, facilities and their meanings. The choices for the location of high-income class residences change according to the profile characteristics. In the research, the residences of high-income class is examined with the changes of the user profile throughout the historical context, the current situation is investigated with a case study. An evaluation of the past and comments about the future are made in the light of the results derived.

The 'High-income class/ upper class' subject in the research is defined primarily on economical basis. The classification made is not based on cultural, social, political or religious basis. The behaviour and the choice of residences of the people that are a part of the upper class, in a categorization taking into account only the distribution of income, are examined.

The royal court, who made up the upper-class in 18th and 19th century have tried to adapt themselves to a European way of living with the help of the statesman and ambassadors sent to Europe in the period of Westernization. A new class rised and became an arbiter after the founding of the Republic. This class was made up of the intelligentzia and the bureaucrats of the time and tried to show an examplary way of living to the public. The state adopted this as a policy. Also in this era, there was an effort to create a bourgeoisie class with the policies of economic development. This led to a new upper class that emerged from the landlords. These changes caused the upper class to be made up of people with comparable wealth, but of different cultural backgrounds, which has also changed the meaning of housing and residences became more of a place of show-off rather than a living area.

We can still observe nowadays that the same class prefers residences with securities, which are also isolated from outside, and that the residence became a symbol of luxury, show-off, and social status. This research with the help of the case studies try to explain the current situation.

This study examines 'residence' area in order to understand the experiences and building choises of high income group of modern day. The study also reviews user's forming, taking part in the designing and living processes in the buidings and includes comments on today and the future as well.

1. GİRİŞ

Türkiye'de 80'li yıllardan beri üst gelir grubuna yönelik yeni bir çok konut alanı ve konut sunum biçimi ortaya çıkmıştır. Yüksek gelire sahip olan bireyler ve aileler tarafından bu konut alanlarına sürekli, yoğun ve artan bir talep olduğu görülmüştür. 18. yy'da köşk, konak ve yalılar, batılılaşma ve modernleşme ile beraber apartman daireleri, modern tekil evler bu grubun tercih ettiği konut tipleri iken; günümüzde düşeyde ve yatayda oluşturulan dışa kapalı güvenlikli konut siteleri üst gelir grubu tarafından en çok talep gören konut biçimleri olmuştur.

Değişen sadece konut tipleri ve sunumları olmamıştır; zaman içerisinde, tüketim alışkanlığının artması, teknolojinin gelişmesi, değişen mekan arayışları ile konut bölgelerinin yerleştiği konumlarda farklılaşmalar gündeme gelmiştir. Bölgesel yatay hareketliliklerin yanısıra, daha önce varolmayan yeni konut alanları da ortaya çıkmıştır. Genel yaşam alanı bütünlüğü parçalanmaya başlamış, bölgesel kendi içine kapalı küçük yerleşimler kurulmaya başlanmıştır. Bu da temelde ekonomik düzenin değişmesi ile ortaya çıkan kişiler arası gelir dağılımının kişilerin konut mekanlarında da kendini göstermesine neden olmuştur. Hem bölgesel,hem de konut birimi bazında ortaya çıkan bu mekansal ayrışmalar, toplumsal ayrışmalara da neden olmuştur.

Türkiye ekonomi tarihine bağlı olarak, zaman içerisinde varolan sınıfların yanısıra yeni toplumsal sınıflar doğmuş ve bu sınıflara mensup kullanıcılara yönelik yeni konut mekanları ve sunumları ortaya çıkmıştır. İthal ikameci ekonomi modelinden vazgeçilip, serbest ekonomi politikasının uygulanması ile beraber ortaya çıkan bu grup aynı zamanda statüsünü de gösterebileceği bir konut mekanında yaşama isteği içine girmiş ve gelir artışına bağlı olarak konutunu ve konut alanlarını değiştirmeye başlamıştır. Aileden yüksek statüye sahip olanlar ise, kimi zaman yeni olanı deneyimlemek ve öncü olmak, kimi zaman da moda akımına uymak amacıyla yeni arayışlar içine girmişlerdir.

Konut üst gelir grubu için artık sadece bir yaşam alanı olmaktan çıkmıştır. Aynı zamanda kimlik kartıdır. Yaşadıkları, oturdukları mekanı söylemek, evlerinde gösteriş amaçlı, bir "şey" leri tarifleyen sembolik donatılar kullanmak, kendi

profillerini tariflemek, kişilerin kendilerini, statülerini anlatmak için kullandıkları bir yol olmuştur.

Konutta tüketim fiziksel ihtiyaçlara yönelik bir amaç olmaktan çıkıp, kişilerin sosyokültürel isteklerinin karşılanması için kullanılır hale geldiğinde, artık üst gelir grubu konutlarında gösterişe dayalı bir tüketim eylemi içine girmiştir. Gösterişçi tüketimin sosyal statü ile önemli bir bağlantısı bulunmaktadır. Bu bağlantı konutları sosyal statü üzerinde etkili kılmaktadır. Sahip olunan sosyal statüyü göstermek ya da sınıf değiştirmek için yapılan bu tüketim çeşidi üst gelir grubu konut ve donatılarında sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle 1980'den sonra üst gelir grubu ve üst-orta gelir grubu statülerini gösterme, ya da bir kimlik oluşturmanın tüketim yoluyla da sağlanacağını farketmişlerdir.

Tez kapsamında da gösterişçi tüketim anlayışından yola çıkılarak, günümüzde üst gelir grubunun, gelir durumu, alışkanlıkları, meslekleri kısacası profile ve bu profilin kendi konut mekanlarına bakış açıları, ele alınarak konut tecrübeleri değerlendirilecektir.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, üst gelir grubunun geçmişten günümüze konut tecrübelerini ve konut mekanlarına bakış açılarını yakından incelemek amacıyla kurgulanmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan konut kullanıcı grubu bir alt grup için örnek teşkil edeceğinden toplumun tüm kademelerini etkileyecek bir pozisyona sahiptir. Dolayısıyla bu gelir grubunun profilinin incelenmesi ve konut tecrübelerinin geçmişte yaşanan toplumsal değişimlerle beraber yorumlanması, günümüzdeki durumu anlamak ve gelecekte nasıl gelişmeler yaşanacağı konusunda yapılacak araştırmalar için veri oluşturmak adına yarar sağlayacaktır.

Çalışma, elde edilen verilerle bir yandan geçmiş, bir yandan da günümüz tüketim anlayışını konut bağlamında ele almayı hedeflemiştir. Tüketim amaçlı yapılan konut ve konut donatısı kullanımı incelenerek, Bu konutlarda ihtiyaç dışı kullanım, sembolik ve gösteriş amaçlı tüketimin yapılıp yapılmadığı, konutun statü ile bağlantısı ve bunun kullanıcıya ne kazandırdığı, konuta mimari açıdan nasıl değişiklikler getirdiği araştırılmıştır.

Bunun yanısıra, bu çalışma, üst gelir grubunun her dönem öncü olma, yeniyi takip etme isteğinden yola çıkarak, günümüzde ilk defa özellikle bu tür konutlarda görülen fakat ilerde diğer bireylerin, ailelerin evlerinde de görebileceğimiz yeni oluşumları, mekan ve mekan kullanımlarını sebepleri, olumlu ve olumsuz sonuçları ile incelemeyi ve sorgulamayı amaçlamıştır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Literatür ve alan çalışmalarına dayanan bu araştırmada öncelikli olarak konut olgusu, tüketim, ekonomi ve sosyal statü bağlamında ele alınmıştır. Gelir gruplarına göre konutlarda görülen farklılığı anlamak için toplumsal tabakalar ve gelir grubu sınıflandırmaları Türkiye'nin ekonomi tarihi ile ilişkili olarak incelenmiştir. Öncelikli olarak bahsedilen profilin kimler olduğu nasıl bir süreç yaşadıkları araştırılmış; daha sonra bu profilin konutları tarihsel bir süreç içerisinde mimari ve sosyal açıdan irdelenmek üzere günümüze kadar ele alınmştır.

1980'lerden günümüze üst gelir grubunun profilini ve konutlarına bakış açılarını, konut tecrübelerini anlamak için İstanbul, Beşiktaş'ta Selenium Twins Residence' ta alan çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasında konut sahiplerinin yaşam tercih bilgileri kayda alınmış ve günümüze dair genel-tipik bir kulanıcı profili tariflenmeye çalışılmıştır. Genel çıkarımlardan da öteye gidilerek seçilen 3 konut kullanıcısı ile beraber yaşadıkları konutlar ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Ardından binanın mimarı ile yapılan görüşme ile genel söylemler oluşturulmuş; sonuç olarak günümüze ve geleceğe dair ipuçları elde edilmiştir.

2. TÜKETİM VE KONUT

Ekonomik ve sosyal gelişmelerle beraber tüketim alışkanlıklarının değişmesi insanların yaşamında önemli yer tutan barınma ihtiyacının karşılandığı konut mekanında da değişme ve gelişmelere neden olmuştur. Bu bölümde konut, tüketim bağlamında ele alınmış ve tüketim eylemlerinin konut mekanına nasıl yansıdığı anlatılmıştır.

2.1 Tüketimin Tanımı

İnsanlar, varoluşlarından beri sürekli bir üretim ve tüketim eylemi içinde bulunmaktadırlar. Sanayi devrimi ile farklılaşarak zamansal ve parasal bir organizasyon halini alan üretim, iletişim devrimi ile beraber kapitalizm, küreselleşme gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüketme eylemi, tüketim ile başlayan bu döngü ve kavramlar, insanların yaşam biçimlerini, seçimlerini etkilemiştir.

Tüketim kelimesi sözlük anlamı ile "Tüketme işi, üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı" olarak açıklanmaktadır. Üretilenin kullanılması, harcanması, yani tüketiliyor olması ona anlam kazandıracağı için tüketim ve üretim birbirlerinin varlığı ile açıklanabilmektedir (Odabaşı, 2006).

Endüstri devriminin başlangıcı, üretim şeklinin değişmesi, 19.yy.da telefon, telgraf, tv gibi buluşlarla iletişimin güçlenmesi ve Postfordist üretimle beraber hizmet sektörünün gelişimi, sunulan seçeneklerin artması ile değişen pazar ve sektör çerçeveleri tüketim kavramının gelişiminde rol oynamıştır. Tüketim bir ihtiyaç halinde iken, artık hem fiziksel hem de sosyokültürel isteklerin karşılanması için bir hizmetkar rolüne girmiş ve hatta zamanla bir kültür halini almış, kişileri, toplumları etkilemiş ve içinde bulunduğumuz çağ "Tüketim Çağı" adını almıştır.

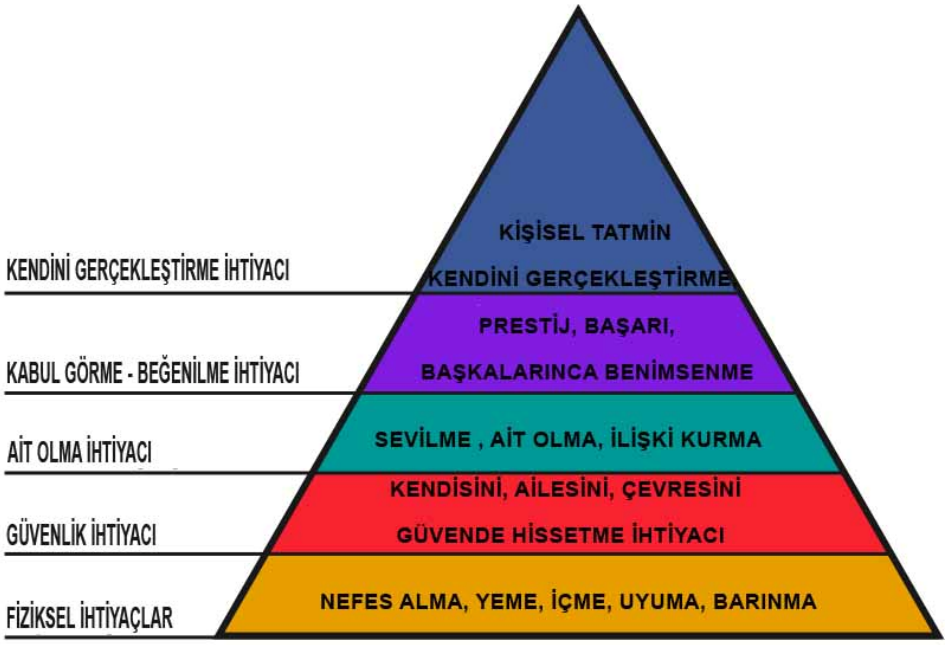
Odabaşı (2006)'na göre içinde bulunduğumuz bu tüketim çağında, ihtiyaçların tatmini için varolan tüketim bu ihtiyaçları karşılama şekline göre şöyle sınıflandırılmaktadır:

Basit Tüketim : Zorunlu Tüketim, Özenli Tüketim, Tutkulu Tüketim;

Karmaşık Tüketim : Refah Tüketimi, Gösterişçi Tüketim, Sembolik Tüketim;

Zorunlu Tüketim : Yaşamımızı sürdürmek için yapmamız gereken tüketim;

1943 yılında Abraham Maslow, kişilerin ihtiyaçları olanı karşılamadan başka bir ihtiyaca yönelmelerinin olanaksız olduğunu savunmuştur. Maslow'a göre kişilerin bir basamaktaki ihtiyacı karşılanmadıkça bir üst basamaktaki ihtiyaçlarından söz edilemez (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 : Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow, 1999)

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde sıraladığı gibi, kişiler önce fizyolojik ihtiyaçları olan yeme, içme, barınma, üreme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için basit tüketim eylemi içine girerler. Daha sonra ikinci basamak olan güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak, ardından gelen sevgi, ait olma ihtiyacını karşılamak isterler. Dördüncü basamakta ise saygı, ün sahibi olma gibi ihtiyaçlar vardır. En son basamak artık bireyin kendi benlik ihtiyaçlarıdır. Belirli bir kategorideki gereksinimler tam olarak karşılanmadan, kişi bir üst düzeydeki kategorinin gereksinimlerini algılamaz. Örneğin; karnını zar zor doyurabilen, fakat güvenlik içinde bulunmayan, kendini

sürekli olarak olası bir tehdit altında algılayan bir insanın, dünya görüşünü geliştirmek için kitap okumak gibi bir gereksinimi yoktur.

Tüketim, Maslow hiyerarşisinde olduğu gibi temel ihtiyaçları sırasıyla karşılamaktan öte basamak atlayıp bir üst düzeye geçilince Odabaşı (2006) nın da belirttiği gibi farklı ve karmaşık şekiller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sembolik ve Gösterişçi Tüketim de bu karmaşık tüketme biçimlerinden biridir; kendini başkaları ile kıyaslamaya dayanır (Odabaşı, 2006).

Tam bu noktada konutta statü, sergileme maksatlı yapılan gösterişçi ve sembolik tüketimin ihtiyaçlar hiyerarşisindeki yerini ait olma basamağına koyabiliriz. Bir sosyal gruba ait olma ve o toplulukta kabul görme insanın temel ihtiyaçlarından biridir. Bu kişiye fiziksel güvenlikten de öte sosyal bir güvenlik hissi kazandırmaktadır.

Veblen (2005)'e göre; günümüzde varlıklı kesim ihtiyaçlarını karşılamaktan öte satın aldıklarını başkalarına göstermek için bir tüketme eylemi içindedir. Gösterişçi tüketime yönelen bu profil çevresine kendi toplumsal konumuyla ilgili mesajlar vermekte ve nasıl bir hayata, nelere sahip olduğunu yaptığı tüketimle anlatmaktadır (Veblen, 2005).

"Aylak Sınflar Kuramı"nda (*Theory of Leisure Class*) Amerikalı yeni zenginleri anlatırken onların gösterişçi ve sembolik tüketim eğilimlerini ve alışkanlıklarını inceleyen Veblen'e göre bu kişiler tüketim odaklı yaşamaktadırlar ve bir gruba aitliklerini diğerlerine göstermek onlar için büyük bir haz olarak nitelendirilmiştir (Veblen, 2005).

Baudriallard'a göre günümüzde tüketim, mal ve hizmetler aracılığı ile bireylerin ihtiyaçlarının tatmin edilmesinin ötesinde bir göstergeler sistemidir. Somut olan şeyler soyut bir anlam taşımakta ve belirli bir şeyi işaret etmektedir. Günümüzde en çok önem verilen tüketim "sembolik ve gösterişsel tüketim" çeşitleridir. Artık satın alınanlar, istek ve ihtiyaçlardan daha önemli hale gelmiştir.

Bireyler sadece pratik yararları ve işlevlerinden dolayı değil kimliklerini ortaya koymak için ürün satın almaya başlamışlardır. Bu da harcamalar konusunda kişinin kendisine ve kendi konumuna göre "lüks" olarak nitelendirdiği tüketim şekli ile varolması durumunu ortaya çıkarmıştır. Lüks Tüketim de gösterişçi bir tüketim çeşididir. Özellikle yeni zengin grupların ortaya çıkışı ile beraber artan bu tüketim çeşidi neredeyse bir tüketim problemi haline gelniştir.

Sombart (1998) lüks tüketimin Avrupa'da meydana gelen nüfus farklılaşmaları ile artan israfçı, ihtiyaç dışı bir tüketim olduğunu belirtmektedir. Üzerinde birçok çalışma yapılmasına rağmen tanımı hala belirlenemiştir ve kişiseldir.

Lüks, eğer zor ele geçirilen sahip olamadıklarımızın karşılığı ise topluma, zamana göre değişiklik gösterecek ve bireyin zaman içindeki değişimine göre de sabit ve tek olarak kalmayacaktır. Birisi için zorunlu olan bir tüketim nesnesi, diğer bir kimse için lüks olarak nitelendirilebilmektedir. Dolayısıyla gösterişsel tüketim kavramı ile ele alınan lüks kavramını açıklamak hiç de kolay değildir.

Veblen (2005)'e göre lüks, modern dünyada insanların birbirini kıskandırma politikalarıyla değerlendirilmektedir. Odabaşı (2006) ise modern dünyada hedonizmin (hazcılığın) lüks tüketimi arttırdığını savunmaktadır.

Botton'a göre üst sınıf kendi zenginliğinin ve gücünü lüks ürünler yardımıyla teşhir ederek, diğer insanlarda kıskançlık duygusu yaratmaya çalışır. Lüks, kişinin toplumdaki tatmin aracı haline gelmiştir (Botton, 1999). Dolayısıyla lüks ve gösterişçi tüketimin özellikle üst sınıflarda önemli olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu tüketim sürekli yenilenen bir tüketimdir. Çünkü kişiler ulaşılamayan ve zor olanı elde ettikten sonra, onlar için başka lüks metalar devreye girecektir.

Odabaşı'na göre Akdeniz kıyılarında tatil yapmak ya da dizüstü bilgisayara sahip olmak birileri için lüks iken, birileri için zorunluluk olabilecektir. "Lüks olarak adlandırılan ihtiyaçlar tatmin edildiğinde, yeni bir lüks ihtiyacının ortaya çıkacağı çok aşikardır" (Odabaşı, 2006) .

Bu metalar, ürünler somut anlamda tüketilmezler esas ürün ikinci plana atılırken ürünün çizdiği manevi imaj tüketilir. Odabaşı' (2006) na göre kullanılan ürünler kişilerin sosyal sınıfları ve statüleri hakkında bize bigi vermektedir. Bugün sıradan bir marka saat ile son derece lüks kabul edilen Rolex marka saat kullanan iki birey arasındaki fark bize saatleri üzerinden okutulmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2'de de görüldüğü gibi saatin satıldığı, pazarlandığı profil zengin sporu olan golf üzerinden okutulmuş ve saatin nasıl bir statüyü temsil ettiği tariflenmiştir.

Şekil 2.2 : Rolex saat reklamı (www.rolex.com, www.lpa.com; Eylül 2009)

"Kullanılan ürün ve hizmetler yoluyla bireyler, kendileri hakkında çevrelerine birşeyler aktarırlar. Kullanılan bu ürün ve hizmetler tüketicilerin yaşam biçimlerine, sosyal sınıflarına ilişkin bağların kurulmasında sembolik rol oynar" (Odabaşı, 2006, s.84).

Ait olunan sosyal sınıfı göstermenin yanısıra kişiler içinde yer aldığı sosyal sınıfın yerine öykündükleri sınıfa ait olma isteklerini de sembolik tüketimle tatmin etme çabasına girerler. Odabaşı'na göre varoşlardaki tüketim ürünlerinin markalı olması da bununla bağlantılıdır. Kullanılan bu markalar sayesinde kişiler üst tabakaya aitmiş gibi bir profil çizebilirler. Geçmişte buna imkan olmasa da günümüzde değişen ekonomi politikalarıyla beraber, insanlar ait olmak istedikleri grubun bir parçasıymış gibi gözükebilmektedir.

Gösterişçi tüketim ekonomik olduğu kadar kültürel bir olgudur. Tüketimin kendisi bir kültür oluştururken biryandan da varolan kültür tüketim şeklini, çeşidini etkilemektedir. Kişinin sahip olduğu kültürel altyapı onun nasıl ürünler tüketeceği ya da tükettiği ürüne nasıl anlamlar yüklediği hakkında bize bilgi vermektedir.

"Tüketim kararları verildiği dönemin kültürünün hayati kaynağı haline gelir. Belli bir kültürde yetişen insanlar, bu kültürün kendi hayatları süresince değiştiğini görürler: yeni kelimeler yeni fikirler, yeni tarzlar.. kültür evrilir ve insanlar değişimde rol oynar, tüketim tam da o kültürün kavgasının verildiği ve biçimlendiği yerdir" (Douglas, Isherwood, 1999, s.73).

Farklı kültürlerde hayatının bir bölümünü geçirmiş bireylerin diğerlerinden seçim farklarının olması da beklenen bir durumdur. Dolayısıyla, üst gelir grubu, sadece ekonomiye bağlı olmayan sosyal yaşam şekillerini onların kültürel altyapısının da hayatlarında etkili olduğunu onlara benzeyen kültürel, ekonomik ve sosyal altyapıya bağlı kişilerle aynı ürünleri tüketme isteği içinde bulunduklarını belli bir gruba ait olduklarını dışarıya gösterme eğilimi gösterirler.

Tüketme işi gösteriş amacına yönelik yapıldığı zaman sosyal sınıf farklarının kentte kendini daha çok hissettirmesine neden olmaktadır. Toplumda farklı ürünlerin, kıyafetlerin, konutların, yaşam alanlarının tercih ediliyor olması bir yandan çeşitliliği artırırken diğer yandan da var olan sosyal-toplumsal ayrışmayı tetikleyebilmektedir.

2.2 Tüketim ve Konut

Kapitalizmin erken dönemlerinde üretime yapılan vurgu artmış, kapitalist dünya tüketim odaklı yeni bir alt evren yaratmıştır. İşçiler bir yandan üretim bandında çalışırken, diğer yandan buradan aldıkları paraları boş zamanlarını değerlendirmek için tüketme eylemi içine girmişler ve oluşan bu boş zaman eylem alanları da tüketim alışkanlığını tetiklemiştir.

Kazanılan veya varolan paranın ve kişiye ait kültürel altyapının gösterilmesi ve başkalarına sunulması amacıyla tüketim şekli gösterişçi ve sembolik olmaya başlamış ve özellikle üst gelir grubu konut kullanıcıları sahip olduklarını bir kez daha konutları üzerinden okutmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla sahip olunan konutun hem anlamı, hemde sahiplilik amacı çoğullaşmıştır.

Konut, öncelikli olarak barınma ihtiyacının karşılanması amacı ile yapılan bir tüketimdir. Kişiler konutları ve konut donatıları için önemli paralar harcamaktadırlar. Bu, bireylerin konutlarını sadece barınma ihtiyacı olarak görmediklerini; aynı zamanda yaşadıkları konuta çeşitli anlamlar yüklediklerini de göstermektedir. Konut, kullanıcıların ait olduğu kültür grubunu, ait olduğu gelir durumunu, kısacası onların kişisel olarak yükledikleri anlamları ifade etmesi, çevreye sunması için tüketme eyleminin dinamiğini sürekli tutan en önemli sembollerinden biridir.

“Bireyler, sadece pratik yararları ve işlevlerinden dolayı değil, aynı zamanda kim olduklarını gösterme, duygularını ortaya koyma ve çevreleriyle iletişim amaçlarından dolayı da ürün satın alıp kullanırlar” (Odabaşı, 2006, s.23).

Konut kullanıcıları kendi bireysel özelliklerini yaşam alanlarında yansıtma çabasında içindedirler. Becker’a göre kişiler, bilinçli olarak binalarda, mekanlarda görsel işaretler aramaktadırlar. Bu işaretlerin sahiplerinin statüsü, prestij ve diğer değerleri hakkında çok şey söyledikleri kabul edilmektedir (Aktaran; İnceoğlu, 1999).

İnceoğlu (1999) da, çalışmasında Amerikalıların kişiliklerinin uzantısı evler, arabalar, kıyafetler aldığını kısacası statülerini gösterecekleri sembolik bir tüketim içinde olduklarından bahsetmiştir.

Sembolik ve gösterişçi tüketim kişilere, sahip oldukları şeylerle kendilerini ifade edebilme yetisi kazandırmıştır. Ev, sadece barınak olmaktan çıkarak, kimlik temsili olduğunu gösteren bireysel öğelerle özelleştirilmektedir. Daha iç mekana girmeden konut kullanıcılarının sosyal statü ve değer yargılarının nasıl olduğunu görmek mümkündür. Sosyal sınfların konutlarını kendileştirmeleri de farklı olmaktadır (Şekil 2.3, Şekil 2.4).

Şekil 2.3 : Boğazköy Evleri, Bahçeşehir apartman holü (Sadıkoğlu, 2009)

Şekil 2.4 : Selenium Twins Residence, asansör holü (Sadıkoğlu, 2009)

Karşılaştırmalı olarak bir orta gelir grubu yerleşmesi olan Boğazköy ve bir üst gelir grubu yerleşmesi olan Selenium Twins Residence ortak alan kullanımları incelendiğinde; sosyal statülerin, konut dış mekanına nasıl yansıdığını görmek mümkündür (Şekil 2.3 ve 2.4).

Burada değinilecek bir diğer konu da "residence" yaşamının ortak alanlarının bir yönetiminin olması, alt gelir grubunun konut ortak alanlarının ise sadece kullanıcılar tarafından yönetiliyor ve şekillendiriliyor olmasıdır. "Residence" yaşamı bir anlamda kullanıcılarına nasıl yaşamaları gerektiğini dikte etmektedir. Bu tür farklılıklar kimi zaman aynı mekanın farklı kullanımına yol açarken kimi zaman da farklı anlamlandırılmasına yol açmaktadır.

Bocock, ürünlere atfedilen özellikler sayesinde bireylere kimlik kazandırılabileceğini belirtmekle, aslında bu ürünlerin yaşam tarzlarının kendilerine bir kimlik mi oluşturduğunu, yoksa içlerinde zaten varolan kimliği mi açığa çıkardığını sorgulamaktadır (Bocock, 2005).

Baudriallard' (1997) a göre ise, ürünler kimlik oluşturabilmek, varlığını ispat edebilmek için kişiler tarafından kullanılırlar. Dolayısıyla hem Baudriallard'ın hem de Bocock'un söylediği ortak şey, bir kimliğin toplum içinde önemli hale gelebilmesi için özellikli ürün tüketimi eylemi gözlemlenmektedir. Günümüzde üst gelir grubuna mensup bireylerin lüks konut sitelerinde konut sahibi olmaları buna örnek verilebilir. Bir gökdelende en üst katlardan konut sahibi olmak bile üst gelir grubu için bir prestij göstergesidir. Genellikle de böyle örneklerde, ilk satışı yapılan daireler üst katlar olmaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 : Sapphire İstanbul (Sadıkoğlu, 2009)

Kapitalizmin egemenliği ile oluşan tüketim dünyasında konut artık sadece yaşam mekanı değildir; çünkü fiziksel çevremiz kim olduğumuzu dış dünyaya iletmemiz konusunda bize yardımcı olur, bu nedenle tüketim toplumunda sahiplenilen konutun, sembolik olarak da içinin doldurulması beklenmektedir (Şekil.2.6).

Şekil 2.6 : Luxury Homes / Lüks Evler (ninitalk.wordpress.com/2009/07/)

Konutta zevklerin, ilgilerin ve kişiliklerin vurgulanması önem kazanmıştır. Bu boyut mobilyalar, süslemeler ve nesneler ile yansıtılmaya çalışılmış, özellikle lüksün ve gösterişin sunumu yapılmaya başlanmıştır (Şekil 2.6). Fakat her kültür ve her sosyal sınıf farklı ürünlerle bu sembolik dizgeyi oluşturmaya çalışmış, her tabaka için farklı dönemlerde farklı ürünler konuttaki gösterişçi açlığı yatıştırmıştır.

Tüketim şekli ve alışkanlıkları değiştikçe buna paralel olarak kişilerin kendi statülerini, sosyal durumlarını yansıttıkları konut mekanı da değişim geçirmiştir. Konut, kullanıcısının kimliği haline gelmiştir. İnsanlar kıyafetleri ya da sahip oldukları arabaları kadar konutlarında da kendilerini anlatmaya çalışmışlardır.Böylece, tüketim ve konut karşılıklı etkileşim içinde olmuştur.

3. TOPLUMSAL TABAKALAR, SINIF VE STATÜ KAVRAMLARI ÜZERİNE

Konut mekanlarının analizinin yapılması için öncelikle kullanıcılarının sınıf ve sosyal tabakalarının sorgulanması gerekmektedir. Ülkelere, yönetimlere göre farklılık gösteren bu toplumsal yapılanmalar konutun ve tüketme eyleminin biçimini ve anlamını da belirlemektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki değişik sosyal statülere sahip olan konut kullanıcı profilini anlamak için önce genel sistemi tanımlamak ve anlamak gerekmektedir.

3.1 Toplumsal Tabakalar ve Sınıf, Statü Kavramları

Sınıf; Bir topluluk içinde, birbirlerinden ekonomik ve toplumsal yönlerden ayrılan ve aralarında karşıtlıklar bulunan bölüklerden her biri olarak tanımlanır

"…bir sınıfı, benimseyebildikleri yaşam biçimi türlerini önemli ölçüde etkileyen ortak ekonomik kaynakları paylaşan büyük ölçekli insan gruplaşmaları diye tanımlayabiliriz. Servet sahipliliği meslekle birlikte sınıf farklılıklarının birincil temelleridir" (Giddens, 2000, s.259).

Giddens'a göre sınıf ortak ekonomik yaşam fırsatları olan insan topluluklarıdır. Sınıf sistemi sanayi toplumlarında bulunan temelde ekonomiye dayalı bir sistemdir. Dört ana tabakalaşma sistemi ayırt edilebilir: kölelik, kast, mülk sistemi ve sınıf. Sınıf sistemi, diğer sistemlerin aksine yasalar ya da dinsel buyruklarla kurulu değildir. Sınıf sistemleri öteki tabakalaşma sistemlerinden daha akışkan ve belirsizdir (Giddens, 2000).

Kerbo da sınıfı, tabakalama sistemi içinde bireylerin benzer konumlar ve benzer politik ve ekonomik çıkarlarla gruplanması olarak tanımlamaktadır. (Aktaran: Karayaka , 2007)

Sınıf Teorisi iki yaklaşımla ele alınmaktadır. Bunlar üretim ilişkileri üzerinden değerlendirmeye dayanan Marksist yaklaşım ve Pazar ilişkilerini esas alan Weber'ci yaklaşımdır. Her ikisinde de sınıf teorileri ekonomik temellidir (Arslan, 2004).

Marksist yaklaşımda sınıf olgusu iki ana tabakadan oluşmaktadır. Buna göre üst katmanda sermaye, mülk sahipleri diğer bir deyişle soylu yönetici sınıf, alt katmanda ise emek sahibi, yönetilen sınıf yer almaktadır. Burada sermaye sahibi bir sınıf ve emek sahibi bir sınıftan söz edilmektedir.

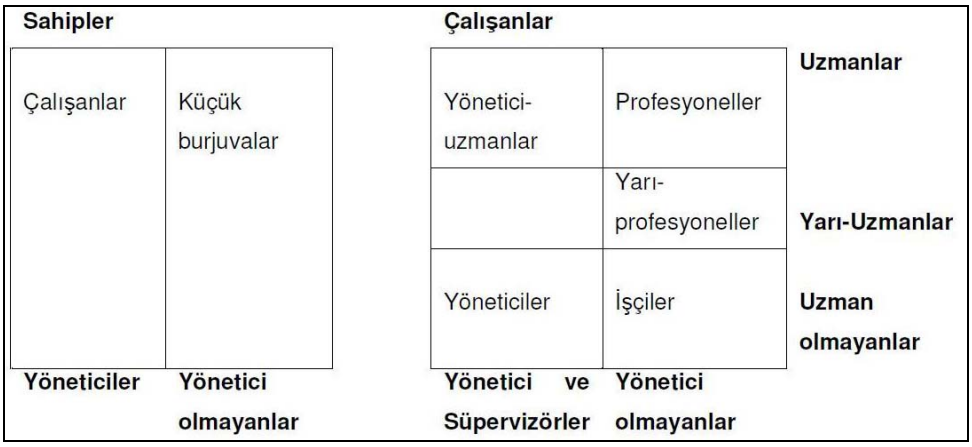
Bu yaklaşımda yöneten sınıf sadece ekonomiyi değil aynı zamanda devlet politikasını ve ideolojiyi de yönetmektedir. Dolayısıyla bu ayrıcalıklı sınıf kendi çıkarları doğrultusuna düzene yön verebilme gücüne sahiptir.

"Marks'a göre maddi araçları kontrol edenler, akılsal ve zihinsel üretim araçlarının kontrollerini de ellerinde tutarlar, bu sebeple yönetici sınıf yalnızca ekonomik açıdan yönetmez bunun yanısıra, ideolojiyi de şekillendirip yaygınlaştırır" (Arslan, 2004, s.4).

Weber'ci yaklaşıma bakıldığında ise; sınıf ortak piyasa konumlarına sahip bireylerin oluşturduğu tanımlanabilir sosyal gruplardır. Bireylerin sınıf konumları pazar konumları tarafından belirlenir Bu kabulden hareketle, bir sınıfa ait kimseler benzer yaşam şekillerine, benzer hayat anlayışlarına sahip olurlar. Weber'e göre mülk sahipleri, bilgi ve beceri sahipleri, iş gücü sahipleri olmak üzere üç temel sosyal sınıf bulunmaktadır (Arslan, 2004).

Her iki düşünceye bakıldığında da gücü elinde bulunduran ayrıcalıklı kitle yönlendiren ve yöneten kesimdir.

Toplumsal yapılarla ilgili ekonomi ve politik duruma bağlı olarak birçok sınıflama sistemine göre değişik tablolar oluşturulabilecektir. Modern toplumdaki düzeni Wrigth basitçe şöyle tablolamıştır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Modern toplumdaki sınıf düzeni (Aktaran: Karayaka, 2007)

Bu modele karşı olarak Bergman ve Joye bir toplumun asla kesin çizgilerle sınıflandırılamayacağını toplumdaki bireylerin sürekli hareketlilik içinde olacağını belirtmişlerdir (Karayaka, 2007).

Karayaka (2007) çalışmasında sınıfları ; üst sınıf (mal sahipliği olan sınıf), üst düzey çalışan sınıf, orta sınıf, çalışan sınıf ve alt sınıf olarak konu edinmiştir. Bu ayrım Kerbo'nun Amerika'daki tipik sınıf bölümlenmesini tariflemektedir. Varolan ekonomik özgürlük ve bilgi ve beceri ile kazanılan ekonomik özgürlük sınıfları oluşturmada önemli rol oynamıştır.

Feodal sistem düzeni değişince yani sermayenin büyümesi, sanayi ve teknolojinin ilerlemesi, bilginin değer kazanması ve bunun sonucunda bilgi toplumuna geçişle beraber yeni eğitimli sınıfların ortaya çıkışı hızlanmıştır. Bununla beraber toplumsal tabakalaşma sisteminde de değişiklikler meydana gelmiştir. Marx kuramında Sanayi öncesi toplumlarda iki ana sınıf vardır; toprağa sahip olanlarla, toprağı işleyenler, çalışanlar. Sanayileşme ile beraber oluşan iki ana sınıf ise; Yeni üretim araçlarına sahip olanlar (sanayiciler, kapitalistler) ve yaşamlarını onlara emek güçlerini satarak kazananlar-işçi (sınıfı) sınıfları oluşmuştur (Giddens, 2000).

Sosyal Tabaka; Bir toplumda yaşama biçimi, maddi imkân, öğrenim durumu bakımlarından birbirine benzeyen kişilerin oluşturduğu sınıf, sosyal sınıflar sosyal tabakayı oluşturur. Kerbo'ya göre sosyal tabakalaşma sistemi ile asıl anlatılmak istenen ödüllerin kime nasıl dağıtılacağını ve neden bu yolla dağıtılacağını açıklayan kurallardır (Aktaran: Karayaka, 2007).

> "Sınıf veya tabakanın yeri/yerleşimi kalıtsal olduğunda bu yerleşim neden olarak gösterilebilmektedir. Yani, insanlar cinsiyet, ırk veya doğduğu sınıf gibi kontrolleri dışında olan nitelikler sebebi ile bir tabaka sistemi içerisindeki konumlarda yer almaktadır. Sınıf veya tabaka yerleşimi öncelikle bireyler tarafından kontrol edilebilir nitelikler sonucu oluşursa bu yerleşim başarı olarak adlandırılmaktadır. Yani insanlar tabakalama sistemi içerisinde yer kapmaya çalısmaktadır, çünkü değerleri bulunmaktadır, çünkü belirli idealler için yaşamaktadırlar, çünkü belirli başarı kurallarını takip etmektedirler. Çoğu toplumlardaki tabaka yerleşiminin nedeni ve başarısı çeşitli karışımlar temelindedir" (Karayaka, 2007, s.20)

Statü; Sınıflar arası ayrışım ve sosyal tabakalaşma kendini göstermeye başladığında ortaya statü gibi toplumsal konumu belirlemede kullanılan tarifleyici kavramlar çıkmıştır.

Weber'e göre tabakalaşma; sınıfın yanısıra statü ile de bağlantılıdır.

Statü; sosyal yapı içindeki konumu göstermek için kullanılan bir terimdir. Farklı

statü düzeyleri farklı ürünleri tüketmekte, farklı mekanlarda zaman geçirmektedir.

"Bir toplum içinde yaşayan birey, o toplum içinde belirli bir yere ve duruma sahiptir. Bu yere ve duruma sosyal statü adı verilir" (Tunalı, 2002, s.100). Tunalı'ya göre bazı toplumlarda bunu bireyin eğitim durumu, bazı toplumlarda ten rengi belirlerken günümüz toplumunda bireyin sahip oldukları ve serveti berlirlemektedir.

Weber'in kuramında statü, toplumsal gruplara, başkaları tarafından yüklenen toplumsal onur ve saygınlık arasındaki farklılıklara göndermede bulunmaktadır. Örn: doktorlar ve avukatların İngiliz toplumlarında yüksek saygınlıkları vardır. Servet sahipliliği de olağan olarak yüksek bir statü sağlamaktadır (Giddens, 2000).

Sosyal statü kişi hayatını yönlendiren bir olgudur. Her birey sosyal statüsünü yükseltmek ya da yüksek göstermek için çaba sarfeder. Bilgin (1990) e göre sosyal statüyü o toplumun içinde geçerli olan değerler belirler. Özellikle günümüz toplumlarında tüketim alışkanlıklar ve biçimleri statüyü belirler hale gelmiştir.

Statü bazen doğuştan bazen sonradan kazanılmaktadır. Soyluluk doğuştan bir statü iken zenginlik sonradan da kazanılabilir statü tanımlayıcısıdır. Botton'a göre statü artık doğuştan kazanılmak yerine hareketli ekonomik zeminde ne derece başarılı olduğu ile ilişkilidir (Botton, 2008). Giddens ise değişebilen statü ile ilgili farklı yargılara değinmektedir. Örneğin sonradan kaybedilen ekonomiye bağlı statü ile ilgili olarak "kibar yoksulluk" teriminden bahsetmektedir. İngiltere'de aristokrat ailelerden gelen kişiler servetleri yokolup gitse de yüksek bir toplumsal saygınlık

görürler. Tersi bir örnek olarak da yeni zenginlerin, köklü servetleri olan kimileri tarafından çokluk küçümsemeyle karşılanmasıdır (Giddens, 2000).

"Sınıf nesnel olarak veriliyken, statü insanların toplumsal farklılıklar hakkındaki değerlendirmelerine bağlıdır. Sınıflar, mülkiyet ve kazançla eşleşen ekonomik etkenlerden kaynaklanırlar; statü grupların izlediği değişen yaşam biçimleri tarafından belirlenir" (Giddens, 2000, s.263).

Statüsü yüksek olan bireyler çoğunlukla orta ve alt tabakalar tarafından taklit edilmektedir.

" … orta ve daha alt düzeyde sosyal statüye sahip sınıflarla, işçi tabakasının büyük bir çoğunluğu, daha yüksek statüye sahip grupların bir kısım alışkanlıklarını kopya ettikçe, bu yüksek gruplar devamlı olarak kendi tüketim kalıplarını değiştirmek zorunda kalırlar" (Bocock, 2005, s.27).

Chaney (1999) de yüksek statüdekilerin alt tabakalar tarafından taklit edilmesi, ile beraber hemen yüksek tabakanın o modayı terk ettiğini tespit etmiştir.

Genel olarak sosyal statü tüketimle doğrudan bağlantılıdır ve statü değişimleri tüketim biçimlerini etkilemektedir diyebiliriz.

Toplumların yapısına göre statü değişimleri toplumsal hareketlilikle sağlanır.

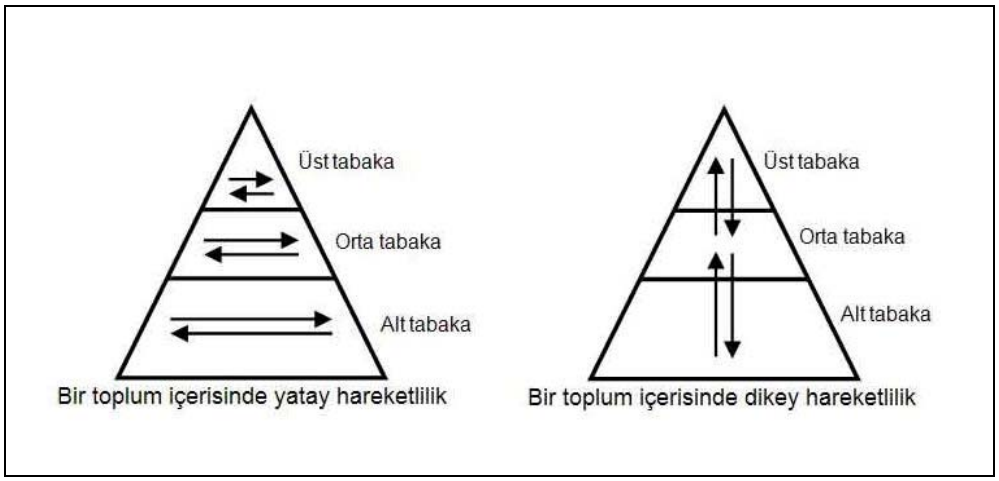
Toplumsal – Sosyal Hareketlilik; Sosyal tabakalaşma sonucu oluşan düzende yatay veya dikey hareketlerdir. Bir bireyin veya toplumsal grubun başka bir toplumsal gruba geçebilirliği; toplumsal katmanlar, zümreler, meslekler veya sınıflar arasındaki geçişlilik, esneklik, birinden diğerine atlanabilirlik kabiliyetidir.

Toplumsal hareketlilik 2 şekilde olmaktadır.

Bunlar:

Dikey Hareketlilik: Toplumda tabakalar yönünde aşağıya veya yukarıya doğru geçişlerdir. Dikey hereketlilikte, gelir düzeyine, eğitim düzeyine, statü ve prestije bağlı olarak yaşama biçiminde belirgin değişiklik olur (Şekil 3.2).

Yatay Hareketlilik: Aynı tabaka içinde sınıflar arasındaki geçişlerdir. Yatay hareketlilikte yaşama biçiminde belirgin değişiklik olmaz (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Bir toplumda düşey ve yatay hareketlilik (Uyarlama; Giddens, 2000)

Sosyal tabaka değiştiren bireyler, gruplar öncelikli olarak alışageldikleri düzene devam ederken biryandan da yeni sınıflarının getirdiği yaşam biçimine alışmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla her hareketlilikte kültürel altyapı ve sosyal konum kişinin yaşam biçimini değiştirmektedir.

3.2 Türkiye'de Sosyal ve Toplumsal Tabakalar

Osmanlı Devleti'nde toplumsal sınıflar ikiye ayrılmıştır; yönetilenler ve yönetenler, yani devlet doğuştan gelen ve dikey hareketliliğe izin vermeyen bir tabakalaşma sistemine sahiptir. Yönetenler ve yönetilenler saray çevresi ile halkı tanımlamaktadır. Osmanlı Devlet sistemine göre kim hangi sınıfa aitse hatta hangi etnik gruba bağlıysa, hangi dine mensup ise ona uygun bir görünüme sahip olmalıdır. Öyle ki kimin hangi tabakaya ait olduğu, kişinin sahip olduklarından, kıyafetlerinden ve yaşadığı mekandan anlaşılmak zorunda kılınmıştır (Mardin, 2003).

"Ülkede bürokrasinin yönetici sınıf olarak özel bir konumda olması ve toprak sahibi ticari bir oligarşinin bulunmayışı değişik bir toplumsal yapılanma oluşmasına neden olmuştur" (Keyder, 2000, s.110).

Bürokratik açıdan gruplandırılan toplumda ekonomik sınıflar da aynı sistem içerisinde tanımlanmıştır.

Batılılaşma ile beraber muhafazakarlar ve ayanlar olmak üzere iki sosyal sınıf daha ortaya çıkmış bunlar da daha çok bürokrasiye etkileri açısından değerlendirilmiştir.

Kapitalist düzen gelmeden önce köylü üretimin çekirdeğini oluşturmuş, geleneksel iş bölümünün yıkılması ile beraber yeni ekonomik düzen ve yeni toplumsal gruplar

ortaya çıkmıştır. Geleneksel Osmanlı yapısındaki küçük şehir burjuvaları ortadan kalkarken dış ticaret kapılarını açan anlaşmalarla beraber Avrupa'da serbest dolaşım ve ticaret hakkına sahip yeni bir ticari sınıf ortaya çıkmıştır.

Bu arada yaşanan sınıf çatışmalarında gelir ve bürokrasinin yanı sıra din ve etnisite de önem kazanmaya başlamış ancak geleneksel sistemin esas 2 sınıfı olan bürokrasi ve küçük köylülük korunmuştur.

Temel Bölüşüm İlişkileri

Üretim İlişkileri	Toplumsal Sınıflar	Mekanizmalar	Göstergeler	Ek Saptamalar
Kapitalist	İşçi sınıfı ve burjuvazi	İşgücü piyasası; bu piyasanın kurumsal düzenlenmesi	Ücret/k. değer oranı; reel ücretler/emek verimi ilişkisi	Özel/kamusal sektör; kapitalist çiftçi ayrımları
Basit meta üretimi	Köylü ve tüccar	Tarımsal ürün ve girdi piyasaları; destek politikaları	İç ticaret hadleri; ticari marjlar	Tefecilik ve mali sermaye; kamu kredi destekleri
Yarı-feodal	Ortakçı/kiracı köylü ve toprak ağası	Toprak kiralama süreçleri; piyasa dışı bağımlılıklar	Toprak kirası/ tarımsal k. değer; dönüm başına reel kira	Yarı-feodal olmayan kiracılık türleri hariç

Şekil 3.3 : Türkiye'de temel bölüşüm ilişkileri (Boratav, 2005, s.31)

Boratav, bugünkü durumu kapitalist, basit meta üretimi ve yarı feodal üretim ilişkilerine göre açıklamış ve toplumu; işçi sınıfı ile burjuvazi, yarı-ortakçı köylü ile toprak ağası ve piyasaya dönük üretici ile tüccar olarak sınıflamıştır (Boratav, 2005) (Şekil 3.3).

İktisat uzmanlarının bazıları sınıflamayı harcanan kapitale bazıları da üretim şekline göre yapmıştır. Hangi şekilde sınıflama olursa olsun kapital el değiştirdikçe dikey ve yatay hareketlilik görülmesi en olağan durum olmuştur. Dolayısıyla doğuştan üst gelir grubuna dahil kişilerin yanısıra sonradan dikey hareketlilik sonucu ile toplumsal tabaka değiştirerek bu gruba dahil olan kişiler de toplumda mevcuttur.

3.3 Türkiye'de Toplumsal Tabakaların Hareketliliği

İnsanların değer sistemleri, tüketim şekilleri ve gösterişçi tüketim davranışları bulundukları tabakalara ve konumlara göre yeni, kolay ve etkili iletişim ortamı sayesinde her geçen gün değişim göstermektedir. Kişilerin, kurumların tüketimleri ve tüketim şekilleri onları bulundukları yerden hareket ettirebilecek, sosyal statü

değişiminde yardımcı olacak bir güce kavuşmuştur. Tüketim toplumunda artık objeler, nesneler biçim ya da bilgi kaygısı ile değil içerdiği anlam kaygısına bağlı olarak sahiplenilme arzusu yaratmaktadır. Sınıf atlamak isteyen bireyler, George Perec'in romanında bahsettiği gibi objelere "şeyler"e sahip olmak arzusu içinde tüketmektedirler. Bu yüzdendir ki orta sınıfın en düşük gelir seviyesine sahip olan sınıfa göre daha fazla kaygı taşıması bir üst sınıfa ulaşma ihtimalinin daha çok olmasından kaynaklanmaktadır (Perec, 1988).

Osmanlı döneminde doğuştan kazanılan toplumsal statü Türkiye Cumhuriyeti ile beraber sonradan da kazanılabilir bir durum haline gelmiştir. Önceleri; fakirler, büyük arazi sahipleri, zengin eski aileler, küçük arazi sahipleri ile sanatkarlardan oluşan bir tabakalaşma sisteminde toplumsal statü doğuştan kazanılmış fakat Cumhuriyet ile beraber statünün değişebilirliği görülmüştür, Türkiye Cumhuriyeti ile beraber yeni gelişen ticari fırsatlarla ortaya çıkmış olan yeni zengin sınıf, işadamları, devlet memurları ve bürokratlar olmuştur. Tabaka hareketleri ya da bir alt tabakadan üst tabakaya yükselme olanakları belirmiş ve anonim ilişkilerle birlikte statüsü yüksek olan gruplara mensup gibi görünmek, bireylerde ve ailelerde yeni bir istek durumuna gelmiştir.

Türkiye, açık bir tabakalaşmış toplum sistemine sahiptir, bireylerin bu sistemde statü değiştirmeleri mümkündür, burada tüketim sadece tırmanma aracı olarak kullanılmaz tüketim aynı zamanda rekabetçi ve taklitçidir. İnsanlar iyi şeylere sahip olmaya çalışmakla beraber yaptıkları tüketimi, yabancılar yanında ve yalnızken yapılan tüketim şeklinde sınıflamakta, saygı duydukları ve taklit ettikleri üst tabakalara benzemeye çalışmaktadırlar. Üst tabaka mensupları kendi içindeki yarışında ise birbirleri arasında en üst pozisyonu elde etmek için gösterişsel tüketimlerine ağırlık vermektedir. (model elbiseler giyerek, sanat eser koleksiyonu, antika eşya…) (Odabaşı, 2006).

Türkiye sınıf konumları açısından doğuştan gelen bir sınıf anlayışı olmadığı için ekonomik olarak yükseldiği an kişiler bir üst gruba dahil olabilmektedir, dolayısıyla bu sisteme sahip ülkelerde statü maksatlı lüks tüketimini görmek şaşırtıcı değildir.

> "Tabakalaşma sisteminde düşey hareket olanağı olmadığı, yani statü sadece doğuştan elde edildiği zamanlarda gösterişçi tüketim bir statü göstergesi olma fonsksiyonunu kazanır ve daha da önemlisi, rekabetçi çekişmeli bir görünüşü de yoktur. Diğer taraftan statü değiştirmenin mümkün olduğu yani rekabet öğesinin araya girdiği toplumlarda gösterişçi

> tüketim hem daha yüksek yerler elde etmek için bir araç, hem de rekabetçi ve taklitçidir" (Kıray, 2005, s.27).

Kıray'a göre üst tabakalara aidiyeti en iyi kanıtlama yolu, sahip olunan kıymetli malların denetim gücünün sembolü olarak sergilenmesi ve tüketimidir (Kıray, 2005). Tabakalara aidiyetin sembolleri Osmanlı Devleti'nden bu yana nesneler ve tüketim ürünleriyle anlatılmaktadır.

Osmanlı'daki dinsel ve sınıfsal ayrımlar çeşitli eşya ve giysilerle vurgulanmıştır. Özellikle gayrimüslimler ile müslümanlar arasındaki farklılık giyimle belirtilmek zorundadır. Bunun yanısıra yönetici ve halk da önemli bir şekilde ayırt edici unsurlar barındırmaktadır. Şerif Mardin (2003) Osmanlı'da seçkinlerin giydiği kıyafetlerin alt tabakalarca bilerek kullanılmadığına ve bunun devlet tarafından uygulanan bir politika olduğuna değinmiştir. Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde üst tabaka kullandığı eşya ve donatılarda batılı öğeler kullanarak alt tabakalardan farklı olduğunu hissettirmeye çalışmıştır. Bu dönemde yazılan tanzimat romanları da önemli ölçüde bu farkları anlatmaktadır. Zamanla alt tabakalar da üst tabakaların tüketim anlayışlarını benimsemiş ve tüketim kültürü yayılmıştır. Örneğin Samipaşazade Sezai'nin romanından alıntı olarak üst tabakanın evi şöyle tariflenmiştir.

> "Bahçeye bakan tarafın alt katında bir salon, salonda mermerden büyük bir ocak, ocağın kenarları mermer üzerine işlenmiş bellerinden aşağısı balık şeklinde çizilmiş iki çıplak kız resmi, ocağın üstünde büyük bir ayna, önünde beyaz bir ayı pöstekisi, ortada xvı. Lui zamanından kalma antika bir masa, çevresinde ayakları ve arkaları yaldızlı iskemleler, koltuğa benzeyen kanepeler; kanepelerin arkasında odanın köşelerinde, eski madenleri taklit ederek yapılmış saksılar içinde Afrika ve Hint motifleriyle süslü çiçek vazoları dikkat çekiyordu. Vazolardaki çiçeklerin her biri neredeyse tavanı delecek kadar uzundu. Salonun zemini Anadolu halı sanatının en ince motifleriyle bezenmiş halılarla kaplıydı, Fatih'in İstanbul'a girişini resmeden büyük tablonun yanında, bir de Napolyon'un portresi asılmıştı. Bu şekilde döşenmiş salonda ocağın sağ tarafındaki köşesinde büyük bir piyano…" (Samipaşazade, 1889, s.49).

Alıntıdaki tasvirlerden de görüleceği üzere konuttaki tüketim ürünleri daha çok sembolik ve gösteriş maksatlıdır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise üst tabaka işlevsel ürünleri daha çok tüketmeye başlamıştır. Ancak tüketilen mekanik-elektronik araçlar (buzdolabı, çamaşır makinesi vb..) bile bu tabakalar da birer gösterişsel tüketim ürünü

sayılabilmektedir. İlerleyen zamanlarda halkın diğer tabakaları da bu dayanıklı tüketim mallarını kullamaya başlamış ve bu araçlar belli bir kesim için zamanla gösterişsel tüketim nesnesi olmaktan çıkmıştır.

1980'li yıllar ise bir dönüm noktası olmuştur. Serbestleşen ticaret ve finans ile beraber tüketim, hayatın kendisi olmaya başlamış ve lüks-gösterişçi tüketim heryerde etkisini göstermeye başlamıştır. Ekonomik olarak özgürlük kazanan/büyüme gösteren her birey kendini bu tüketim ürünleri ile anlatma çabasına girmiştir.

3.4 Sosyal Tabakalar-Konut İlişkisi

Her toplulukta basit fiziksel ve sosyal ihtiyaçların karşılanma şekli o topluluğun ekonomisine, kültürel altyapısına ve geleneklerine bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu ihtiyaçları karşılarken yapılan tüketim şekli ve alanı kişilerin kimlikleri hakkında bilgiler sunar. Birincil ihtiyaçlardan "barınma ihtiyacı" nı karşılamak için seçilen konut mekanı da sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel değerlere bağlı olarak değişen statünün, birey kimliğinin bir sembolüdür.

Dolayısıyla konutun şekli, biçimi bulunduğu alan bize konut sahibinin hangi sınıfa ya da hangi toplumsal tabakaya ait olduğu ve nasıl bir sosyal hareketlilik içinde bulunduğu, hangi gelir grubuna ait olduğu konusunda önemli veriler sunmaktadır.

Günümüzde gelir grupları konut biçimleri ve yer seçimlerinde önemli bir ayraç haline gelmiştir. Örn: 1950'li yıllarda, Amerika'da Hill Street (Şekil 3.4) de oturanlar, artık hiyerarşilerinin doruklarında, yüksek bir statüye sahip olduklarını gösterirler. Bunun yanısıra Hiver Brook'ta oturmak ise toplumsal hiyerarşinin en alt katmanında olmak demektir (Kıray, 2005).

Şekil 3.4 : Hill Street (city-data.com, 2009)

Bunun gibi İstanbul'da Levent, Etiler, Bebek, Kemerburgaz gibi yerleşmeler, üst gelir grubunun seçtiği konut alanları iken Dolapdere, Tarlabaşı da alt gelir grubunun konumlandığı yerler olmuştur (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 : Dolapdere, Etiler (http://istanbulresimleri.net, 2009)

Aynı gelir grubuna ait fakat çeşitli kültürel ve etnik altyapılara sahip kişiler daha kompleks bir sınıflaşma, tabakalaşma durumu yaratmışlardır. Bu Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı ekonomi politikaları sayesinde yaşanan toplumsal hareketliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Doğuştan üst tabakaya ait olan kesim, sonradan üst tabakaya ait olan kesim ile kültürel altyapı ve kullanıcı tutumları gözönüne alındığında asla aynı özelliklere sahip olmayacaktır.

Tüm bu sınıfsal ayrımları, toplumsal hareketlilikleri, tabakalaşmayı ve bir gruba ait olma durumlarını kişilerin konut mekanlarının yanısıra konut donatılarında da görmek mümkündür. Kişiler ait oldukları grubu göstermek için evlerinde o gruba ait eşyalar, donatılar kullanmaktadırlar.

Konutun sosyal tabakalarla ilşkisini inceleyen Kıray (2005) çalışmasında toplumsal tabakaların tüketim anlayışlarının konut mekanına nasıl yansıdığını incelemiştir.

Araştırmada toplumların konutlarından yola çıkılarak yaptıkları tüketim çeşitleri ile beraber bulundukları toplumsal sınıflar ve tabakalar sorgulanmış ve yorumlar getirilmiştir. Araştırma toplumsal yapıları farklı 4 yerleşimde yapılmıştır.

Bunlar: *Çin Çun Çan, Ngoni, Ponape, Ankara*'dır.

Çin Çun Çan yerleşiminde fakirlerin konutlarında pencere olmadığı, zenginlerin ise pencereli hatta 2 odalı konutlara ve ev eşyasına sahip oldukları görülmüştür. Bu yerleşimde tabakalaşma hareketi düşeyde değildir, statü değişimi söz konusu değildir, lüks tüketim yoktur, çünkü sadece daha iyi bir yaşama sahip olma isteği vardır.

Afrika'da bir krallık olan *Ngoni* kentinde ise iki temel sınıf vardır aristokratlar ve işgale uğramış halk, dolayısıyla sınıf atlama kaygısı ile lüks tüketim sözkonusu değildir, Ngoni'de statü göstergesi olarak sahip olunan sığır sürüsü kullanılmaktadır, hatta sığır sahibi olmak üst tabakaya ait olmaya yetmemekte özellikle atadan, aileden gelme bir sürüye sahip olmak daha değerlidir.

Araştırmanın diğer bir kenti olan *Pnope'* de ise kişinin hangi kesime ait olduğu önemli derecede evlerin fiziksel özellikleri ile belirlenmektedir. Şeflerin evleri A1, A4, B1, B4 şeklinde isimlendirilmiştir ve sadece şeflerin evlerinin dört bölümlü, büyük olmasına izin verilmektedir. Ancak halktan birisi ekonomik olarak bu geliri elde etse bile toplumsal statüsünü evi göstermek zorundadır ve halk evleri ancak 2-3 bölmeli yapılabilmektedir. Kıray'a göre şeflerin lüks evlerde oturmaya hak kazanması tamamıyla gösterişçi tüketimi göstermektedir (Kıray, 2005).

Araştırma Ankara'da da 500 aile arasında yapılmış ve görüşmeler sonucu kişilerin toplumsal statüleri, tüketim anlayışları ve konutları hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; Üst orta sınıf ailelerin evlerinin hiç değilse iki asıl odası temizdir ve iyi cins eşya ile döşenmiştir. Çoğunun hem misafir, hem yemek, hem yatak odasında takım mobilyası vardır. Bu eşyalar, biblolar, gümüş kristal tabaklar süslerdir. Bunlar üst tabakadakiler gibi değerli ve eski şeyler olmaktansa çok daha modern ve her zaman rastlanabilen şeylerdir. Dönem itibari ile günümüzde gereksinim olan buzdolabı bile bir gösterişçi tüketim sayılırken onun henüz bir konfor eşyası haline gelmediği görülmektedir, kimileri içinse lüks olarak nitelendirilmiştir.

En üst tabaka evlerin ayrımsız tüm odaları stil mobilya takımları ile döşenmiştir. Ayrıca bu grubun bir de kendi eski geleneklerini sergiledikleri odaları bulunmaktadır (Kıray, 2005).

> "..Bunlardan başka orta tabakada ortalama bir evin bütün duvarlarında tablolar, acem halıları, eski, yeni, bin türlü vitrinler dolusu biblolar, bu evlerin gündelik yaşamlarına girmiştir. Çünkü her biri kendine özgü eşyalardır. Onun için yalnız niteliklerini söylemek, yani bunlar için fazla zaman ve para harcanmış olduğunu, ihtiyaç tatmini ve rahatlık sağlamaktan çok statü sağlamak için kullanıldığını söylemek yeterlidir. Piramidin bu en üst noktasında eşyaların biçim ve türlerinin değişikliği dahi güç ve saygınlık rekabetinde baskın çıkmayı sağlayacak bir şey olabilir" (Kıray, 2005, s.106).

Kurtuluş (2005) a göre günümüz toplumunda özellikle üst gelir grupları kendilerini toplumun diğer kesimlerinden ayıran ve statü farklarının kolayca hissedebileceği yerleşimleri tercih ederken aynı zamanda konut iç mekanları ile de bunu sağlama amacı güderler.

Eğer statü aileden geliyorsa ve toplumda düşey hareketlilik yok ise kişiler konutlarında kullandıkları donatılarda sadece bulundukları konumu belirtmek için bir gösterge olarak tüketme eylemi içinde olurlar, lüks tüketim görülmez. Fakat statü sonradan da kazanılıyorsa ve toplumda dikey hareketlilik söz konusu ise gösterişçi tüketim hem bu hareketi kullanmak hem de rekabet amaçlı bir hal alır.

Tez kapsamında yapılan sınıflamalarda, üst gelir grubunun konut tecrübeleri araştırılırken onların konutlarında gösterişçi tüketim içinde olup olmadıkları, ya da hangi toplumsal tabakaya ait oldukları da bir kez daha sorgulanmıştır.

4. ÜST GELİR GRUBU KONUT KULLANICI PROFİLİ VE KONUTLARI

Üst gelir grubu konut tercihlerinin araştırıldığı bu çalışmada öncelikli olarak gelir grupları arasında bu profilin nerede olduğu sorgulanmış ve bu bölümde kullanıcılar tarafından, İstanbul genelinde tercih edilen konut bölgeleri ve konut biçimleri zaman sürecinde ele alınmıştır.

4.1 Gelir Grupları ve Üst Gelir Grubu Tanımı

Gelir grupları, ekonomik sınıflama içinde kişinin gelirine bağlı olarak nerede yer aldığını gösteren, sadece kazanılan ve harcanan paraya göre yapılan sınıflandırmadır.

Gelir Dağılımı; bir ülkenin toplam gelirinin o ülkenin bireyleri arasındaki dağılımdır. Bir ekonomide belli bir dönemde elde edilen gelirin üretim faktörleri, kişiler, kesimler, coğrafi bölgeler ve meslekler arasındaki paylaşımıdır (İktisat Terimleri Sözlüğü, 2004).

Gelir Dağılımı sosyal sınıflar arasında toplam ülke gelirinin de nasıl paylaştırıldığını görmenin mümkün olduğu tablolar sunmaktadır. %20'lik dilimler halinde incelenen gelir dağılımı tablosunda ilk %20'lik dilim; en alt grubu temsil ederken 5. ve son yüzdelik dilim de en üst grubu temsil etmektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 : Türkiye 2006-2007 gelir dağılımı (www.tuik.gov.tr)

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar, 2006-2007

Yüzde 20'lik fert grupları	Türkiye		Kent		Kır	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (*)	5,1	5,8	5,5	6,2	5,6	6,4
İkinci yüzde 20	9,9	10,6	10,3	11,0	10,2	11,1
Üçüncü yüzde 20	14,8	15,2	15,0	15,3	15,3	16,0
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,5	21,8	21,2	22,6	22,3
Son yüzde 20 (*)	48,4	46,9	47,5	46,2	46,3	44,2
Gini katsayısı	0,43	0,41	0,42	0,39	0,41	0,38
Son yüzde 20/İlk yüzde 20(P80/20)	9,5	8,1	8,6	7,5	8,3	6,9

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

(*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

Çizelgede 5. % 20'lik dilimde olan grup üst gelir grubu olarak isimlendirdiğimiz gruptur. Tez kapmasında sınıflama sadece ekonomik açıdan ele alınmıştır. Bu gruplamaya göre bireylerin, toplulukların sosyo-kültürel özelliklerine göre bir sınıflama yapılmamıştır.

Bireyler daha iyi bir ekonomik duruma ulaştıklarında içinde oldukları gelir gruplarından başka bir gelir grubuna geçiş yapmaktadırlar. Fakat bu durum onları daha önce sahip oldukları grubun özelliklerinden farklı bir dünyaya götürmektedir. Dolayısıyla sahip olunan ekonomik güç onların temel kültür yapıları ile birleşince yeni toplumsal özellikler ve çeşitli altkültürler ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak sınıflandırma yapılan bu tabloda aslında içiçe geçmiş görünmeyen ve daha kompleks bir kültür tablosu da bulunmaktadır. Bunun haritalamasını yapmak oldukça güçtür. Bireyler özellikle, ekonomik durum, yeni duruma adaptasyon, alt kültürler, temel kültür vb. gibi bütün verilerin girilmesini gerektirecek bir sosyal durum tablosu ile ancak açıklanabilir. Bu grubun profilinin daha ayrıntılı tanımlanabilmesi için ekonomi tarihine bağlı olarak üst gelir grubuna kimlerin dahil olduğu hangi alt kültürlere sahip olduğu incelenmelidir.

4.2 Türkiye'de Üst Gelir Grubunun Ekonomi Tarihine Bağlı Değişimi

Türkiye'de günümüzde varolan zengin sınıfların, tabakaların oluşumu Osmanlı Devleti'nin özellikle son yüzyılına kadar dayanan bir tarihsel geçmişe sahiptir. Türkiye iktisat tarihi incelendiğinde her yeni zengin sınıfın doğuşunu ve bu doğuşu sağlayan etmenleri görebilmek mümkündür.

Osmanlı devletinin son dönemine kadar olan zengin sınıf sadece saray ve çevresinden oluşmaktadır. İleriki dönemlerde bozulan ekonomiyi iyileştirmek için devlet eliyle yapılan iktisadi düzen yenilemeleri sonucu başka toplumsal gruplar ortaya çıkmış ve her bir grubun kültürel davranışları ve özellikleri farklılık göstermiştir.

Devlet son dönemlerinde savaşlardan oldukça zarar görmüş ve ekonomisi dağılmıştır. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında ülkenin dağılan ekonomisini toparlamak için İttihat ve Terakki tarafından savunulan "Milli İktisat" yaklaşımı oluşturulmuş ve ülke kapitalist hale getirilmeye çalışılmıştır. Yerli

sermaya oluşturmak için bir çok yeni düzenleme getirilmiş sonuç olarak günümüzde de yaşayan az sayıdaki sermayedar meydana getirilmiştir.

2. Dünya savaşı (1939-1945) ile beraber Serbest-i Ticaret daha da önem kazanmıştır. 1950'li yıllardan sonra özel sektör güçlenmiş kamu, özel kesimi güçlendiren, itici bir güç görevi görmüştür. Devlet bu dönemde kamu iktisadi teşebbüsleri ile özel sektörü beslemiş ve fonların önemli kısmının bu kesime aktarılmasını sağlamıştır.

Bu döneme kadar birçok ekonomi politikası gündeme getirilmiş fakat bunlardan sadece birkaçı hayata geçirilmiştir. Örneğin; 19.yy'ın sonunda Osmanlı iktisadi gelişmelerinde önemli görüşleri savunan Ali Paşa ve Keçecizade Fuat Paşa, özel mülkiyet izni verilmesi ve sanayileşme ile şirketleşmenin ekonomide fayda sağlayacağını vurgulamışlardır. Namık Kemal'e göre Osmanlı ülkesinde bir sermaye birikimi yoksa bunun sebebi servetin olmaması değil; sanayi, ticaret ve bankaların gelişmemesi nedeniyle bir birikimin ortaya çıkmamasıdır. Bahsedilen bu şartlarda da zenginler, yani parayı çeviren, işleten, sabit bir kesim oluşmamıştır. Bu dönemde ekonomik düzen için önerilen çözümler genellikle bir sermaya birikiminin ve bunu işletecek, sahip olacak kesimin oluşturulmasından yana olmuştur (Çavdar , 2003).

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yayılma dönemlerinde Türk kent topluluğunun

sosyoekonomik kademelenmesi şöyledir :

- *Padişah ve Ailesi*
- *Vezir, Beylerbeyi, Sancakbeyi*
- *Ayan ve Alt Kademedeki İdareciler*
- *Esnaflar*
- *Çıraklar, İşçiler ve Diğer Halk*

Bu sisteme göre, Osmanlı'da köylü devletin verdiği toprağı kullanma hakkına sahiptir ama hiçbir zaman bu artık ürünü yeniden üretime sokma çeşitlendirme gibi bir imkana sahip olmadığı için sınıf atlama, sınıf değiştirme ve zengin olma gibi bir olanak söz konusu değildir. Bunun temel nedeni ise Osmanlı'da toprak mülkiyetinin olmamasıdır (Boratav, 1995).

Osmanlı'da iktisadi ve politik düzen dengenin korunmasına bağlıdır ve Osmanlı toprak yönetimi de buna yöneliktir. Denge sistemindeki ekonomi bir süre sonra

Osmanlı ekonomik sistemi kapitalizmin doğuşu ve büyük buhran ile beraber yeni global sistemlere ayak uyduramamış ve çöküşe geçmiştir.

18. yy'ın 2. yarısından itibaren toprak düzeninin bozulması ile beraber devletin yeniden yapılanmaya ihtiyacı olduğu anlaşılmış ve ıslahatlar yapılmıştır. 19.yy'da yer alan ıslahat hareketlerinde ise daha çok batılılaşma ve batıdan uyarlamalar görülmüştür. Bu dönemde Avrupa ülkeleri ile yapılan ticareti Levantenler ile azınlıklar yürütmektedir, yabancı uyruklu olan bu tüccarlar dış ekonomiye bağlı bir çok iş yapmışlar, kapitalin döngüsünde önemli katkıda bulunmuşlar ve böylelikle "Dışa bağlı ticaret burjuvazisi" kimliğine dönüşmüşlerdir. 19.yy'da bahsettiğimiz bu ticaret burjuvazisi ve yöneticiler üst tabakayı oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde ise uygulanan ekonomi politikaları ile yeni toplumsal sınıflar ortaya çıkmış ve bu da yeni yaşam biçimlerini doğurmuştur.

Bu yeni yaşam biçimlerini; Batılılaşma öncesi, 2.Meşrutiyet dönemi, Cumhuriyet ve sonrası olmak üzere 3 dönemde ele alabiliriz.

Batılılaşma Dönemi Öncesinde;

Osmanlı'da Tanzimat ile beraber özel mülkiyet hakkı ile büyük toprak sahipliği ve ağalık kendini göstermiş, topraktaki özel mülkiyet güvence altına alınmıştır. Özellikle güneydoğuda "ağalık" olarak bilinen toprak ve insan ilişkileri belirmiş ve tarım zenginleri oluşmaya başlamıştır. Tüm bu burjuvazi yaratma çabaları bugünkü sanayicileri ve burjuva sınıfını oluşturmuştur.

Batılılaşma topluma yeni gereksinimleri olduğunu göstermiş, kişiler batı kültürünün etkisi ile ihtiyaç düzeneklerini yeniden belirlemişlerdir. Aslında devletin sadece askeri alanda uygulamak için başlattığı bu yenilikçi dönem daha sonra tüm toplumu etkisi altına almıştır. Osmanlı sarayı ve bürokratı giderek batılılaşmış ve batı kültürünün etkisine girmiştir. Bununla beraber tüketim anlayışı da değişmiştir (Mardin, 1997).

"Tanzimat bürokratının tüketiciliği ise toplumun üretim olanaklarını aşan bir eğilime sahiptir. Bu eğilim batı burjuvazisinin eğitim ve kültür kurumlarıyla desteklenmiş, yönetici bürokratların ekonomik sömürüden aldığı payların artış oranında da doruk noktasına erişmiştir" (Çavdar, 2003, s.55).

II.Mesrutiyet Dönemi'ne gelindiğinde;

Bu dönemde 3 ana ekonomik düşünce modeli sunulmuştur: Liberal ekonomi düşüncesi, meslekçi akımı, milli iktisat akımı. Her üç modelde de kapitalistleşmeyi sağlayan öneriler getirilmiştir. Ekonomi alanında en önemli adımlar bu dönemde atılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ittihat Ve Terakki'ciler, İtibar-ı Milli Bankası'nı kurmuşlardır. Milli Mücadeleden sonra bu banka İş Bankası adını almış ve böylece , ulusal burjuvaziyi besleyecek ilk milli banka kurulmuştur.

Bu dönemde uygulanan Milli İktisat politikasıyla servet ve gelir dağılımının bozulduğu, orta sınıfın yıkıldığı, savaş zenginlerinin türediği görülmüş ve buna yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir.

1913'te Teşvik-i Sanayi Kanunu muvakkatı ile sanayicilere bazı kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. 1914'te kapitülasyonların kaldırılması ile beraber yabancı rekabetten kurtulmuş ve üretim değerleri yükselmistir. Fakat köylü halk giderek fakirleşmiştir. Gelir dağılımı bozulmuştur (Çavdar, 2003).

Milli mücadelenin devam ettiği 1923 yılında ekonomiyi düzenlemeye yönelik İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir, kongreye katılanlar; şirket, banka, borsa ve diğer iktisadi kuruluşlar olmuştur. Kongrede tüccar, işçi ve çiftçi grubunun çıkarları düşünülerek kararlar alınmış ve büyük toprak sahipleri kendi istedikleri kararların çıkmasını sağlamışlardır.

Cumhuriyet'in Kabulü ve Sonrasında;

Bu dönemde ekonomi ve toplumsal yapı ile ilgili olarak 'Devletçilik' ilkesi tariflenmiştir. Ancak toplumsal sınıflar ve tabakalar ile ilgili farklı görüşler bulunmuş, bazıları burjuvazinin devletin kendi ekonomisi açısından gerekliliğini savunurken bazıları bu şekilde toplumun katmanlaştırılacağını, sınıflandırılacağını, herkesin eşit gelire sahip olamayacağını vurgulamıştır. CHP de kendi altı ilkesi ile beraber amacının sınıflaşma degil, sadece iş bölümü olduğunu belirtmiştir (Çavdar, 2003).

Vedat Nedim'e göre, milli sermaye ve emekle kurulan karlı düzenin küçük bir sermayedar zümresine maledilmesi milletin sınıflaşmasına yol açacaktır. Celal Bayar ise Türkiye'de devletçiliği, kapitalist sermaye birikiminin özel bir yolu olarak görmektedir (Aktaran: Çavdar, 2003).

1940'lı yıllara gelindiğinde;

Birinci Dünya savaşı'nda olduğu gibi 2. Dünya Savaşı'nda da ortaya çıkan, soygun ve karaborsa eldeki stokların degerini arttırmış kıtlıklar artmış buna bağlı olarak fiyatlarda aşırı yükselme görülmüştür. Bir yandan kolayca para kazanan bir kesim diğer yanda küçük üretici ve çiftçiler zor durumda kalmışlardır. Bu dönemde ayrıca savaş zenginlerinin yağmalarını engellemek için zenginlere Varlık Vergisi uygulanmıştır. Varlık vergisi; kazanç ve buhran vergisi mükellefleri, büyük çiftçiler, büyük gayrimenkul sahiplerinden alınmıştır.

Gelir dağılım farkını azaltmak için yapılan müdahaleler beklenildiği kadar işe yaramamış ve tabakalar arası fark giderek artmış, gelir dağılımı bozulmuştur.

1945'te çiftçiyi topraklandırma kanunu ile çiftçilere toprak dağıtılmış ve çiftçi ocakları kurulmuş çiftçilik bağımsız bir meslek haline gelmiştir. Milli işadamı yaratma çabaları bu dönemde de sürmüştür (Çavdar, 2003).

Cumhuriyet'in kuruluşu (1923-1930) ile batılılaşma reformları uygulanmış ve halkın özellikle üst ve orta gelir gruplarının lüks tüketim merakı artmıştır. Sinema yıldızlarına öykünme ve batılı tarzı taklit etme bu dönemde görülen eylemler olmuştur Bu yıllarda İstanbul'da lüks tüketime düşkün yeni bir tip ortaya çıkmıştır. Öncü (2007) nün deyimiyle "Hacı Ağa" karikatürlere de konu olmuştur. Hacı Ağa; köyden kente gelen zengin ama kültür ve eğitim açısından düşük bir seviyede bulunan kentlileşmeye çalışan bir tüketim insanıdır (Şekil 4.1) (Öncü, 2005).

Şekil 4.1 : Yeni zenginler – Hacı Ağa tiplemesi (İstanbullular ve Ötekiler, Öncü, 1999, s.125)

Hacı Ağa; yeni zengin olmuş, hırslı, kariyer çabası içinde olan ama asla kültürsüzlüğünden şikayetçi olmayan, kentlileşmeye çalışan, modern hayata pek de alışamamış ve bir yandan da dindar olan bir kişiliğin sembolüdür. Öncü'nün deyimiyle; şehirli olmayıp sadece şehirli rolü oynamaktadır. Hacı Ağa tiplemesi paranın el değiştirmesi ile beraber toplumsal tabakalar arasındaki geçişliği gösteren en iyi örneklerdendir.

1950'li yıllara gelindiğinde de ortaya çıkan yeni tip zenginler olmuştur. Bu profiller dönemin ekonomik hareketliliklerine bağlı şekilde kendini göstermiştir.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ithal ikamesi yapan bir çok üretici ortaya çıkmış ve etrafta küçük sanayi patlaması yaşanmıştır. Savaş yıllarında kentlerde sanayici, tüccar gibi iş çevrelerinin kırsal alanda da büyük toprak sahiplerinin elinde önemli bir sermaye birikiminin toplanmasına neden olmuştur. Bu dönemde DP iktidarının liberal ekonomi ortamı sayesinde, Karamehmet, Eliyeşil, Sabancı gibi aileler tarımdan sanayiye geçiş yapmışlardır. Devlet onları desteklemek için ekonomi politikalarına önem vermiş, onlara önemli olanaklar sağlamıştır. Çünkü bu dönemde dışa bağlı ekonomiden kurtulmaya ve kendi sanayisini kurmaya çalışan bir politika arzusu sözkonusudur (Boratav, 2005).

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1960'lara kadar geçen sürede sermayenin büyük kısmı büyük toprak sahiplerinde kalmıştır. Köylülük giderek proleterleşmeye başlamıştır. 1950'li yılların ortalarından itibaren sanayi sınıfı gündeme gelmiş ve 1961 anayasası ile beraber modern bir sanayi kapitalizmi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Çizelge 4.2 : Traktörün hızlı artışı (Uyarlama: Boratav, 2005)

YIL	1924	1930	1948	1950	1956
TRAKTÖR SAYISI	220	2.000	1756	9.905	43.727

1950 ve 1970 yılları arasında traktörün etkisi ile para kazanan köylü halk zenginleşerek, köyleri boşaltıp şehre yerleşmeye başlamıştır, yeteri kadar geliri olmayanlar kendi ürettikleri konutları ile şehirlerde gecekondulaşmayı arttırmışlardır (Çizelge 4.2).

Ekilen toprak sayısı artmış ve o zamana kadar dış piyasaya açılamamış kırsal kesim de bu olanaklardan faydalanmaya başlamıştır. Bu dönemde türeyen yeni zengin köy

ağaları'da yeni bir yaşam tarzı oluşturmuştur. Bu değişim 1950'lerde köylerdeki tarımda görülen dönüşüm ile beraber, yerli sanayi burjuvazisinin oluşmasını sağlamıştır, bu dönüşümün en yoğun görüldüğü bölge ise Çukurova olmuştur.

> "Adana'nın nüfusu 1950'lerde iki kat arttı. Bu dönemde Adanalılar hızla zenginleşen şehirlere özgü davranış biçimleri gösteriyorlardı, dönemin hikayelerinde vahşi batıya yapılan benzetmeler çok yaygındı ve kişi başına Cadillac sayısının çoğu Amerikan şehrinden daha yüksek olduğu belki de doğruydu. Bu büyük toprak sahipleri arasında daha başarılı olanları pamukçuluktan, çırçır fabrikalarına, iplik sanayine, tekstil işine atladılar, 1970'lerde, Türkiye sanayisi en şaşalı günlerini yaşarken birbirleri ile çekişen beş veya altı büyük "holding" den en az ikisine sahip olan müteşebbislerin izlediği yol bu olmuştu" (Keyder, 2000, s.192).

Tüketim özentiliği bu dönemde artmış aynı zamanda taksitli alışveriş imkanı yine bu dönemde sağlanmıştır. Radyo, pikap, süpürge gibi aletlerin sahipliliği başlamıştır. 1960'lara girildiğinde ise gelir dağılımı giderek bozulmuştur.

Büyük toprak sahipleri ile ticaret ve sanayi burjuvazisinin iktidarı ekonominin tüm çarklarını kendi yararları doğrultusuna çevirdiklerinden gelir dağılımı bozulmuş ve adaletsiz bir gelir dağılımı ortaya çıkmıştır (Çavdar, 2003).

1960'lı yıllarda istanbul'da karışık derme, çatma, melez anlamına gelen arabesk akım etkili olmuştur. Alt tabakalarda yayılmaya başlayan bu akım "kitcsh" olarak yani estetik yoksunluğunun estetiği ile beraber zengin kesimi de etkilemeyi başarmıştır. Yeni zenginlik alt kültürlerinin doğmasına neden olan ekonomik ve toplumsal hareketlilikler gösterişin ön planda olduğu yeni yaşam şekilleri ortaya çıkarmıştır. Yine bu dönemde Öncü'nün deyimiyle arabesk zenginler ortaya çıkmıştır.

1980 yılında getirilen yeni ekonomik düzenleme ile beraber yeniden bir yapılanma içine girilmiştir. Serbest kur politikasının kabulü, İMKB'nin kurulması, ithalat-ihracatın serbest bırakılması ile beraber sistem dışarıya açılmaya başlamıştır. Bununla beraber sosyal, kültürel ve sınıfsal dönüşümler meydana gelmiş yeni toplumsal sınıflar oluşmuştur (Firidin Özgür, 2006). Bununla beraber yeni konut sunum biçimleri de ortaya çıkmıştır.

Serbest ekonomi politikası ile beraber ortaya çıkan yeni zengin sınıflar, kendi aralarında ve toplumun diğer katmanları arasında bir yarışa girmişlerdir. Ait oldukları gruba göre değil de ait olmak istedikleri gruba göre giyinmeye, öykündükleri hayatları yaşamaya başlamışlardır.

1980'lerden günümüze yaşanan bu yeniden yapılanma süreci ile toplumdaki katmanların hareketliliği artmış ve sınıflar arası, gelir grupları arası geçişler hızlanmıştır. Sınıf atlama, sınıf değiştirme kolaylaşmıştır, bununla beraber kişiler statülerine daha çok önem vermeye başlamışlardır.

Üst gelir grubunun ekonomi tarihine bağlı profil değişimi tüm toplumu etkilemiştir. Bu grup öncü grup olduğu için diğer gruplar tarafından da taklit edilme, öykünülme, özenilme gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Diğer gelir grupları, onlar gibi olmak, onların bulunduğu mekanlarda yaşamak için çaba sarfetmekte ve bu da toplumdaki dikey hareketi tetiklemektedir.

4.3 Üst Gelir Grubu Konutlarının Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi

Tanzimat'tan günümüze, üst gelir grubu konut kullanıcı profili değişirken, bu profilin konut mekanları ve donatıları da toplumsal ve ekonomik olaylara bağlı olarak değişim geçirmiştir. Bu değişimler; bölgesel değişim ve konut ve donatı değişimleri olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

4.3.1 Bölgesel değişim

İstanbul da diğer metropoller gibi kent merkezinden başlayıp artan yoğunlaşma ile beraber kent dışına doğru yayılım göstermiştir. Konut alanları da bununla beraber önemli bölgesel değişimler geçirmiştir. M.Ö. 7. yy'da Kadıköy ve Sarayburnu'nda kurulan İstanbul şehri, deniz ticaretinin giderek artması ile beraber Bizans ve Roma dönemlerinde yeni surlar yeni yol aksları ve meydanların yapılması ile giderek genişlemiş, bir yandan Topkapı kara surları bir yandan da Haliç sahil surları ile çevrili bir suriçi kenti halini almıştır. Birçok imparatorluk tarafından ele geçirilmeye çalışılan İstanbul zamanla hem fiziksel hem de sosyal zenginliklere sahip bir kent halini almıştır.

Şehir ilk kurulduğu yıllarda konut bölgeleri de surların içinde yeralmaktadır. O dönemlerde imparatorluğun saray ve yönetici kesiminin konutları da Ahırkapı bölgesinde yer almaktadır. 4.yy'dan itibaren Boğaziçi kıyıları İstanbul'un sayfiye yeri olmuş, imparatorluğun yüksek kademe memurları ve hanedan mensupları burada villalar, köşkler yaptırmışlardır. Boğaziçi hiçbir zaman merkez olamamış bu dönemlerde genellikle sayfiye evleri ya da ikincil konut sahipliliği görülmüştür (Kılınçaslan, 1981).

15. yy'ın ortalarında İstanbul'un Osmanlı Devleti hakimiyetine geçmesi ile kentte yeni bir yapılanma düzeni oluşturulmuştur. 15. yy.'dan 16. yy'a kadar uzanan dönemde İstanbul'da mimari halkın ihtiyaçlarına yanıt veren bir araç olarak ele alınmamış ve özel mülkiyet kavramı henüz oluşmamıştır. 17.-18. yy da Tanzimat ile birlikte batılılaşma hareketleri hızlanmış, barok, rokoko, neogotik ve ampir üslupları etkin olmuştur. Bu dönemlerde yapılan ıslahatlar ile şehir yeni alanlara doğru genişlemeye başlamıştır. Galata ve Pera konut alanı olarak gelişimlerini sürdürmüştür. Boğaziçi ve Sarıyer'e iskan artmış, alt yapı ve kent hizmetleri gelişmiştir. Haliç köprüsü, tünel (metro), atlı tramvay, Şirket-i Hayriye bu dönemde ulaşım adına yapılan önemli girişimlerdir. Ulaşım sistemindeki yenilik ve kolaylıklar konut bölgelerinin aktifliğini de arttırmıştır.

Tanzimat ile beraber konut biçimleri ve konut yerleşimlerinde önemli değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Batıya açılma ile beraber İstanbul hem mekansal olarak büyümüş hem de kentte yaşayanlar batı kültüründen etkilenmişlerdir. Bu dönemde batılı yaşam tarzının orta kesimler tarafından da benimsenmesiyle lüks tüketim artmış, hem konutlarda hem de konut alanlarında buna yönelik uygulamalar görülmüştür. Yine gösterişe oldukça önem verilen bu dönemde, yazlık ve kışlık adeti başlamış ve bu nedenle ev fiyatları artmıştır. Suriçi ve Beyoğlu kışlık, Boğaz, Kadıköy ve Adalar ise en gözde yazlık semtler arasına girmiştir. Kentin yerleşim dokusu değişmiştir. Mimari, sadece kamusal alanda hizmet vermeyi bırakıp artık bireylere ve konutlara da hizmet etmeye başlamıştır.

Osmanlı geleneksel barınma biçimleri değişimi 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren belirgin bir hale gelmiştir. 19. yy'ın ilk yarısında İstanbul'da farklı konut tipleri değişime uğramaya başlamıştır. Bunlar; geleneksel ahşap konutların değişime uğramış modelleri, sıra evler, apartmanlar, sayfiye konutları, köşkler, konaklar olmuştur.

Konutun değişimini etkileyen bir çok faktör ortaya çıkmıştır. Göçle beraber kentin kalabalıklaşması, batılılaşma ve mülkiyet ve meslek örgütlenmeleri, batılılaşma ve modernleşmenin toplum yaşamını etkilemesi ile ortaya çıkan tüketim zevk ve değer sistemleri, toplum yapısındaki değişimler, cemaatlerden organize topluma geçiş, dışa açılan ekonominin konuta etkileri, teknolojik yenilikler, ulaşım sistemi kolaylıkları, yangınlar ve sonrası imar hareketleri bu faktörler arasında en önemlileri olarak sıralanabilir.

1880'li yıllarda ticaretle uğraşan üst gelir grubu özellikle gayrimüslimlerden oluşan kesim (Avrupalılar ve Levantenler) Galata, Taksim, Şişli, Teşvikiye civarlarında yaşamışlardır. Galata'nın liman bölgesi oluşumu ve sarayın Topkapı'dan Dolmabahçe'ye taşınması ile beraber kıyı kesimleri üst gelir grubu için önem kazanmıştır. Galata ve Pera sadece levantenler tarafından tercih edilmemiş ayrıca Osmanlı Devleti'nin bürokratları, yönetim görevlilerinin de seçimi olmuştur.

Askeri ve sivil alanda yapılan reformlarla beraber konut çevresi mahalle yönetimi , merkezi bir düzenlemeye ve denetime olanak sağlamıştır. Bu durum sağladığı teknik yapı ile beraber 19.yy'ın son dönemlerinde biçim ve yaygınlık kazanan yeni konut yerleşimlerinin tipojilerinin çıkmasını sağlamıştır.

Batılılaşma ve modernleşme toplumun zevk ve değer sistemlerini etkilerken onların tüm gündelik yaşamlarında yavaş yavaş değişimler meydana getirmeye başlamıştır. 18.yy'dan beri varlığı süregelen batılılaşma hareketi elitist seçkinci kültürel bir hareket olmakla beraber gelecek zamanlarda sadece toplumun üst kesimlerini değil halkı da etkisi altına almaya başlamıştır. Özellikle saray'ın boğaza taşınması ile beraber sahil saraylarının oluşumu kasır ve emperyal köşklerin insanlara özendirdiği batılı üsluplar, kent içi ulaşım boğazın değerini arttırarak kıyı kesimlerinde yerleşmelerin artması ve üst gelir grubunun artık bu bölgeleri de tercih etmeye başlamasına yol açmıştır.

Her dönem olduğu gibi üst tabakanın yaşam şekli taklit edilmiş, özenilmiş ve halkın geri kalan kesimi de Beyoğlu, Galata ve Pera'da yaşamayı seçmiş ve buralarda daha fazla vakit geçirmeye başlamıştır. Bununla beraber bölgede artan yoğunluktan kaçarak üst-orta sınıf aileler, kentin yeni gelişen kuzey mahallerindeki (Şişli, Teşvikiye, Ayazpaşa) konak ve apartmanlarda yaşamaya başlamışlardır. Kentin sosyal çerçevesinin tanımlaması da artık başka bir biçimde yapılır hale gelmiş, kent alt bölgeleri merkezi yönetim ve denetimle beraber artık geleneksel dinsel-etnik cemaat sistemine göre değil de sınıfsal özelliklere göre tanımlanır hale gelmiştir, bu da gelir gruplarının tabakalaşmasını tanımlarken onların sosyal yaşantılarını da tarifleyebileceğini bize göstermiştir.

19.yy'ın 2.yarısı ile beraber modernleşmenin getirisi olarak büyük aile yapıları yerini yavaş yavaş küçük aile yapılarına bırakmıştır, bu gelişme konut seçimlerinde daha küçük konut mekanları ve farklı programlara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Aynı

yüzyıl içinde ülkeye dışarıdan gelen yapı malzemeleri (yeni teknoloji) de bu grubun onlara daha kolay ulaşabilmesi ile beraber daha değişik konut biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Artan konut ve arsa fiyatlarının bölgeden bölgeye taşınması da yerleşimi etkilemiştir. Galata ve Pera'da 19.yy başında yüksek olan fiyatlar bu bölgelerde rant etkeni ile beraber yoğun ve çok katlı yapıların oluşumunu teşvik etmiştir.

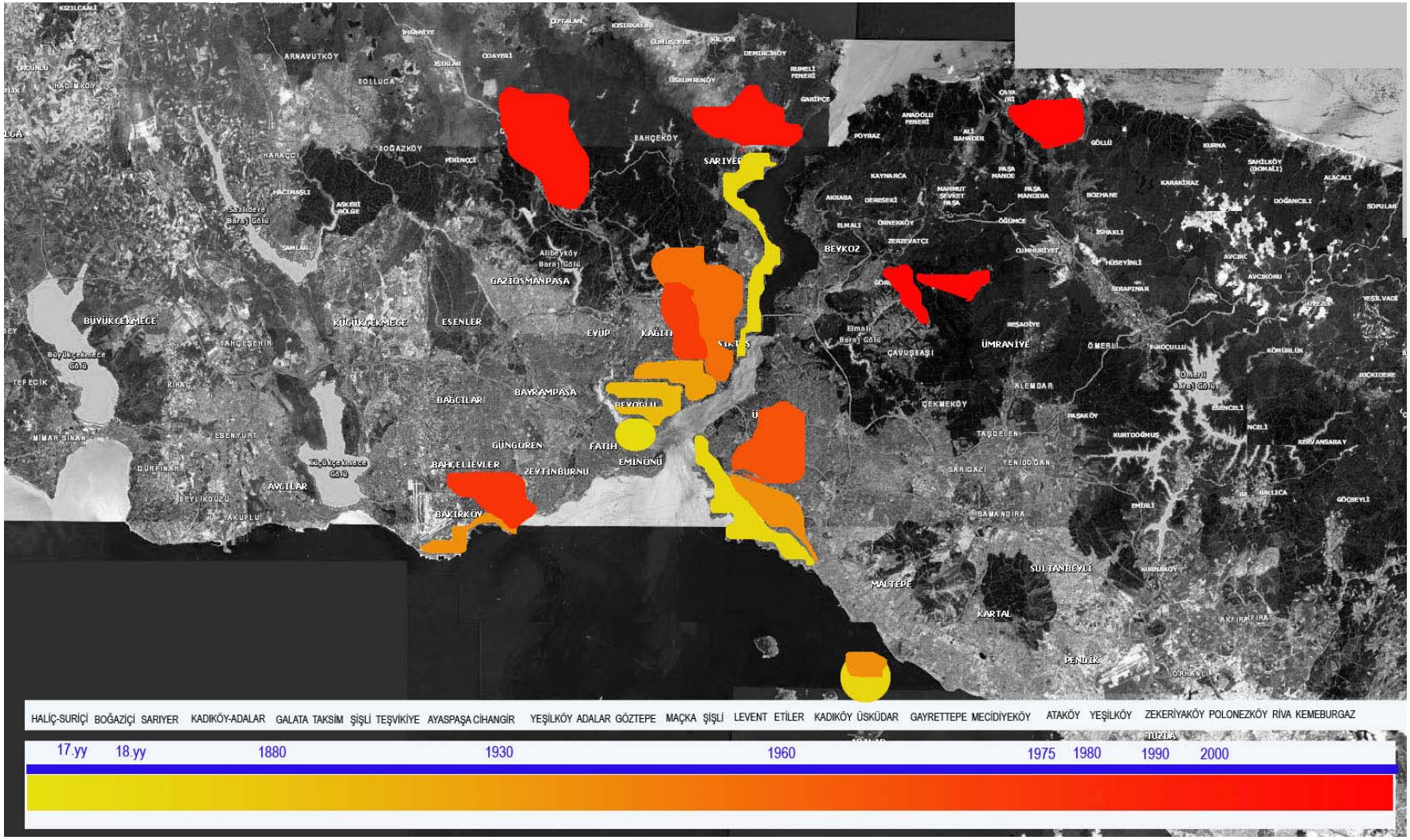
> "…Pera Caddesi üzerinde, daha önce sözü edilen büyük mağaza, dükkan ve pasajların üstleri bu tür apartmanlar içermektedir. Ana cadde ve ona açılan sokaklarda, yoğun ticaret ve buna bağlı servet birikimiyle zenginleşen yörenin Levanten ve Gayrimüslim aileleri, (bankerler) görkemli historisist cephe ve kitleleriyle anıtsal konutlar yaptırmış, çoğu adıyla anılan ve bir ölçüde günümüze dek ulaşan bu yapılar, bölgeye ayrı bir önem katmışlardır" (Akın, 2002, s.297).

Özellikle kent içi ulaşımının düzenli ve kolay sağlanabilir hale gelmesi ile beraber boğaz köylerinde ve uzak semtlerde de yerleşmeler başlamıştır. Daha sonraları ulaşımın özel/bireysel hale gelmesi ile üst tabaka konut yerleşimleri Yeşilköy, Adalar, Göztepe'ye kadar uzanmıştır (Şekil 4.3).

İstanbul'un kentiçi ve yakın çevre ile ulaşımındaki gelişme ile Boğaz köyleri, 1870'li yıllarda denizden ulaşım kolaylığının sağlanması ve deniz taşımacılığının başlaması ile Avrupa yakasında Bakırköy, Yeşilköy, Anadolu yakasında ise Göztepe, Erenköy, Bostancı gibi semtler prestijli konut yerleşmeleri haline gelmiştir. (Bilgin, 1990)

20.yy'a gelindiğinde ise ilk önemli değişimler 1930-1960 yılları arasında yaşanmıştır. Nüfus artışı bu dönemde henüz belirgin bir hale gelmemiştir, Beyoğlu ve Eminönü merkez halini henüz almamıştır ancak bu ilçelerde yoğunlaşmalar başlamıştır. Bu dönem yüksek gelir grubu ailelerin yaşam için tercih ettiği semtler; Ayazpaşa ve Cihangir olmuş ve yavaş yavaş Maçka ve Şişli'ye doğru kaymıştır (Şekil 4.3).

Çizelge 4.3 : Üst gelir grubu, İstanbul'daki yer değişim süreci (Sadıkoğlu, 2009)

Cihangir ve Ayaspaşa'nın merkezi olması, fiziksel konumları, Beyoğlu gibi canlı bir yerleşime yakın olmaları onları tercih sebebi haline getirmiştir. Beyoğlu bu dönemlerde kıyı kesimden uzak ilk konut yerleşmesi olmuştur. Aynı dönem bölgede apartman ya da apartman dairesine sahip olmak lüks yaşamın simgesi olmuştur. Yüksek gelirli ailelerin seçimlerinin ardından bu bölgelerde yüksek yoğunluk oluşması ve arsa, konut fiyatlarının aşırı yükselmesi zamanla lüks konut alanlarının Şişli ve Maçka'ya doğru kaymasına neden olmuş ve kısa zamanda buraları da kentin çok tutulan mekanları haline gelmiştir (Şekil 4.3).

Bu dönemde Anadolu yakasındaki kentleşme hızı düşük olmakla beraber üst gelir grubunun sayfiye konakları ve bahçeli köşkleri burada yer almaya başlamıştır. Öncelikli tercih edilen yerleşimler olan Ayaspaşa, Maçka gibi semtler kontrolsüz bir şekilde yoğunlaşmış ve daha fazla nüfus barındırma olanağının ortaya çıkması için her türlü boş ve yeşil alan değerlendirildiği için aşırı yüksek yoğunluklar ortaya çıkmış ve zamanla başka yerleşimlere gerek duyulmuştur (Marulyalı, 1991).

1952'de Levent Sitesi'nin oluşturulması ile konut sektöründe çok önemli bir adım atılmıştır. İstanbul'un Boğaziçi yönüne doğru gelişmesinde planlı ilk adım Emlak Kredi Bankası'nın Levent Çiftliği'ni satın alarak Levent 1 Sitesi'ni oluşturması ile meydana gelmiştir (Şekil 4.2). Önceden şehir merkezinden uzakta ve alt ve orta gelir grubuna yönelik üretimi düşünülen konutlar zamanla değişimlere sahne olmuş ve giderek değer kazanmışlardır (Esin, 2008).

Şekil 4.2 : Levent yerleşmesi, 1950'li yıllar (Esin, 2008, s.27)

Şekil 4.3 : Emlak ve Kredi Bankası konut- reklam afişleri (Esin, 2008, s.55)

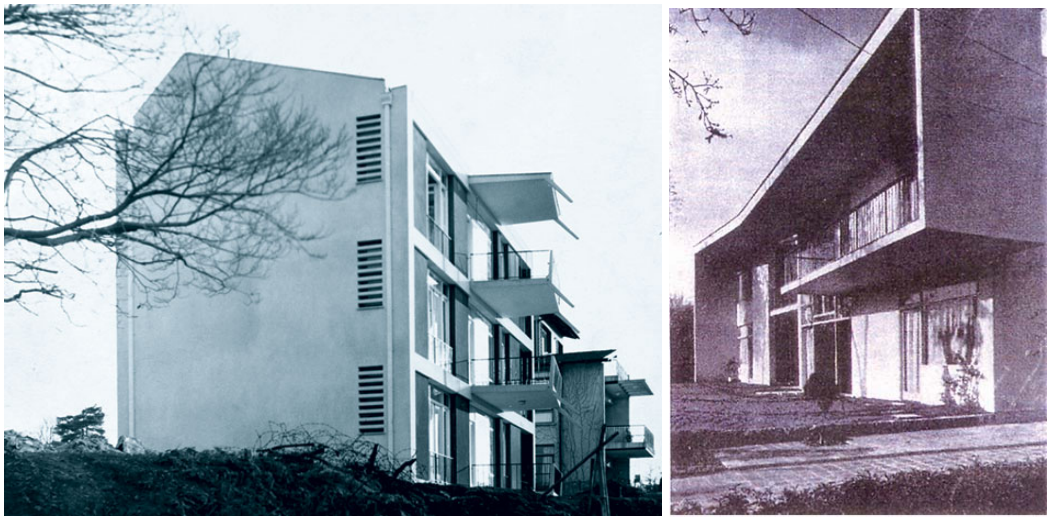
1952'de Levent 1 yerleşmesi, 1954'te Levent 2, 1957'de Levent 3, 1969'da Levent 4 (Şekil 4.3) yerleşmeleri yapılmıştır ve bu arada 1955'te Bebek sırtlarında Etibank girişimi ile Etiler yerleşim alanı geliştirilmiş bunu takiben Levent-Etiler arasında kooperatifler, bankalar tarafından birçok yerleşme siteleri yapılmıştır (Şekil 4.4). Bu gelişmelerin oluşumunu hızlandıran önemli bir etken olarak da 1955'te alınan bir karar ile Büyükdere aksının doğusunun konutlara batısının ise sanayi kuruluşlarına ayrılması olmuştur.

Şekil 4.4 : 4. Levent yerleşmeleri (www.arkiv.com/ Taptık, 2006)

İstanbul'da ilçe ölçüsünde nüfus artışı 1960-75 yılları arasında olmuştur. Merkezde boşalma ve çevrelerde yoğunlaşma görülmeye başlanmıştır.

Boğaz köprüsünün inşası ile Kadıköy ve Üsküdar'da da lüks konut alanları oluşmaya başlamıştır. Avrupa yakasına göre daha geniş, otopark imkanı sağlayan ve konut yoğunluğu çok olmayan Bağdat Caddesi ve Cemil Topuzlu Caddesi yüksek gelirli kullanıcıların tercih ettiği yerleşimler olmaya başlamıştır. Bu dönemde Bağdat Caddesi üzerinde villa, tekil ev ve apartman projeleri artmış dönemin ünlü mimarlarının elinden çıkan konutlar üst gelir grubunun yaşam alanları olmuştur. Utarit İzgi, Mahmut Bir bölgedeki birçok yapının mimarlarıdır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : Sırasıyla; apartman, H. Şaman villası (www.arkiv.com/ arkitekt,1959)

Bu dönemde, Avrupa yakasında Etiler, Şişli ve Levent seçkin ailelerin tercih ettiği semtler olmuş bir süre sonra Gayrettepe ve Mecidiyeköy de bu listeye eklenmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde Şişli ve Ayaspaşa'da olduğu gibi Mecidiyeköy'de meydana gelen aşırı yoğunlaşma lüks konut sahiplerini kaçırmış ve kısa sürede iş merkezi haline gelmiştir (Marulyalı, 1991).

1960-75 yılları arasında Boğaziçi'nde yaşanan gelişmelere benzer olarak İstanbul şehri Trakya yönünde bir gelişme göstermiştir. Yine Emlak ve Kredi Bankası'nın Ataköy Siteleri, kıyı kesiminde Haznedar Merter Sitesi, iç kısımda yerleşmelere örnek olmuştur. Londra Asfaltı'nın sağladığı ulaşım kolaylıkları sayesinde Yeşilköy ve Yeşilyurt lüks konutların semti haline gelmiştir. Yine bu dönemde giderek artan ikinci konut olgusundan söz edilebilir. Bu da İstanbul'un her iki yakasında Marmara kıyıları boyunca uzanan konut alanlarının oluşumunu etkilemiştir. Ayrıca ikinci konut sahipliliği otomobilin kullanımının artması, Boğaz Köprüsü'ün 1973 yılında

açılması ile de doğrudan bağlantılı olarak artış göstermiştir. Bununla beraber Anadolu yakasında da önemli prestijli konut alanları oluşmuştur.

Eskiden beri geniş bir alana yayılmış olan İstanbul yerleşimleri 1960'lı yıllara kadar hemen hemen ana çizgileri ile kalmış, 1960-75 arasındaki 15 yıllık süreç içinde şehir merkezinde boşalma yaşanırken çevrede ise yoğunlaşma ve yayılma görülmüştür. 1980'li yıllarda bu alansal dağılma ve yoğunluk devam ederken Türkiye'nin özellikle doğu bölgelerinden, varolan istihdam için gelen göç dalgası da İstanbul için bir odak noktası haline gelmiş ve şehirde artan yoğunluk, kalabalık kentin şehirsel fonksiyonlarını etkilemiştir. Nüfus ve gelir artışına paralel ve kentleşme hızına bağlı olarak değişen toplumsal yapı ve zevkler konut modellerinin de değişimine neden olmuştur.

1980'lerin ortalarında toplu konut kredileri ile tamamlanan kooperatif siteleri ve geniş arazilere inşa edilen lüks siteler artmaya başlamıştır. Şişli, Cihangir, Mecidiyeköy, Topağacı, Bakırköy yerine artık Bebek, Ataköy, Yeşilyurt, Florya, Boğaz köyleri, Sarıyer sırtları ve Çamlıca Tepesi önem kazanmıştır. Büyük kentlerde özellikle İstanbul'da 1990'lı yıllarda giderek artan üst gelir gruplarının kent çevresinde bir anlamda yalıtılmış yer seçme eğilimleri, kent içinde gözlenen ayrışma süreçlerini keskinleştirici bir nitelik kazanmıştır (Sağlar, 2001).

Aralarında bir bağ olmaksızın bir araya gelen üst gelir gruplarının oluşturduğu bu yerleşim alanları arazi, değerlerinin yüksek olduğu yerlerde yoğunlaşma göstermiştir. Dini, etnik, politik ya da kültürel ayrışmalardan söz edilemez hale gelinmiş ve mekansal ayrışmaların gelire göre belirlendiği konut yerleşmeleri oluşmuştur. Günümüz üst gelir grubu profili küçük ama her şeyi bulabilecekleri bir şehir düzeni sunan ulaşımı kolay yerleşim bloklarını tercih etmeye başlamıştır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 : Incity Bahçeşehir, Tatsuyo Yamamato (www.incity.com.tr)

Lüks konut alanları şehirsel fonksiyonların ve nüfus hareketlerinin gelişimi sonucu hızla dolarken özellikle seçkin semtlerde büyük fiyat artışları meydana gelmiş, toprak fiyatlarının aşırı derecede artması ve boş alanların seyrekleşmesi lüks konut sektöründe bulunan yatırımcıları semtten daha çok site anlayışına yöneltmiştir. Dolayısıyla semtlerin moda olma faktörü azalmıştır. Ulaşım olanakları sayesinde her türlü boş alan lüks konut alanı olarak kullanılmaya başlanmış, yeterli yeşil alan otopark ve güvenlik sağlanması önkoşul haline getirilmiştir. Daha iyi ve daha ucuza mal edilebilecek yerleşimler olarak lüks konut siteleri şehir dışına kaymaya başlamıştır. Örn: Zekeriyaköy, Kemerburgaz, Riva, Ömerli (Şekil 4.7, 4.8).

Şekil 4.7 : Riva Konakları 2010 (www.rivakonaklari.com)

Şekil 4.8 : Koray İnşaat Kasaba Evleri Ömerli (www.koray.com.tr/Kasaba)

Tüm bunların yanı sıra Boğaziçi yalıları ve köşkleri de onarım ve restorasyon ile beraber yüksek gelir grubunun tercih ettiği yerler olmaya devam etmiştir. Fakat burada bahsedilen grup üst-üst gelir grubu yani görece sayısı oldukça az bir kesimdir.

4.3.2 Konut ve konut donatılarının değişimi

Islahatlar, Tanzimat, modernleşme ve Cumhuriyet ile beraber Osmanlı geleneksel yaşamı değişim geçirmeye başlamış ve her dönemde ayrı etki alanları altında kalmıştır. İmparatorluk döneminde daha çok şark kültürünün etkisi gözlenmiş fakat Tanzimat ile beraber batı örnek alınmaya başlanmış ve kimi zaman yeni, kimi zaman ise sadece kopya bir yaşam stili ortaya çıkmış ve hatta bazen geleneksel aileler bu yaşama adapte olmakta zorluk çekmişlerdir.

1880'den 1910 yıllarına kadar geçen süreçte; İstanbul sürekli bir müslüman muhacir göçü yaşamaktayken; birçok gayrimüslim de kendi vatanlarına gitmek üzere şehri terk etmiştir. Ülkede 1930'lardan itibaren modern bir sosyal düzen ve demografik yapı gözlenirken, 2. Dünya Savaşı sonrası İstanbul'daki parametreler kırsal göçle beraber değişim göstermeye başlamıştır.

İlk değişimler her zaman olduğu gibi öncü grup olan üst tabaka yaşamında ve bu grubun kullandığı mekanlarda ortaya çıkmıştır.

19. yy'da İstanbul mahalleri sınıf, din, ırk ayrımı yapılmaksızın bütünleşik bir örüntüye sahiptir.

Vasıflı işçi sınıfı kökenli eski bir İstanbullu olan Kazım Bey, yüzyıl dönümünden hemen sonraki mahallesini tasvir ederken şunları söylüyor: "…o günlerde orada orta sınıf otururdu, bunların arasında yüksek devlet memurları vardı, mesela, Derviş Paşa Çapa'da otururdu, Maliye Nazırı da. Demek istediğim, o zamanlar İstanbul sınıflara bölünmemiştir, alelade halkın arasında büyükler de bulunurdu" (Tanpınar, Beş Şehir, 1976, s.157).

Alt gelir gruplarının ve üst gelir gruplarının yaşam alanlarının henüz ayrılmadığı bir İstanbul tasvir edilmektedir.

19. yy'da sık sık çıkan yangınların sonucunda şehir yeniden planlanmıştır.

" Yenilikler sonucu birçok cadde ve semt büyük değişimlere uğradı ancak toplumsal bileşimde önemli bir değişim olmadı. Ondokuzuncu yüzyılda Paris'in yeniden yapılanmasında olduğu gibi alt gelir grupları şehrin kıyısına itilmediler" (Duben, Behar, 1996, s.40).

> "Marmara Denizi kıyısında, eski İstanbul'un merkezindeki Kasab İlyas Mahallesi imamının defterlerinden hareketle 1885'te tipik bir Müslüman semtinin sokak sokak, ev ev ayrıntılı bir portresini çizmek mümkün, bunlarda mahalle sakinlerinin meslekleri ve bey, efendi, çavuş, paşa, ağa ve hanım gibi hitapların isimleriyle birlikte kaydedilmiş kayıtlardan bu insanların 20 sokak ve 150 ev arasında gelişigüzel dağıldığı görülüyor. Ev sahipleri arasındaki paşa ve beylerle hamal ve muhallebiciler, mahallenin değişik kısımlarında kümelenmiş değillerdi. Kiracılar arasında bile bekçiden haznedar'a kadar geniş bir yelpaze mevcuttu" (Behar, Duben, 1996, s.42).

Semtlerin sosyoekonomik olarak katmanlaşması, 1. Dünya Savaşı sonrasında başlamış ve 2. Dünya Savaşı ile şehir örgüsü daha çok sınıf temeline göre şekillenmiştir. 2. Meşrutiyet ile beraber birçok zengin aile İstanbul'da dini ayrımlara göre şekillenen semtlerinden ayrılıp Pera, Nişantaşı ve Şişli'de apartman hayatına geçiş yapmıştır. Dolayısıyla savaş yılları elit tabakanın konut tecrübeleri için bir dönüm noktası olmuştur (Boratav, 2005).

Değişimler, üst tabakanın yoğun olduğu büyük kentlerden başlamış ve ilk İstanbul'da etkisini göstermiştir. İstanbul'da üst gelir grubunun konutları modernleşme öncesi, modernleşme dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde ele alındığında değişmeyen iki amaç; barınmak ve kimliğin temsili olmuştur.

Batılılaşma Öncesi;

Bu dönemde Osmanlı'da yaşanan ekonomik sistemdeki farklılıklar kültürel farklılıkları daha da belirginleştirmiştir. Sosyal hayatı ikiye ayıran bir ekonomi tanımlanmaktadır.

"Sultanın ve sarayın etrafında toplanan hayat ve çevre hayat olmak üzere 2 hayat tanımlanıyordu, bu temel iktisadi fark nedeniyle metropolle çevrenin kültürü birbirlerinden ayrı belirginleşti, bir yandan sarayın ve yönetici seçkinlerin kültürü diğer yanda ise çevrenin yani kitlenin kültürü, sarayın kültürü askeri ve bürokratik görevlilerden oluşan dar bir çevreye kısıtlanmıştı" (Mardin, 1991, s.58).

17. yy'da İstanbul'da zengin aileler, konak, köşk ve yalılarda yaşamaktadırlar. Bu evler, harem ve selamlık olarak iki bölümden oluşmaktadır. Selamlık kısmı, konuklara gösterme amacıyla en güzel biçimde döşenmektedir. Selamlık erkeğin yaşadığı, sosyal hayatının geçtiği mekandır. Avlu ve bahçeler de dış mekandaki sosyal alanlardır. Birçok evde yemek yeme yatma ve oturma eylemleri için tek bir mekan kullanımı söz konusudur. Çok zengin olanların evlerinde ayrıca mutfak ve

hamam olduğu da görülmektedir. Az da olsa bazı zenginlerin evlerinde özel işlevler için ayrılmış odalar da bulunmaktadır (Ceyhan, 2002).

Genel olarak evlerde yaşama mekanı olarak en üst kat esas alınmıştır, ama servis mekanları zemin ve alt katlardadır. Hizmetliler en alt kat ya da zemin katta yaşamaktadırlar. Bu dönemde hizmet anlayışı günümüzden farklıdır. Görevliler ev halkına hizmet ederken biryandan da onlara aile bağları ile bağlı olup onlarla beraber yaşamaktadırlar. Konaklar ve köşklerlerdeki hanehalkı sayısı oldukça fazladır, dolayısıyla ev ve ev halkının hizmete ihtiyacı da fazladır. Bu ihtiyacı karşılayacak ve çoğunluğu yatılı olan hizmetlilerin de sosyal hayatlarını geçirecekleri mekanlar bu büyük konutlarda mevcuttur.

Kadın gezgin Pardoe, 17. ve 18. Yy üst tabakanın sosyal hayatını bir kadının yaşamı üzerinden şöyle tasvirlenmiştir:

> "…halayıkların sizin kalktığınızı anlamalarıyla, on tanesinin içeri girmeleri bir olur. Beş dakika içinde odada yatağınıza dair hiçbirşey kalmaz, yatağınızdan doğru hamama koşarsınız ancak buradan, iki saatten önce çıkamazsınz bu iş bittikten sonra bir Türk kadını için artık yapacak başka iş yoktur. Kalan iş kokulu tespihlerinizi parmaklarınızın arasından çekerek baş tuvaletini birçok kez düzelterek tandır örtülerin altında oturmak ya da yaşamakla feraceyi bir iki cariye ile birlikte dışarı çıkmaktır. Bu ziyaretler, yaya yapıldığı gibi arabanın minderleri arasına gömülerek de yapılır" (Aktaran: Ceyhan, 2002, s.6).

Her dönem olduğu gibi gösteriş bu dönemde zenginlerin evlerinde önemli bir amaç olmuştur. Peyzajda bahçelerinde işlevi olmayan fıskıyeli havuz yaptırmak, iç mekanda ise duvar, tavan süslemelerinde abartıya kaçmak bunlara verilecek örneklerdendir.

Konut mekanının yanısıra gösteriş kullanılan araçlara da yansımıştır. Mutfakta yemekte kullanılan tencere, sahan zengin ailelerde çok olmakla beraber aynı zamanda bunlar kalaylı bakırdan yapılmaktadır. Misafirlere sunulacak olanlar genellikle altınla kaplatılır bazılarının da üzerine isimler kazıtılır (Aktaran; Ceyhan, 2002, s.18).

Bu dönemlerde üst sınıfın yoğun olduğu bir diğer bölge de kıyıdaki yalılar olmuştur; 16. ve 17.yy'larda boğazın şehre yakın köyleri daha çok tercih edilmekte ve şehir dışına çıkmak ancak sayfiye amaçlı yapılmaktadır. Uzak yerleşimler ikamet alanı olarak tercih edilmemektedir. Bu dönemde özellikle padişahın, sadrazamlarının ve diğer devlet adamlarının yalı, sahilhane ve konakları boğaz kıyılarında

bulunmaktadır. Bu konutlarda lüks ve gösterişe yönelik abartılı süslemeler, kullanılmayan öğeler oldukça fazladır.

"Mustafa Paşa'nın ferah abad sahilhanesi halkın dilinde dolaşıyordu; mücevher, inci, zümrüt, altın vezir konaklarındaki ev eşyasına işleniyordu… Çok nüfuzlu ve zengin olan ağa (Valide Kethüdası Yusuf Ağa) nın Emirgan'daki yalısı dillere destan olmuştur. Yayvan yapısı, geniş saçakları, en usta nakkaşların işlediği resimleri boyalariyle, altın tezyinatiyle gözleri alıyordu" (Şehsuvaroğlu, 1986, s.27).

16. ve 18. yy'larda özellikle saray çevresine hizmet eden Boğaziçi yaşamı yavaş yavaş tepelere doğru kaymaya başlamıştır. 18. yy'da Boğaziçi Avrupa-Batı mimarisi ile tanışmış batının müziği, resmi, sanatı Osmanlı'yı etkilemeye başlamıştır. Konutlarda ve konut iç mekanlarında batı esintileri görülmeye başlanmıştır.

Batılılaşma Dönemi;

1817 Tarihli "The dance of life" adlı ingiliz mizah dergisi, Uğur Tanyeli'nin moderniteyi anlatırken sık sık kullandığı bu Rowlandson karikatürüne aynen şu yorumu yazmıştır: "He pulls his mansion down to show his taste" (Tanyeli, 2004).

Şekil 4.9 : "The dance of life" (Aktaran; Tanyeli, 2004)

Karikatürde konağın yıkılıp yıkılmadığı anlaşılmamamakla beraber inşaat halinde bir tablo genç üst tabakaya ait bir bey ve ona birşeyler gösteren yaşlıca (deneyimli) bir mimar görülmektedir. Karikatür aslında üst tabakanın konutlarına yüklediği anlamı göstermekte ve modernite çağında artık onların konutlarından beklentilerinin arttığını anlatmaktadır.

Modern dünyada varoluştan beri gelen "zevk" artık gösterilebilir bir kavram olduğunu ve bir çok şeyi ele geçirdiğini hissettirmiştir. Başkalarına kanıtlanabilir bir gösteriş amacı ve aracı haline gelmiştir.

"Zevk bireysel bir deneyim ve onu olanaklı kılan yeti değil toplumsal yaşamın belirli bir alanında eylemde bulunabilmek için insanın sahip olmak ve dışa vurmak zorunda olduğu yeni bir yetidir. Modernleşme ile beraber Türkiye'de yanlış anlaşılan kelime anlamının gerektirdiklerini yerine getirmek ve döneme ayak uydurmak adına 1920 ve 1930'lu yıllarda bir çok üst gelir grubu İstanbul'da varolan konaklarının yerini apartmanlarla doldurmuştur" (Tanyeli, 2004, s. 61, 62).

19. ve 20. Yy. ile beraber Osmanlı aileleri Avrupa aile yaşamını kabullenmeye başlamıştır. 1800'lerin başından itibaren benimsemeye başladıkları batılı maddi ve manevi semboller sistemine göre yaşamaya başlamışlardır. 2. Mahmud döneminde 1808-1839 yıllarında sarayda başlayan Avrupalılaşma seçkin tabakayı etkisi altına almıştır.

Batılılaşma ile beraber Avrupalılık sembolleri onların sahip oldukları tüm fiziksel eylem ve araçlarda kendini göstermiştir, artık evlerde semboller kullanılmaktadır. 19.yy'ın sonlarına doğru bu değişim saray çevresi dışında yüksek tabaka ve üst orta tabakada yayılmıştır. Kırım savaşı ile beraber İstanbul'a gelen Avrupalılar bunun dönüm noktası olmuştur. 1860'lardan itibaren de bunu Mısır'dan gelen Avrupalılaşmış Türkler takip etmiş ve bu grupların tüketim alışkanlıkları diğer gruplar tarafından da taklit edilmiştir. Artık gazeteler, dergiler, Avrupa tüketim tarzını dışa kapalı Osmanlı evine taşımışlardır. Tüccarlar bile artık teşhir ürünlerinde Avrupa mallarını tercih etmişlerdir (Tanyeli, 2004).

Bu dönemde hem anlamlar hem de işlevler açısından kültürel olarak eklektik bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Günlük hareketler, yaşamsal faaliyetlerde de değişik uygulamalar görülmeye başlamıştır. Biçimlenme ile kültür ve kimlik kazanmak için barınma, yatma, yeme gibi alışkanlıklar da değişmeye başlamıştır.

Yemek kültürünün değişmesi ile beraber yeni yeni mekan kullanımları meydana gelmiştir. Seçkin evlerinde ortaya kurulan sini üzerinden kadın ve erkeğin ayrı zamanlarda ya da mekanlarda yediği yemek Avrupalılaşma ile beraber çatal bıçak kullanımını bir yemek odası ve yemek masası kavramını yaşamlarına sokmuştur. Abdülhamid döneminde başlayan bu değişim seçkin aileler arasında kabul görürken

orta snıfta kabul görmekte daha çok sıkıntı yaşanmıştır. Alafranga olarak tariflenen yeme adetleri Musevi ve Hıristiyan sınıf arasında başlamış olup daha sonra Müslüman seçkinler de bu arayı kapatmıştır.

İstanbul'da üst gelir grubu kültürel değişim süreci Tanzimat reformları ile başlamış ve daha modern bir yaşam İstanbul'da özellikle ticaretle uğraşan sınıfın ve bürokratların evlerinde kendini göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde üst gelir grubunun evlerinde doğu ile batı kültürü arasında sıkışmışcasına kaotik ve kozmopolit bir kimlik egemendir.

> "Gerek fizik ortamın yeterli olmayışı, gerek kullanım alışkanlığının bulunmayışı ve gerekse örneğin: antika niteliğinde bir eşyanın alınabilmesindeki parasal olanaksızlıklar, kültürel kökenli nedenlerin de ivmelendirmesi ile birlikte aşırı süslemeli formda elemanlarla tatmin olma sonucunu doğurmaktadır. Üst gelir gruplarında artık konut donatı elemanı boyutunu aşarak tavanda renklendirilerek yaldızlanarak belirli bir sosyokültürel düzeyin ifadesi şeklinde duran çeşitli bitkisel irregular, organik formlar alt gelir gruplarında televizyon altı sehpasında sallanan koltukta bir komodin kapağında kullanıcının kısıtlı maddi gücü ile elde edebildiği tatmin unsurları şekline dönüşmektedir" (Eriç,Yener, Ersoy, 1986, s.98).

Modernleşme bölgesel olmaktan daha çok toplumsal bir düzen değişikliği getirmiştir. İlk modernleşme hareketleri de yine Osmanlı bürokratik seçkinleri Tanyeli'nin bastırarak söylediği ''İntelligensia'' sı uygulamaya koymuştur ve artık mekanlar birer artifakt halini almıştır. Dönem itibariyle belirli artifaktlar kendini göstermiştir.

I.Mahmud dönemi batılı artifaktlar henüz sadece kamusal barınma çevresinde belirgin bir haldedir. "Üst sınıf üyesi onu hem değişen kültürel tercihlerinin hem de geleneksel toplumsal ilişkiler sistemi içinde olduğu gibi, statüsünün simgesi olarak kullanır, daha çok da "gösterir". İstanbuldaki bir grup hassa köşkünün mefruşatına ilişkin baz dökümler dönemin barınma pratiklerinin ardına nüfuz etmeyi sağlıyor" (Tanyeli, 1999, s.287). Bu sayımlarda elde edilen eşyalar şöyledir; yaldızlı sandalye, billur pervazlı ayna, bayağı sandalye, sade cedid sandalye, ingilizkari çalar saat.

Batılılaşma sırasında üst gelir grubunun kullandığı donatıların değişmesi onların yeme-içme-barınma kültürünün de değişmesi anlamına gelmektedir. Yemek yeme alışkanlıkları 2. Mahmud dönemi ile beraber hızla değişmeye başlamıştır. Modernleşme bazı mekanların ve mekansal kullanımlarını rahatlattığı için değişik imkanlar sunmuştur. Sanayi mektebinin son senelerine doğru yaptığı ceviz yemek masalarıyla büfeler, İstanbul'da yemek odalarının çoğalmasına yol açmış ve gittikçe

üst gelir grubuna ait bir obje olmaktan çıkmış ve yaygnlaşmıştır. Yemek yenen mekanlarda da önemli değişimler meydana gelmiş; konak yaşamından apartman dairesine geçilirken mutfaklar küçülmüş ve dolayısıyla evde hizmetçiye ve yemeğe ayrılan bütçe ve zamana duyulan ihtiyaç azalmıştır.

Eskiden ayrı ayrı yenen yemekler modernleşme ile beraber, ailece salonda ya da yemek odasında yenmeye başlanmıştır. Bu dönemde üst gelir grubunun salon ve yemek odalarının da dekorasyonunda belirli kurallar, önermeler mevcuttur.

"Yemek odasında ev sahibinin mevkine göre odanın camı, çerçevesi, parkesi, ağır olmakla beraber mefruşatın dahi zarif ve hatta nadide olması gözetilir. Sandalyelerin şekli, büfelerin biçimi, çok defa ev sahiplerini uzun uzadıya meşgul eder, yemek odasına tercihen meyve, balık, av resimleri konur" (Meriç, 2007, s.147).

Yemek yeme alışkanlıklarındaki değişim de mekan ve mobilya kullanımında önemli deişimlere ol açmıştır. Masada yemek yemek alışıla gelmiş kültürün dışında olduğu için masa sistemine geçiş çok zor yaşanmıştır. Kabullenme ve geçiş dönemi yaşandıktan sonra ise artık evlerde masa sandalye ve yemek servis takımları bulunmaya başlamış hatta bunların birçoğu birer sembol olarak kullanılmış özel üretimlerle oluşturulmuştur.

Batılılaşma döneminde Fransız kültürüne özenme ve ona ait olan eşyaların kullanımı da yoğun bir şekilde görülmektedir, yine de eski kültürlerinden de vazgeçemeyen kullanıcılar yeni ve eski donatıları bir arada kullanmışlardır. Bozdoğan (2001) ın tasvirlerine göre bu dönemde ; Paris'ten gelme tuvalet masaları ve aynalar şark işi halılar ve el yapımı sedef kakmalı geometrik desenli "İslami" mobilyalar ile bir arada bulunabiliyordu. Türk evi'nin geleneksel mobilyasında modern olan ve şarklı olan iç içe geçmiştir.

Aynı kaynakta Paul Dumont'ın hem batılı hem de şarklı gibi yaşayan üst gelir grubu tasvirlerine de yer verilmiştir, Dumont, Avrupalılaşmış Osmanlı bürokrat tipini şöyle tasvir etmektedir:

> "Said Bey 1902'de muhtemelen Fransa'dan ithal edilmiş olan mavi bir çini soba almaktaydı. Ama aynı zamanda bir mangal ve matız da aldığını görüyoruz ayrıca evine bir dolu Türk usulü sedir de olduğunu biliyoruz ama aynı zamanda Said Bey'in satın aldığı eşyalar arasında birkaç büyük kanepe, koltuklar, sandalyeler, bir sehpa, bir karyola ayrıca bir dikiş makinası, bir gramofon, bir teleskop ve hepsinin de eve Avrupai bir hava vermesi amaçlanan kasalar, şamdanlar vs, gibi daha birçok nesne de görüyoruz. Ailenin en itibarlı mobilyası ise

1902'de satın alınmış batılı değerlere bağlılığın kusursuz simgesi bir piyanoydu" (Aktaran; Bozdoğan, 2001, s.213).

Uğur Tanyeli hala bir sembol olarak kullanılan piyanonun o dönemde de kadının eğitim düzeyine yönelik bir evsel simge olarak kullanıldığının altını çizmektedir. "piyano"nun gösterilebilir bir simge-mobilya oluşundan ötürü özellikle üst tabakanın kendini ifade etmelerinde kullandıklarını belirtmiştir (Tanyeli, 1999).

Bu dönemde iç mekan açısından üst tabaka evlerinde farklı kullanımlar mevcuttur. Konak-köşk iç planlamasında yeni mekanlardan sözedilmektedir. Örneğin; evin giriş kısmı, vestibul Avrupa usulüne göre yeniden tanzim edilmiş ve elbiselik kısmı eklenmiştir. Bazı büyük konaklarda da antişambr vestiyerden sonra bulunan bir bölümdür, burası büyük salonun önünde bir bekleme salonudur. Buradan kabul salonuna geçilir (Meriç, 2007).

Özel kullanım alanları; iş odası, müzik salonu, yemek salonu, ders odası ve yatak odaları olarak sıralanmıştır. Modernleşmede "özel alan olarak yeniden tanımlanan evin şekli de geleneksel dönemden farklılaşmıştır. Selamlık fonksiyonunu yitirmiş ve evin tüm fonksiyonlarında daralma görülmüştür. Sosyal hayatta aile bireylerinin kendine ait oda "özel oda" talepleri görülmeye başlanmıştır.

Modernleşmeyle beraber yatak-yatma eylemi de görünür hale gelmiştir. Geleneksel dönemde yatmak için gerekli her şey dolap içinde iken modernleşme ile beraber yatak ve yatak kültürü ortaya çıkmıştır. Osmanlı için en mahrem olan kısım modernleşmiştir.

Dönem ile ilgili konut ve barınma tasvirleri edebi eserlerden de okumak mümkündür. Geleneksel Osmanlı edebiyatında konutların mekanların tasvirinden çok bahsedilmezken modernleşme ile beraber konuta verilen önem artmış aynı zamanda bu insanların kendini anlatma biçimi de olmuş ve 19-20. yy edebi metinlerinde tasvirler de artmıştır.

Ahmet Mithat Efendi'nin modernleşme döneminde Felatun Bey ve Rakım Efendi kitabında kullandığı deyimlerin bir kısmı Şerif Mardin tarafından incelenmiştir.

"Alafranga yani rahat yaşamak', o zaman alaturka yaşamak rahatsız yaşamak oluyor, bunun yanında tüketimi ahlak dışı bir kültürel suç sayma eğilimi nadir değildir" (Mardin, 1991, s.48).

Batılılaşma hareketlerinin hızlanması ile beraber tüketim ve lüks kavramı yavaş yavaş yerini almaya başlamıştır. Sadrazam Reşit Paşa ve onu izleyenlerin aşar vergisi sayesinde zenginleşmesi ve tüketim anlayışının İstanbul'da önemli derecede artmasıyla beraber tüketim malları piyasası da canlanmıştır, en çok dikkat çeken lüks düşkünü ve tüketim hastası Mısır Paşası için, Şerif Mardin, "Türk püritenliğinin köklerinden uzak olarak yetiştikleri ve biraz daha fazla avrupalılaşmış oldukları için lüks yaşam normal hakları sayıyorlardı" yorumu yapmıştır (Mardin, 1999).

Batılılaşma ile beraber ona ayak uydurmak isteyenler için bazı kurallar ortaya çıkmış ve belli normlara göre mekanlar şekillenmiştir. Tüketim kültürü ve tüketim alışkanlıkları değişen Osmanlı aileleri önce batıyı taklit ederek başlamıştır ve ileriki dönemlerde ise eğitim alanlarında bu hususlara değinilmiştir. Lüksün ve tüketimin arttığı bu dönemde tüketilen maddi ya da manevi olguları durumların nasıl ve ne şekilde tüketilmesi gerektiğini, batılılaşmış insan modelinin hareketlerini anlatan tasvir eden bir çok yayın basılmıştır. 1894'te üst gruba yönelik Ahmet Mithat Efendi tarafından bir Adab-ı Muaşeret kitabı çıkarılmış, 1903-1911 yıllarında da Rehber-i Umuru Beytiyye adı ile tüm ev işlerini tasarımdan bakıma kadar anlatan kitaplar basılmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil'de Tuvalet Masası adı altında bir dizi çeviri yapmış ve bu çevirilerde temizlik ve süslenmeye ilişkin bilgiler vermiştir.

İstanbul'da batılılaşma hareketleri ile beraber kentsel mekanda ev ve iş birbirinden ayrılmıştır. Bu değişim mahalle ve ev yapısını da değiştirmiştir. Üst gelir grubu yeni ve batılı bir statüyü temsil eden apartmanları tercih ederken, bu yenileşmenin öncüleri de ilk olarak Galata ve Pera'da oturan Levantenler olmuştur.

Avrupa'dan alınan ilk örnekler ve getirilen gelişmiş teknoloji ilk kez bu bölgelerde konut yapımında uygulanmıştır. Bölgede Ermeni, Rum, Musevilerin sayısının yanına az sayıda müslüman da yaşamaktadır. Dönemin ünlü bankerlerinin, mimarlarının ve ailelerinin apartmanları burada bulunmaktadır (Akın, 2002).

Mahalle ve semt yaşamının değişmesinin yanı sıra kadınlar ve erkekler daha sosyal ve bir arada bulunabilir hale gelmişlerdir. Dışarıda beraberce yemek yenebilecek ve konaklayacak yapılar; oteller, restoranlar, lokantalar yapılmaya başlanmıştır. Davet sayıları artınca balo salonu gibi mekanlara da ihtiyaç duyulmuştur.

Dolayısıyla batılılaşma hareketi ile beraber hem mekan kullanımları değişmiş hemde Osmanlı halkının alışık olmadığı yeni mekanlar ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet Dönemi;

Osmanlı Devleti Dönemi'nde savaşlar ve seferler halkın yerleşik bir hayata sahip olamamasına yol açmış ve Cumhuriyetle beraber "ev" kavramı daha dolu bir anlam ifade etmeye başlamıştır, artık insanlar "ev" lerini kerpiç ya da ahşap gibi geçici çabuk eskiyen malzemelerden değil de daha dayanıklı malzemelerden yapmak istemişlerdir.

> "Ebediyen hakimi olacağına kanaat getirdiği bu topraklar üzerinde Türk milleti artık ikamete karar vermiştir işte bunun için tahta köprülerinin yerlerini demir ve beton köprüler tahta evlerinin yerlerini taş ve beton binalar almaktadır…Avrupalı için ev sırf şahsın olan hususi bir şeydir, biz de ev şimdi şimdi bu medeni seviyeye yükselen bir müessese ve teşkilat olmaya başlamaktadır..Türk vatandaşı birçok iyi şeyi olduğu gibi meskeni de Cumhuriyet devrinde tanımış bulunuyor" (Bozdoğan, 2001, s.214).

1930'lu yıllarda artık barınma kültüründe önemli değişiklikler olmaya başlamıştır.

Değişen toplum yapısı ile beraber küçülen aile modelinin kullandığı konut ve konut donatıları da değişmiştir. Herşey daha da bireyselleşmiştir, bunun yanı sıra hızlı nüfus artışı, ekonomik ve siyasi dengelerin değişimi yurtdışı ilişkilerinin giderek kuvvetlenmesi ile oluşan sosyo-politik değişimler mekansal gereksinmeleri de değiştirmiştir.

Cumhuriyetle beraber mimarlık artık ideolojik bir anlam da taşımaya başlamıştır. Sibel Bozdoğan, modernleşmeyi hedef edinen bir ideoloji olan Kemalizm'in sınıf farklarının oluşmasını engellemeye yönelik olmasının mimaride de üst gelir ya da alt gelir grubuna ait olduğunu anlayamayacağımız sadelikte mimari cepheleri savunduğunu söylemektedir.

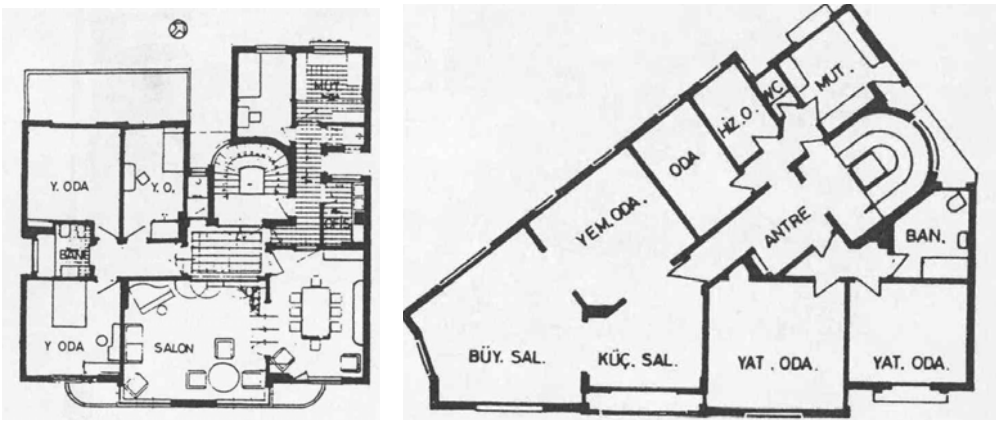
"Cumhuriyet mimarlarının çoğu projesi de büyüklük, bütçe ve müşterinin statüsündeki farkları, kübik evin bütünleşmiş estetiğinin ve süssüz yalınlığının ardında gizliyordu" (Bozdoğan, 2001, s.237).

Cumhuriyet'in ilanının yaklaştığı dönemlerde artık evlilik hayatı anlayışı ve kadının ailedeki konumu yavaş yavaş değişmeye başlamış aileler küçülmüş ve çekirdek aile kavramı ortaya çıkmıştır (1926 Medeni Kanunu). Savaş sonrasında ataerkil dediğimiz gelinin baba evine alınması ve burada birkaç ailenin beraber yaşaması ile tasvir edilen 'konak tipi aile' yerini "çekirdek aile"ye bırakmış ve değişen aile yapısına yönelik bahçe içindeki konaklar artık batılılaşmış üst tabaka için yetersiz

kalmaya başlamış yeni arayışlara gidilmiştir. "Yeni modern ve batılı bir iç mekan oluşturmak 1930'ların takıntısı haline gelmiştir" (Bozdoğan, 2001, s.214).

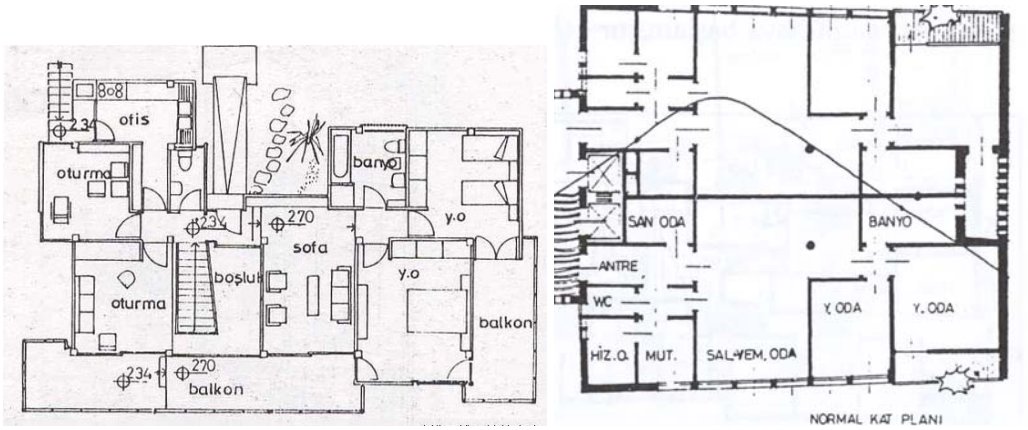
Bu dönemde üst gelir grubunun konut donatı biçimleri daha çok tüketime yönelik iken orta gelir grubunun hem ekonomik hem de işlevsel dertleri bulunduğu için daha rasyonel donatı elemanları seçmeye çalışmışlardır (Eriç, Ersoy, Yener, 1986).

Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan siyasi ve ekonomik değişiklikler sayesinde bazı orta gelir grupları hızla üst gelir grubuna tırmanmış bu da onların simgesel tüketim açlığını arttırmıştır. Yüksek maddi değerlerde fonksiyonel olmayan eklektist tercihler önem kazanmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile beraber televizyon filmleri ve dizilerinin toplum üstündeki etkisine bakıldığında ise Türk toplumunda hiç olmayan batı filmlerinden kopyalanan bir bar köşesi-şömine konut mekanına yerleşmiştir. Gelir artışı ile konut donatısının işlevsizlik durumu doğru orantılı çalışmış ve konut iç mekanlarında kullanılmayan donatılar görülmeye başlanmıştır.

Şekil 4.10 : Sırasıyla; Röntgen Apartmanı, Pertev Apartmanı 1933 (Dener, 2002)

Üst sınıflarda ev ziyaretleri ve alafranga davetler artmıştır. Yeni konut tiplerinde artık yaşam kompakt ve konutlar küçük olmaya baslayınca hizmetkarlar ayrı evde kalmaya başlamışlardır. Batılılaşma ile beraber yapılan apartmanlarda bulunan kabul salonu, hizmetçi odaları ve yatak odaları ile modern yaşamı simgelemişlerdir. Bu dönem planları incelendiğinde banyo-wc mekanlarının hala yatak odalarına girmediği ve mutfak servisinin başka bölümlerden yapıldığı görülmektedir (Şekil 4.10- 4.11).

Şekil 4.11 : Kunt Evi 1960, Levent 4. Mahalle-Ahmet Aru 1956 (www.arkiv.com)

1960 sonrası dönemde ise artık Türk mimarisi yeni estetik ve teknolojik arayışlar içine girmiştir. 1930'lu yıllarda teknolojik ürünler, evlerde kullanılmaya başlanmış, kullanılmaya başlanmış 1960'lara gelindiğinde ise artık soğutucu dolaplar tüm evlerde yerini almaya başlamıştır (Şekil 4.2).

Günümüze gelindiğinde ise soğutma ve kurutma makineleri konuttan bağımsız düşünülemeyecek kadar gerekli olması gereken donatılar olarak görülmektedir.

Şekil 4.12 : 1960 Burla Biraderler el ilanı, Bsh buzdolabı 2010 (www.bsh.com)

1970 ve 1980'lere gelindiğinde salon günlük kullanıma açılmış ve batı kültür ürünü olan rahatsız ve sembolik koltuk ve mobilyalar artık rahat ve kullanışlı ama aynı zamanda statüsü yüksek bir hal almıştır. 1990'lı yıllarda artık babaya ait bir çalışma odasının yanı sıra evde beslenen hayvanlara özel mekanlar yer almaya başlamıştır. Mekan düzenlemelerinde misafir tuvaletleri, ebeveyn banyoları, büyük mutfaklar kendini göstermeye başlamıştır.

Tüm bu işlevsel mekan ve donatı arayışlarının yanısıra simgesel değerler de tartışılmaya başlanmıştır. Osmanlı'dan bu yana üst sınıfın beğeni ve zevklerinin

simgesel değerinin önemi artmış ve "sembolik sermaya kavramı" ortaya çıkmıştır. Bourdieu'nun tariflediği sembolik sermaye kavramı için; evin duvarlarında yer alan resimlerden, müzik dinleme alışkanlıkları, yemek tercihleri hatta ailenin çocuklarına ısrarla okuttukları sanat dallarından sözedilebilir (Odabaşı, 2005). Odabaşı'nın da bahsettiği gibi konut mekanında da sembolik arayışlar devam etmiş ve geçmişten günümüze bu arayışlara çeşitli gösterişsel ürünler cevap vermiştir.

4.3.3 Bölüm sonucu

Tanzimat, batılılaşma çabaları, Cumhuriyet'in ilanı ve ardından gelen demokratik yönetimler kendi zaman dilimlerinde yeni dönemler açmış ve yeni zengin türleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla her dönemde bu grupların sahip olduğu konut özellikleri değişmiş fakat gösterişçi ve lüks tüketim biçimi konut ve konut çevrelerinde eksik olmamıştır. Statü kaygısı ile yapılan yerleşmeler ortaya çıkmış ve bu durum kent yaşamını olduğu kadar toplumsal hayatı da etkilemiştir.

Üst gelir grubunun konut alan yer seçimleri süreç içerisinde değişim geçirmiş, modası geçen semtlere, bölgelere daha alt gelir gruplarından kullanıcılar yerleşmeye başlamış ve zamanla bu bölgeler terkedilmiştir. Konut biçimleri ve konut donatıları da farklılaşmıştır. Yeni olarak öncelikli deneyimlenen konutlar ve konut donatıları zamanla sıradanlaşmış ve her sosyal gruptan kullanıcı tarafından tercih edilmeye başlandığı vakit yeni arayışlar başlamıştır. Günümüzde de moda olarak görülen konut biçimleri ve konut bölgeleri bu süreci geçirdikten sonra, farklı arayışlar gündeme gelecektir.

5. GÜNÜMÜZ ÜST GELİR GRUBU KONUTLARI VE KULLANICILARI

Üst gelir grubuna yönelik tasarlanan konutları ve konut yerleşmelerini anlamak açısından öncelikli olarak bu profilin seçtiği konut biçimleri ele alınmıştır. Bu bölümde tezin konusunu oluşturan profilin günümüzdeki konut tercihleri ve mekanları bir "residence" örneği üzerinden incelenmiş, tasarımcı ve kullanıcılarla yapılan görüşmeler ve gözlemler ile günümüze ve geleceğe dair yorumlarda bulunulmuştur.

5.1 Günümüz Üst Gelir Grubu Konutları

1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalarla beraber kentleşme hızı artmış aynı zamanda yeni ekonomik uygulamalar ve yeni yasalarla beraber sosyal gruplarda önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler toplumsal sınıflar arasında gelir farklarının daha da hissedilir hale gelmesine yol açmıştır. Üst gelir grubu kendileri gibi kişilerin yaşadığı mekanlarda konut edinirken, mekansal ayrışmanın getirdiği sosyal ayrışma kendini özellikle konut yerleşmelerinde göstermiş ve diğer grupları da ötekileştirmiştir. Bu yerleşimler kapalı konut yerleşimleri olarak bilinen üst ve üst orta gelir gruplarının aynı sosyal ve ekonomik çevreden insanlarla beraber yaşadıkları ve dışarıdan ise sınırlı erişimin olduğu konut alanlarıdır.

"Amerika'dan başlayarak yaygınlaşan; takip eden yıllarda, Asya, Ortadoğu ve Afrika Ülkelerinde ortaya çıkan kapalı konut alanları Türkiye ile 1990'ların başında buluşan bir konut alan tipi olarak karşımıza çıkar" (Kurtuluş, 2005, s.165).

1990'lı yıllarla beraber üst gelir grubuna yönelik semt kavramı giderek değişmiştir. Milli gelirden daha fazla pay alan bu kesim kendileri gibi olmayanlarla daha çok alt gelir grubuyla karşılaşmak istemediği için şehrin merkezinde ya da şehrin dışında konumlanmış kendileri gibi seçkinlerin yaşadığı, kapalı yerleşmeleri tercih etmeye başlamıştır. Bu dönemde bir yandan orta gelir grubuna yönelik işleyen kooperatif uygulamaları devam ederken bir yandan uydukentler kurulmaya başlamış ayrıca alt göçle metropollere gelen alt gelir gruplarının oluşturduğu banliyö alanları giderek artmaya başlamıştır.

1980 sonrasında değişen üst- üst orta tabaka profili ve ekonomik sistem bu profilin yaşam mekanlarına yansımıştır. Tüketim alışlanlıklarının da değişmesiyle beraber ihtiyaçlar ve tüketim ürünlerine (konutlara) bakış açıları da değişmiştir. Semboller ve konutun sembolik anlamı pazarlanabilir hale gelmiştir. Oluşan bu yeni sınıflar da bu tüketim davranışına ayak uydurmuşlardır. Konutları artık onları diğer tabakalardan ayırmakta ve kendilerini daha önemli hissetmelerini sağlayan birer sembolik sermaye haline gelmiştir.

> " Günlük dilde 'bu bir zevk meselesi' ya da 'tam bir görgüsüzlük örneği' deyip geçtiğimiz çeşitli beğeni ölçütleri ve kültürel pratiklerin, aslında aile çevresinde ve eğitim sürecinde einilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir tür 'sembolik sermaya' olarak nitelendirmek mümkün. Sembolik sermaye, spor tercihlerinden, ev duvarlarını süsleyen resimlere,müzik dinleme alışkanlıklarından, yemek mönülerine kadar çok çeşitli göstergeler yoluyla somutlaşır, toplumsal kesimleri birbirinden ayrıştırır ve yukarıdan aşağıya sıralar" (Weyland, Öncü, 2007, s.89).

Bir yandan konut alanları bölgesel olarak değişim gösterirken diğer yandan da konut mekanı değişmiştir. Yatayda ve düşeyde olmak üzere iki yeni dışa kapalı yaşam biçimi ortaya çıkmıştır.

Şehrin en gözde yerinde, özellikle doğal manzaranın değerlendirilebildiği, merkez alanın içinde olan, prestij göstergesi gökdelen konutlar, residence'lar bu gruba yönelik inşa edilirken, öte yandan şehrin karmaşasını sebep göstererek onlara tüm imkanların sunulduğu kendileri gibi seçkinlerin yaşadığı kapalı yeni dünyalar vaad eden güvenlikli siteler diğer tercihler olmuştur.

Yatay korumalı-dışa kapalı yerleşmeler :

Sosyal sınıflar arasındaki farklar arttıkça özellikle üst gelir grubuna dahil kullanıcılar kendileri gibi "seçkin" insanlarla bir arada yaşama ihtiyacı hissetmişler ve şehir dışında kullanılabilir arazilerde oluşturulan kapalı yaşam alanları kurmaya başlamışlardır. Bu yaşam alanları giderek daha da büyümüş ve içlerinde her türlü sosyal olanağı (okul, hastane dahil olmak üzere) bulunduran küçük köyler halini almıştır. Residence konutlara oranla daha fazla açık alanları ve sosyal olanakları bulunan bu yerleşimler daha çok doğal güzelliklere sahip alanlar yani orman, göl yakınlarında oluşturulmaktadır. Öncü (2007) yatayda tariflenen, 'bahçekentler' ismi ile sınıflandırılan bu konut grubunun özellikle beklenti ve gelir düzeyleri yükselen üst kademe şirket yöneticileri ve yüksek meslek sahiplerinin sahip olmak istedikleri

ideallerindeki ev olduğunu belirtmiştir. Genellikle şehrin çeperlerinde konumlandırılan müstakil villa yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler özellikle İstanbul'un kuzeyindeki geniş orman alanlarının bulunduğu bölgelerdedir. Göktürk, Kemerburgaz, Zekeriyaköy, Bahçeşehir (Şekil 5.1), Beykoz, Ömerli bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 5.1 : Spradon Evleri, Bahçeşehir, 2009 (www.spradon.com; Eylül 2009)

Dikey korumalı- dışa kapalı yerleşmeler:

Dikey kapalı yerleşmeler ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. Daha sonraları Kanada, Çin gibi çeşitli ülkelerde bu yapıların uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Nüfus artışının ortaya çıkardığı konut sorununu çözmek için dar alana yerleşen yüksek binalar yapmak özellikle Çin gibi ülkelerde bir çözüm olmuştur. Amerika ve Kanada'da kooperatiflerden farklı olarak dikey kapalı yerleşme biçimi olan "Kondominyum" lar ortaya çıkmıştır (Şekil 5.2, Şekil 5.3).

Şekil 5.2 : Cosmopolitan Condominium (www.Singaporeexptas.com; Mart, 2010)

Şekil 5.3 : Aqua Waterfront Condos, (www.aquaontheocean.com; Mart, 2010)

İlk olarak 1958 yılında yasallaşan kondominyumlar 21. yy'ın başından itibaren konut çözümü olarak değil de bir yaşam biçimi olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye'de otel hizmeti veren konut ya da "residence" olarak tanımlanan bu dikey yerleşmeler geçici süre ikamet anlayışından çıkıp özellikle üst tabakanın, şehir elitlerinin sürekli konut alanı özelliği taşımaya başlamıştır (Zengel, Deneri, 2007).

Dairelerin şahsa ait, ortak mekanların ise tüm kullanıcılara ait olduğu bu tür konutlarda bir işletme sistemi bulunmaktadır. Her "residence" ın kendi iç sistemi bulunmaktadır. Farklı kullanıcı profiline sahip olması muhtemel bu konutlarda ortak sosyal alanların canlı tutulabilmesi ve kullanıcılara yeterli hizmetin verilebilmesi amacıyla fonksiyon çeşitliliği sağlanmaktadır.

Amerika'da iş yaşamı ve sosyal yaşamı yoğun olan elit sınıfa sunulan bu konutların kullanıcıları arasında ülke kültürüne göre belli bir yaşa gelince ailesiyle yaşadığı evden ayrılan genç nüfus da yer almaktadır (Kumkale, 2007).

Yaşam alanı ihtiyacı ve seçeneğine göre esnek yaşam alanları sunan bu konutlarda açık-esnek planlama anlayışı ve bazı mekanların ortak kullanımı ile sürdürülebilir sağlıklı konut toplulukları yaratmak hedeflenmektedir (Zengel, Deneri, 2007).

Türkiye'de de ilk olarak İstanbul'da 1990'lı yıllarda kendini göstermeye başlayan gökdelen konutlar /dikey kapalı yerleşmeler (Şekil 5.4), şehrin merkezinde ve hızlı yaşamı olan, günün büyük bir bölümünü işyerinde geçiren ve evde sadece kendisi ile ilgilenecek kadar zamanı kalan dolayısıyla hizmete ihtiyacı olan üst gelir grubuna mensup, yeni profesyonellere yönelik ortaya çıkmıştır.

Şekil 5.4 : İlk Residence örneklerinden, Akmerkez (wow.turkey.com)

Bu tip konutlarda her türlü temizlik, bakım, onarım hizmeti verildiği için "otel-ev" olarak da isimlendirilebilir. Aynı zamanda otel-ev olmasının yanısıra, yüksek güvenlikli olmaları kişilerin bu tür konutları seçmesinde etkili olmaktadır. Türkiye'de uygulanan "residence" konutlar genellikle alışveriş merkezi ve sosyal alanlarla beraber kullanıma sunulmaktadır. Kanyon Residence, Akmerkez Residence, Metrocity Residence gibi yerleşimlerde de olduğu gibi kullanıcıların herşeye ve heryere ulaşımlarının kolaylığı, tercih edilmelerindeki en önemli nedenler olarak sayılabilir. Kentin her iki yakasında da inşa edilen bu yapıların özellikle Beşiktaş-Şişli ve Levent aksında yoğunlaştığını söylemek mümkündür (Gülümser, Levent, 2005).

Kullanıcıların, ortak kullanım aidiyetlerinin de bulunduğu bu yerleşmelerde iç denetim sisteminin kurulması ve fonksiyonların çalışır halde olması amacıyla bir işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin denetiminde bazı fonksiyonlar (Spor tesisleri, Restoranlar, Alışveriş Mekanları, vs…) kısmen ya da tümüyle konut kullanıcılarının dışındaki kullanıcılara da açılabilmektedir.

Amerika'da konut kullanıcılarının %16 'sı kondominyum kullanıcısı iken, bu yapı biçimi Türkiye'de yeni yeni konut-otel, otel-ev olgunluğuna ulaşmaya başlamakta ve sayısı giderek artmaktadır (Kumkale, 2007).

5.2 Günümüz Üst Gelir Grubu Konut Kullanıcı Profili ve Konut Tecrübesini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma - Alan Çalışması

Tanzimat Dönemi'nden günümüze incelediğimiz üst gelir grubu konut kullanıcı profili ve konut tecrübeleri önemli kırılma noktaları ile bugün oldukça farklılaşmıştır.

Tanımlanan kullanıcı profilinin kendi içerisinde tutum değişiklikleri göstermesi, zamana bağlı yeni alışkanlıklar ediniyor olma kullandığı mekanlara bakışını ve bu mekanları kullanım şeklini değiştirmiştir.

Kapitalizmin etkilerinin ön planda olduğu bu dönemde üst gelir grubu ekonomik özgürlüğe sahip fakat kültürel olarak karmaşık, iç içe geçmiş tabakalardan oluşan bir profili tanımlamaktadır. Hem bu profili hem de bu profilin konut tecrübelerini daha iyi anlayabilmek için yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlara bağlı kalınarak yorumlar getirilmiştir

5.2.1 Araştırma alanı yöntem ve araçlarının tanımı

Araştırma, İstanbul'da yapımına 2004 yılında başlanan ve 2009 yılında kullanılmaya başlanan Selenium Twins Residence kullanıcıları ile yapılmıştır. Konutların satış politikaları, uygulama süreçleri ve kullanıcıların tecrübeleri ile beraber alınan geribildirimlerle elde edilen sonuçlar istatistiksel verilerle bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

Araştırma 2 aşamada yapılmıştır. Öncelikli olarak konut kullanıcılarının davranışlarının istatistiksel verilere dayandırılması ile elde edilen sonuçlar, seçilmiş konut kullanıcıları ve mimar ile yapılan görüşmeler ile elde edilen sonuçlarla beraber yorumlanmıştır.

Araştırma Alanı: Çalışmanın yapıldığı konut alanı bir kompleksin içinde bulunmaktadır. Toplam inşaat alanının 162.500 m2 olduğu kompleks, 34 katlı 2 adet konut bloğu (Selenium Twins Residence), 1 adet 20 katlı ofis bloğu (Selenium Plaza), 1 adet Kapalı alışveriş alanı (Real Hipermarket ve küçük işletmeler), 1 adet hastane bloğu (Acıbadem Hastanesi) ve kültür merkezi içermektedir. Konut blokları, kompleks içinde dışarıya kapalı olarak düzenlenmiştir (Şekil 5.5, Şekil 5.6).

34 katlı 2 konut bloğundan oluşan konut alanında 240 daire yer almaktadır. Daireler 3 yatak odalı, 4 yatak odalı, stüdyo ve dubleks tiplerden oluşmaktadır. Standart planlamaya göre yapılan 3 yatak odalı ve stüdyo daireler çalışması konusu olmuştur.

Şekil 5.5 : BJK Fulya Süleyman Seba Kompleksi (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009)

Şekil 5.6 : BJK Fulya Süleyman Seba Tesisleri (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009)

Daire satış ve pazarlaması Aşçıoğlu İnşaat satış-pazarlama bölümü tarafından yapılmıştır. Dairelerin satışa sunumları esnasında şirketin belirlediği profile konutların tanıtımını yapmak için çeşitli kokteyl, spor, eğlence organizasyonları düzenlemiştir. Bu organizasyonlara İstanbul'dan davetli, davetsiz üst gelir grubuna mensup kişiler katılmıştır. Konutların tanıtımı gazete ve dergilerdeki reklamların yanısıra bu sosyal tabakanın kendi arasındaki iletişimi sayesinde yapılmıştır. Konutların bir kısmı proje başlamadan görsel sunumlar üzerinden satılırken bir kısmı da yapımı bittikten sonra satılmıştır. Konut kullanıcılarına imalat öncesinde ve esnasında farklı plan tiplerini uygulama özgürlüğü sunulmuş ve talep eden kullanıcılar kendi planlarını oluşturmuşlardır. Kullanıcıların büyük bir bölümü imalat esnasında dairelerini kontrol ve uygunluk amacıyla ziyaret etmişlerdir.

Araştırmada 240 daireden araştırmanın yapıldığı esnada satışı gerçekleşmiş olan 164 dairenin künyesi kullanılmıştır. Bu çalışmada öncelikli olarak bu konutları kullanan kişilerin profilleri (medeni durumları, eski yaşam alanları, konuta yaklaşımları, meslek grupları) çözümlenmeye çalışılmış ve üst gelir grubu kullanıcı profilindeki değişim tartışılmıştır.

Aynı zamanda günümüz profilinin konut tecrübeleri / talepleri ve konutları ile ilişkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Standart daire planının üzerinden yapılan plan değişiklikleri istatistiksel verilere dönüştürülerek bu profilin konutlarından beklentileri ve gelecek yaşam alanları araştırılmış, konutlarındaki tüketim şekilleri ve sosyal statü göstergeleri bir kez daha sorgulanmıştır.

Teknik ve sosyal olanaklar bakımından farkı bulunmayan, çalışma konusu 3 yatak odalı ve 1 yatak odalı daireler planlarındaki farklı boyut ve mekansal özelliklerden dolayı birbirinden ayrılmaktadır. Her katta 2 adet 3 yatak odalı 2 adet 1 yatak odalı daire bulunmaktadır (Şekil 5.7).

Şekil 5.7 : Kat planlaması (www.selenium34.com)

3 Yatak odalı daireler: salon, 3 yatak odası, hizmetli odası ve banyosu, bir ebeveyn banyosu, misafir wc, genel banyo ve mutfaktan oluşmaktadır. Net yaşam alanı 160 m2 olan bu daireler, daha çok aile yaşamına hitap eden bir plana sahiptir.

Konutlar için genel bir profil belirlenmiştir. Daireler, çalışan ebeveynlerin ve çocuklarının yaşamına yönelik tasarlanmıştır. Evde sürekli ya da süreli kalan hizmetliler için de hizmetli odası tasarlanmıştır. Planlamada ayrı bir yemek odası bulunmamakla beraber mutfak da sadece hazırlama mekanı olarak düşünülmüş, yemek alanı salonda konumlandırılmıştır (Şekil 5.8), (Ek A.6).

Şekil 5.8 : 3 Yatak odalı daire (www.Selenium34.com)

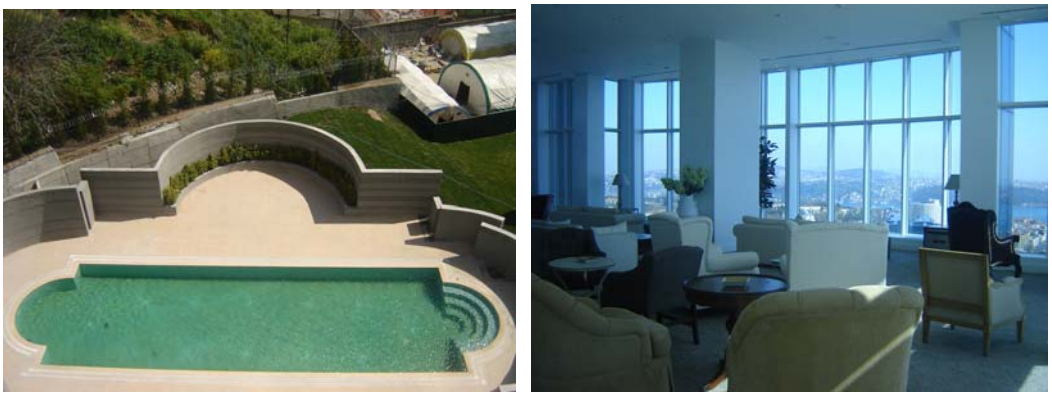
Bu planlama standart 3+1 daire planlamasıdır. Bazı dairelerde kullanıcı talepleri doğrultusunda hizmetli odası, mutfak, banyo, yatak odası revizyonları da yapılmıştır.

Stüdyo daire olarak adlandırılan 1 yatak odalı daireler; net 60 m2 olup, salon ile beraber açık mutfak, yatak odası, özel banyo ve misafir tuvaletinden oluşmaktadır. (Şekil 5.9) (Ek A.6) Tek kişi ya da çocuk sahibi olmayan bir ailenin yaşamı için ideal olan bu daire tipi de standart planlama olarak sunulmuş ancak dileyen kullanıcılar için planlar farklılaştırılmıştır.

Şekil 5.9 : 1 Yatak odalı daire (www.Selenium34.com)

Yerleşimde tüm daire kullanıcıları sosyal olanaklardan faydalanabilme hakkına sahiptir. Bu sosyal mekanlar; açık ve kapalı yüzme havuzu, sauna ve masaj salonları, tenis, basketbol-squash kortları, spor salonu, roof bar, lobby bar (Şekil 5.10).

Şekil 5.10 : Selenium Twins havuz ve roof bar (Sadıkoğlu, 2009)

"Residence" yani 'otel-ev' olarak tanımladığımız 'hizmet sunan konut' olmasının yanısıra verdiği hizmetlerden ötürü işletmeye ihtiyaç duyan bir sistemdir. Selenium Twins işletmesi Selenium Club tarafından yapılmaktadır. Bu işletme bir yandan kullanıcıların konutları ile ilgili sorunlarla ilgilenirken bir yandan da daha iyi hizmet sunmak için çalışmaktadır.

Konut kullanıcılarına sunulan işletme imkanlarına örnek verilecek olursa; kuru temizleme, teknik servis, davet düzenleme-organizasyon hizmeti, yemek servisi, temizlik-alışveriş servisi, sağlıklı yaşam-spor ve diyet hizmeti. Kullanıcıların taleplerine göre bu hizmetler de çeşitlenip çoğalabilmektedir. "Residence" kullanıcıları iş yoğunluğu fazla olan ve evde az vakit geçiren yeni profesyoneller olarak tanımlandığından, onların zaman kaybetmeksizin bütün aktivitelerini yapmaları için ihtiyaç duyabilecekleri tüm olanaklar sunulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi ve Araçları :

Araştırma, satışı yapılmış 164 daire arasında yapılmıştır. Öncelikli olarak günümüz üst gelir grubu konut kullanıcı profilini tanımlamak için konut kullanıcılarının künyeleri oluşturulmuş ve daha sonra bu künyelere girilen her bilgi üst gelir grubu konut kullanıcısının ve konutunun sosyal-fiziksel durumunu sorgulamak için kullanılmıştır.

Künye işlemi sırasıyla şu verilerin girilmesiyle oluşturulmuştur:

1. Dairenin Büyüklüğü (3 yatak odalı / 1 yatak odalı)

2. Dairenin Satın Alınma Amacı (Yatırım, Yaşam)

3. Daire Sahibinin Mesleği

4. Dairenin Geçirdiği Revizyon Sayısı (Rev.1, Rev.2, …)

5. Daire Sahibinin Geçmişte İkamet Ettiği Semt

Tüm bu bilgilerle 164 dairenin envanteri çıkarılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Kişilerin gelir grupları hakkında bilgi edinebilmek için meslek grupları, geçmişte nasıl bir sosyal statüye sahip oldukları hakkında yorum yapabilmek için eski konutları ve semtleri tüketim bağlamında ele alınmıştır. Konuta bakış açılarını değerlendirebilmek için satın alma amaç bilgileri spss veri analiz yöntemi ile sisteme girilmiştir. Sonuç olarak genel veriler elde edilirken bir yandan da kullanılan çaprazlama yöntemi ile daha küçük detay bilgilere ulaşılmıştır (Şekil 5.11).

Genel bir profil incelemesinden sonra revizyon gören dairelerde kişilerin hangi amaçla hangi mekanda farklılık talepleri olduğunu bunu statüleri ile nasıl bağdaştırdıklarını sorgulamak için uygulanan revizyon bilgileri SPSS sistemine girilmiş ve elde edilen sonuçlarla günümüz üst gelir grubunun konutlarında neye ihtiyacı olduğu ya da olmadığı ve gelecekte nasıl taleplerinin olacağı araştırılmıştır.

Edit View Data Transform Analyze Graphs Utilities Window Help

daire_tipi 1

	daire_tipi	satinalma_amaci	revizyonsayisi	yasanilan_eski_semt	daire_durumu	medeni_durum	meslek_iş_alanı
28	1	2	1	0	1	2	7
29	1	1	1	0	1	2	8
30	1	1	1	abd	1	2	1
31	1	1	1	abd	1	2	1
32	1	1	1	ankara	1	2	1
33	1	1	1	ankara	1	2	1
34	1	1	1	ankara	1	2	1
35	1	2	6	ankara	2	1	4
36	1	1	1	balıkesi	1	2	8
37	1	1	1	bebek	2	1	1
38	1	1	1	bebek	2	1	1
39	1	1	1	beşiktaş	1	2	1
40	1	1	1	beşiktaş	1	2	1
41	1	1	2	beşiktaş	2	2	3
42	1	1	2	beşiktaş	2	2	3
43	1	1	1	beyoğlu	1	2	1
44	1	1	1	beyoğlu	1	1	6
45	1	2	1	bodrum	1	2	6
46	1	2	1	bursa	1	2	1
47	1	2	1	büyükçek	1	1	1
48	1	1	1	dubai	1	2	1
49	1	1	1	dubai	1	1	1
50	1	1	1	etiler	1	2	1
51	1	1	1	etiler	1	2	1
52	1	1	1	etiler	1	2	1
53	1	2	1	etiler	1	2	1
54	1	1	1	etiler	1	2	10
55	1	2	1	florya	1	1	1
56	1	1	1	fulya	1	2	1
57	1	1	1	fulya	1	2	1
58	1	1	1	fulya	1	2	1

Data View Variable View

Şekil 5.11 : Veri dağılımı-kısmi kesit (Sadıkoğlu, 2010)

Bu çıkarımlar sonucu oluşturulan görüşme soruları ile bir röportaj formu hazırlanmış ve 3 farklı daire sahibi / kullanıcısı ile görüşmeler yapılmış ve onların kişisel görüşleri konutlarına yaklaşımları-tecrübeleri bir de üst gelir grubunun kendi ifadeleriyle ele alınmıştır.

Yapılan araştırmada elde edilen tüm sonuçlar proje mimarı Y. Mimar Serdar Sipahioğlu (Ek A.4) ile paylaşılarak bir değerlendirme yapılmış ve çalışmanın en sonunda günümüz üst gelir grubu konut kullanıcı profili tariflenmeye çalışılmış ve gelecekle ilgili yorumlarda bulunulmuştur.

5.2.2 Elde edilen verilerle günümüz üst gelir grubu kullanıcı profili

Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara göre;

Satışı yapılan daire oranları:

% 51.8 oranıyla en fazla satışı yapılan daire tipi 1 yatak odalı / stüdyo daireler olmuştur. Daha sonra % 34.1 ile 3 yatak odalı daireler, %12.2 ile de en az talep gören daireler 5 yatak odalı daireler olmuştur.

Sonuçlara bakılınca "residence" konut alanında üst gelir grubu kullanıcıların öncelikli tercihi 1 yatak odalı / stüdyo daire tipleri olmuştur. Aynı sayıda 3 yatak odalı ve 1 yatak odalı dairelere sahip olan "residence" ın stüdyo daire satışı diğerlerine oranla daha hızlı gerçekleşmiştir.

Konut kullanıcı profili :

Tanzimat Dönemi'nden bu yana incelediğimiz üst gelir grubu konut kullanıcı profili her dönem ayrı meslek grupları, ayrı kültürel davranış biçimlerine sahip olmuştur. Bir dönem saray ve saray çalışanları bu gruba dahil ediliyorken 1980'lerden günümüze geçen sürede bu ismin altında pek çok çeşitli meslekten insanı görebilmek mümkün hale gelmiştir. Değişen ekonomi politikalarıyla beraber kişiler kendi yetenek ve uzmanlık alanlarına göre daha kolay para kazanabilir ve statü değiştirebilir hale gelmişlerdir.

Araştırmada elde edilen verilerde daire sahiplerinin meslek grupları ve çalıştıkları sektörler oransal olarak şöyle sıralanmıştır; Ticaret- iş adamı,Tıp-medikal-doktor, İnşaat-mimar-mühendis, bürokrat, Medya-gazete-tv, turizm-işletme, sanatçı, sporcu, eğitim-eğitimci, hukuk (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 : Meslek- İş alanı- Sektör (Sadıkoğlu, 2010)

Daire sahiplerinin meslek grupları ile ilgili basında yer alan bir reklam da bu karmaşık profili bize göstermektedir. Konut Kullanıcıları arasında tiyatro sanatçısından, sporcuya, doktora kadar geniş bir meslek hacmi bulunmaktadır (Şekil 5.13).

Sonuçlardan elde edilen veriler doğrultusunda, günümüzde geçmişte olduğu gibi tek bir meslek grubunu, tek bir zümreyi, tek bir kesimi üst gelir grubu olarak tanımlamak imkansızlaşmış çünkü, özellikle 1940-50'li yıllardan sonra orta gelir grubunun da üst gelir grubuna geçebileceği kapitalin el değiştirebileceği görülmüştür. 1980'lerden sonra da kuvvetlenen bu değişim sonucunda günümüzde eğitim alanından, hukuk alanına bir çok meslek grubunu bu gelir grubunda görmek mümkün hale gelmiştir.

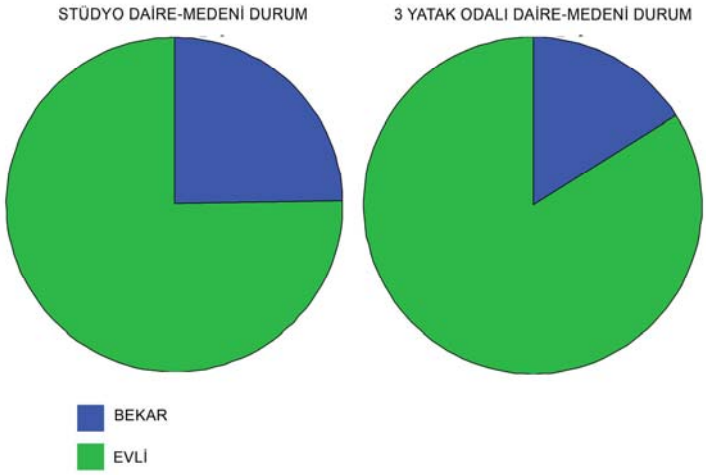
		Frequency	Percent
Valid	Ticaret-iş adamı	94	57,3
	Sanatçı	4	2,4
	Bürokrasi-Bürokrat	11	6,7
	Tıp-Doktor-Medikal	15	9,1
	Eğitim-Eğitimci	3	1,8
	Medya-Gazete-Tv	9	5,5
	İnşaat-Mimar-Mühendis	15	9,1
	Turizm-İşletme	8	4,9
	Hukuk-Avukat	2	1,2
	Sporcu	3	1,8

Şekil 5.13 : Hürriyet Gazetesi 2007, Aşçıoğlu İnşaat Arşivi

Sosyal durum:

Pazarlanan bu yaşam alanındaki aile ve sosyal hayatı betimlemek için medeni durum üzerinden araştırma yapılmış ve satılan dairelerde konut kullanıcılarının medeni durumları incelenmiştir. Bekar kullanıcıların oranı % 21.3 iken, evli olanların oranı %78.7'dir. Araştırma alanı "residence" ta aile yaşamının daha fazla olduğu görülmüştür.

Tüm daire sahipliliği incelemelerinde evli çiftlerin oranı daha fazla çıkmıştır. Bu oran ülkemizde aile yaşamının "residence" ta da devam ettiğini göstermektedir. 1 yatak odalı dairelerdeki kullanıcıların bekar olması beklenirken diğer planlara nispeten daha küçük yaşam alanına sahip olan bu dairelerde de % 64 gibi büyük bir oranla evli çiftlerin yaşadığı görülmüştür. (Şekil 5.14)

Şekil 5.14 : Daire durumuna göre medeni durum (Sadıkoğlu, 2010)

Satış politikası açısından da 1+1 daireler daha çabuk pazarlanabilecekken Türkiye'de aile sosyal durumu incelendiğinde tüm aile fertlerinin bir arada yaşama alışkanlığı ve beraberlikleri onların daha büyük bir konut mekanına ihtiyaç duyacağını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yapılan "residence" larda 1+1 dairelerin yanısıra ailelere uygun daha büyük planlar düzenlenmesi gerekliliği görülmüştür.

Satın alma amacı:

1980'lerden bu yana ekonomik uygulamaların değişimi, kredi kolaylıklarının sağlanması ve çeşitli yasalarla ev sahipliliği kolaylaştırılmıştır. Alt gelir gruplarının faydalanabilmesi ve ev sahibi olabilmeleri için tasarlanan uygulamalar daha çok üst gelir grubu tarafından kullanılmaya başlanınca konut artık sadece yaşam amaçlı değil ayrıca yatırım amaçlı, satın alınabilir bir meta haline gelmiştir.

Araştırmanın yapıldığı "residence" bloklarında da kullanıcılar daireleri yatırım ve yaşam olmak üzere iki amaca yönelik satın almışlardır. Daire satın alındıktan sonra inşaat firması satış departmanı ile görüşülerek başka kullanıcılara kira ya da satış olarak tekrar sunulabilmektedir. Bu bilgiler konut kullanıcılarının kendilerinden alınmış olup daha sonra firmanın satış grubundan teyit alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ise; yatırım amaçlı alınan dairelerin sayısı: % 63,4 iken % 36,6' sı da yaşam amacına yönelik konut sahipliliği göstermiştir.

Alt gelir grubunun konutlarını öncelikli olarak "ev-yuva" olarak görmesinin yanı sıra konutların, ekonomik özgürlük ve rahatlığa sahip olan bu kesim tarafından

pazarlanabilir, para getirebilir bir meta olarak görülmesi de olağan bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

Yaşam amaçlı satın alınan dairelerde sürekli konut ve süreli (ikinci) konut olarak iki şekilde kullanım ayrımı yapmamız mümkündür. İstanbul dışında ikamet eden bazı kullanıcılar, İstanbul ziyaretlerinde kalacakları konut olarak kendilerinin yokluğunda da konutlarına bakım sağlayabilecekleri hizmetin varolması nedeniyle ikincil konut olarak "residence" seçiminde bulunmuşlardır. Bazıları için sürekli bir yaşam alanı olan bu konutlar kimileri içinse haftasonu evi olarak kullanılmaktadır.

Bahsedilen gelir grubu, tüketim alışkanlıkları doğrultusunda satın aldığı konutları ile kimi zaman sembolik-tüketim açlığını bastırmış, yaşamayacak olsa bile bu tür bir "moda" konutu edinme arzusu içine girmiştir. Dolayısıyla yaşam ve yatırım amacının dışında bu gelir grubunun bir de sembolik tüketime yönelik konut edinme arzularının olduğunu söylemek de mümkündür. Bunun yanısıra, daire tipleri, büyüklük ve plan uygulaması, daire sahipliği amacını etkilemektedir.

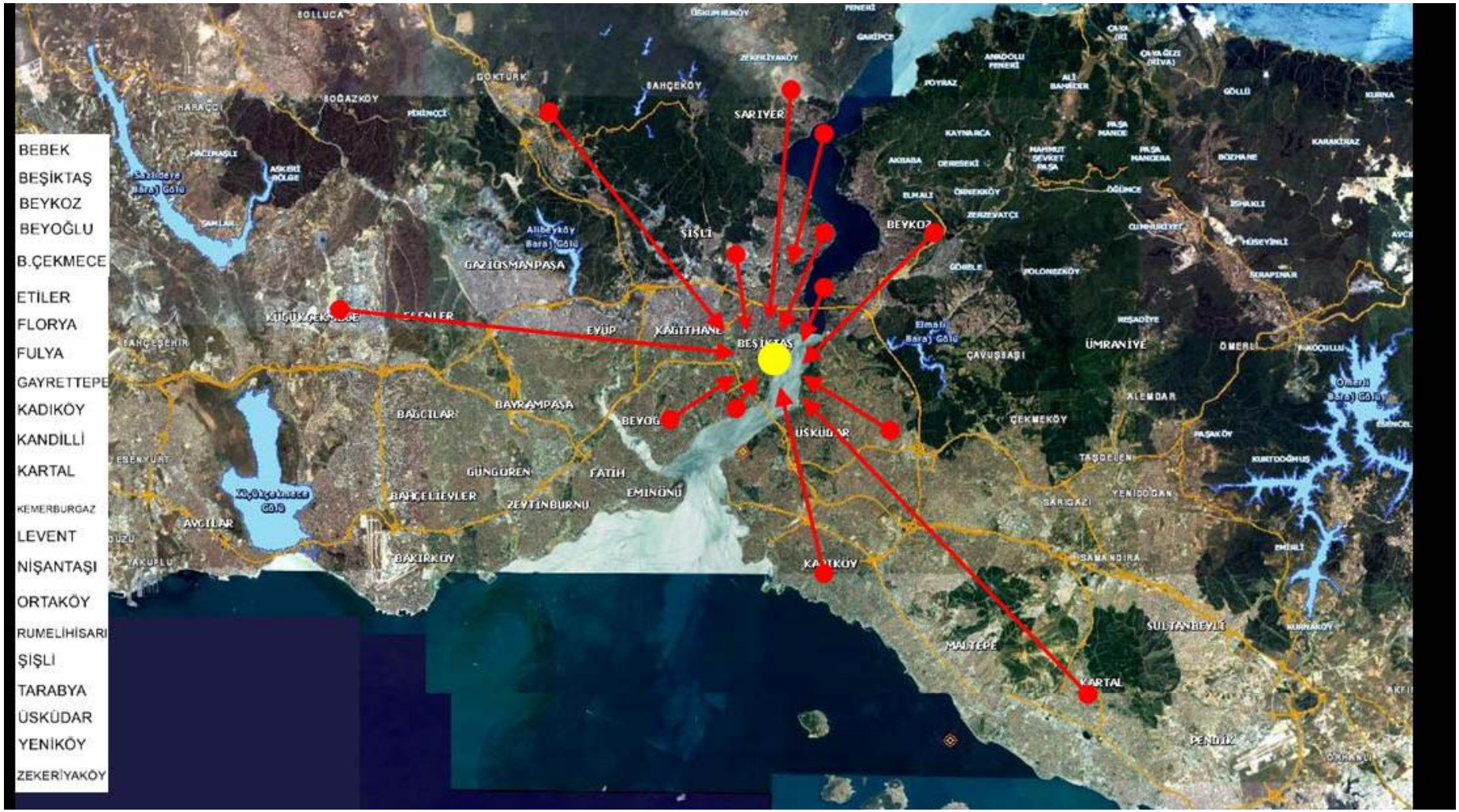
1+1 daireler, % 80 oranında yatırım amacı ile satın alınmış iken 3+1 ve 5+1 daireler büyük oran farklarıyla yaşam amaçlı satın alınmıştır.

1+1 tipli daireler, günümüz metropol insanının yaşam şekline ve hızına daha uygun daireler olduğu için yatırım amacına yönelik satın alan grup bu daireleri daha kolay kiralanabilir ve satılır olarak görmektedir. Dolayısıyla sonuçlara göre yatırım amaçlı en fazla tercih edilen daire tipi 1+1 planlı küçük daireler olmuştur.

İkamet edilen eski semt:

Araştırmada kullanıcı profili tanımlanmaya çalışılırken daire sahiplerinin yaşadıkları önceki semtler-ikamet ettikleri yerleşimler de değerlendirilmiştir. Kullanıcıların yaşadıkları eski semtler incelendiğinde, bu gelir grubu kullanıcıların İstanbul'un en gözde ve pahalı semtlerinde yaşadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bunlardan bazıları geçmişte de "residence" kullanıcısı iken bazıları şehir dışında kapalı sitelerden gelerek merkezi yerleşimde bir yaşamı seçmişlerdir.

İkamet edilen eski yerleşimlere bakılacak olursa; Selenium Twins Residence'tan daire sahibi olan kişilerin gelir durumu yüksek bireylerin konut sahibi olduğu; Bebek, Etiler, Kemerburgaz, Zekeriyaköy gibi yerleşmelerde yaşadıkları görülmüştür (Şekil 5.15).

Şekil 5.15 : Selenium Twins kullanıcılarının konut hareketi (Sadıkoğlu, 2010)

İstanbul İçi İkamet Adresleri; Bebek, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Büyük Çekmece, Etiler, Florya, Fulya, Gayrettepe, Kadıköy, Kandilli, Kartal, Kemerburgaz, Levent, Nişantaşı, Ortaköy, Rumel Hisarı, Şişli, Tarabya, Üsküdar, Yeniköy, Zekeriyaköy.

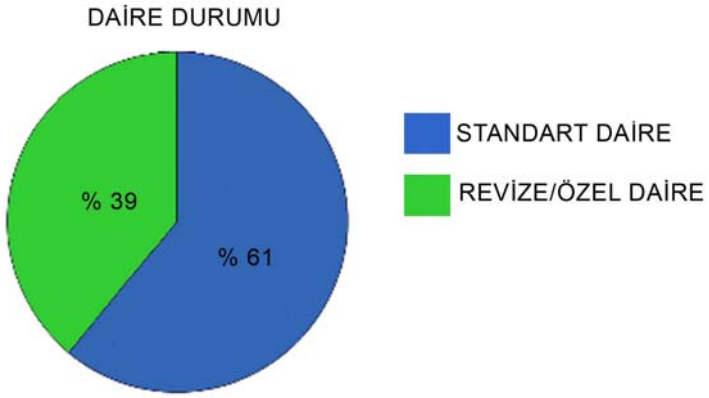
Şehir Dışı İkamet adresleri; Ankara, Balıkesir, Bursa, Muğla (Bodrum), Kayseri Trabzon.

Ülke Dışı İkamet Adresleri; A.B.D., Dubai.

Şekil 5.15'de kullanıcıların İstanbul içindeki semtlerden Fulya'ya akış şemasını görmek mümkündür.

***Daire durumu : özel - standart plan uygulaması**:*

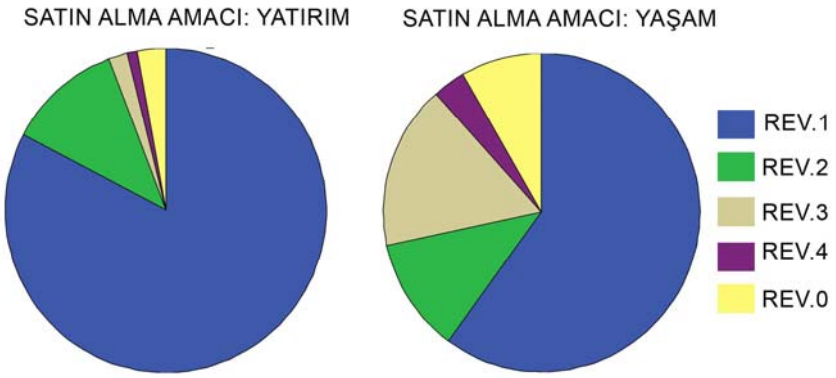
Satışı yapılan dairelerde kendi isteklerine göre daire sahiplerinin plan değişikliklerine gidilebileceği, arzu ederlerse de standart planın uygulanacağı bildirilmiştir. Değişiklik yapılan daireler revizyonlu, "özel daire" olarak adlandırılmıştır. Standart daire planını kendi yaşamına uygun görmeyen kullanıcılar mekanlarda kendi gereksinmelerine göre değişiklikler talep etmişlerdir. Yapılan tüm bu değişikliklerin oranı tablodadır (Şekil 5.16).

Şekil 5.16 : Daire durumu (Sadıkoğlu, 2010)

Kullanıcılar tarafından plan değişikliği yapılan dairelerin oranı % 39 iken standart olarak kullanıcılarına teslim edilen dairelerin oranı % 61 dir. % 39 Oranla Standart planın kabul edilmemesi, bu kişilerin kendi yaşamlarına göre mekan düzenleme isteklerinin ve bilinçlerinin olduğunu göstermektedir. Kişiler yaşadıkları mekanı kendileştirmeye çalışmışlardır. Yapılan revizyonlarda bazı daire sahipleri bir mimar, iç mimar veya tasarımcı ile çalışırken bir çoğu da bu değişimleri önceki konut tecrübelerine dayanarak kendileri talep etmişlerdir.

Daire sahiplerinin mimari öneri olarak kabul etmedikleri ya da uygulama esnasında müdahale etmek istedikleri noktalarda onlara revizyon projesi oluşturulmuştur. Revizyon sayıları sahiplilik amacına göre farklılık göstermiştir. Yaşam amaçlı alınan konutlarda yatırım amaçlı alınanlara göre daha fazla sayıda ve fazla oranda revizyon görülmüştür. Kullanıcılar içinde yaşadıklar konutları kişisel özelliklerine göre uyarlamaya çalışmışlardır (Şekil 5.17).

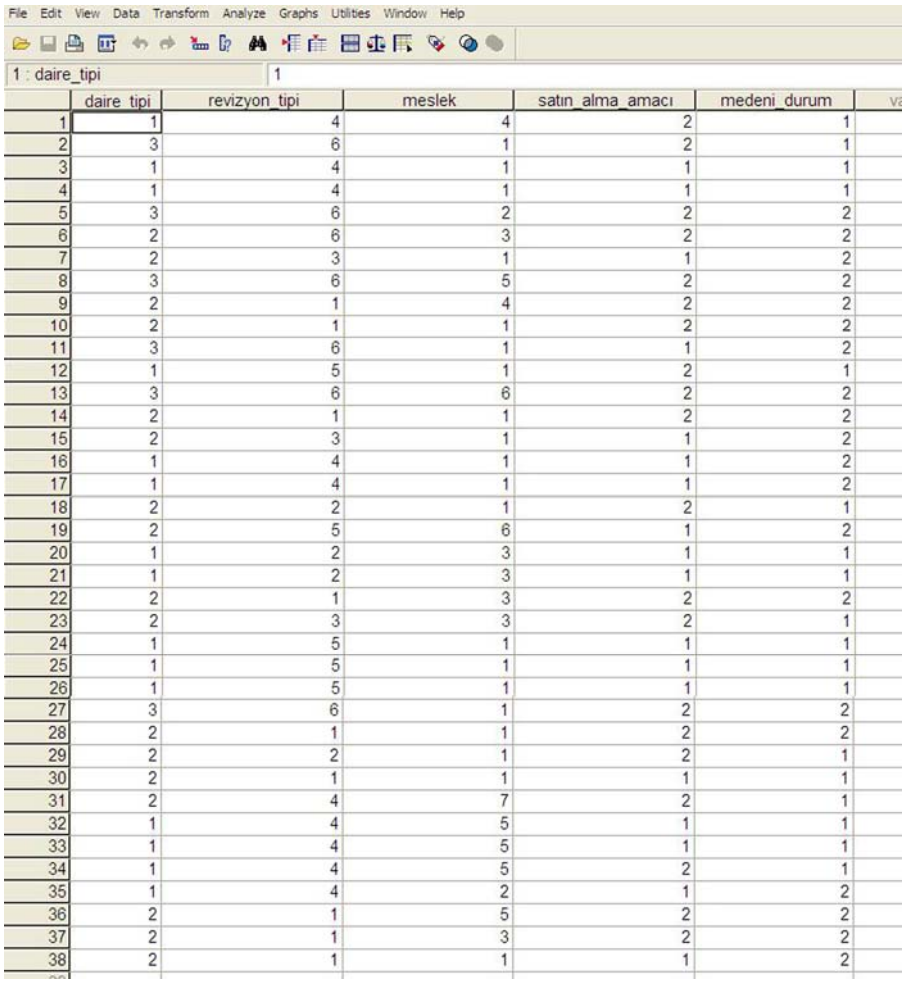

Şekil 5.17 : Uygulanan revizyonların dağılımı (Sadıkoğlu, 2010)

Günümüzde kendi yaşam alanlarına kendi müdahale haklarını kullanabilen daire sahipleri istedikleri gibi bir konuta sahip olurken, mimari bilgiden yoksun olan kullanıcılar kendi kişisel görüşlerine göre yaptıkları revizyonlarda sık sık problem yaşamışlardır. Ayrıca bu sonuç ile beraber konut kullanıcılarının tasarıma katıldığı noktada onların ve tasarımcının ne kadar müdahale etmesi gerektiği sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Sunulan bu özgürlüğün hem maddi hem de mimari olarak geri dönüşünün kullanılabilir ve uygun olması için konut kullanıcılarının daire satın aldıklarında neye, ne kadar, nasıl müdahale hakları olduğunu bilmeleri gerekmektedir.

5.2.3 Elde edilen verilerle günümüz üst gelir grubu konut tecrübeleri

Üst gelir grubunun konutlarını nasıl değerlendirdikleri, nasıl mekanlara ihtiyaç duydukları, konut biçimlerine bakışları ve konutu kullanım biçimleri açısından ele alınan bu bölümdeki araştırma, kullanıcıların dairelerinde talep ettikleri revizyonlar üzerinden gerçekleştirilmiştir (Çizelge 5.18). Yapılan araştırmada, 164 dairede konut kullanıcıları tarafından revizyon yapılan 38 daire bulunmaktadır (Şekil 5.18).

File Edit View Data Transform Analyze Graphs Utilities Window Help

1 : daire_tipi 1

	daire_tipi	revizyon_tipi	meslek	satın_alma_amacı	medeni_durum
1	1	4	4	2	1
2	3	6	1	2	1
3	1	4	1	1	1
4	1	4	1	1	1
5	3	6	2	2	2
6	2	6	3	2	2
7	2	3	1	1	2
8	3	6	5	2	2
9	2	1	4	2	2
10	2	1	1	2	2
11	3	6	1	1	2
12	1	5	1	2	1
13	3	6	6	2	2
14	2	1	1	2	2
15	2	3	1	1	2
16	1	4	1	1	2
17	1	4	1	1	2
18	2	2	1	2	1
19	2	5	6	1	2
20	1	2	3	1	1
21	1	2	3	1	1
22	2	1	3	2	2
23	2	3	3	2	1
24	1	5	1	1	1
25	1	5	1	1	1
26	1	5	1	1	1
27	3	6	1	2	2
28	2	1	1	2	2
29	2	2	1	2	1
30	2	1	1	1	1
31	2	4	7	2	1
32	1	4	5	1	1
33	1	4	5	1	1
34	1	4	5	2	1
35	1	4	2	1	2
36	2	1	5	2	2
37	2	1	3	2	2
38	2	1	1	1	2

Şekil 5.18 : Revizyonlu daireler SPSS sonucu (Sadıkoğlu, 2010)

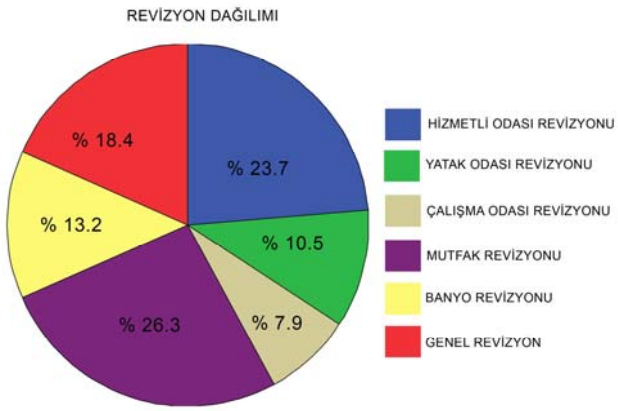
Sadece revizyon yapılan daireler arasında yapılan bu istatistik tablolamada en çok revize olan daireler 3 yatak odalı ve 1 yatak odalı daireler olmuştur.

Revize edilmiş daireler ile standart daire planları çakıştırılınca ortaya çıkan farklarda kullanıcıların istekleri yönünde yapılan değişimleri görmek mümkündür. Bu dairelerde yapılan temel değişiklikler istatistiksel veri halinde değerlendirildiğinde 6 adet ana revizyon ortaya çıkmıştır (Şekil 5.19).

Bunlar;

- *Hizmetli Odası - Kıyafet Odası Revizyonu:* 3+1 dairelerde varolan hizmetli odalarının yerine dolap uygulamaları yapılmış ve bu oda kıyafet-giyinme odası haline dönüştürülmüştür.
- *Yatak Odası Revizyonu:* Yatak odalarının kullanımının 3 ana eyleme (yatma, giyinme, çalışma) göre tekrar düzenlenmesi ile yapılan revizyonlardır.

- *Çalışma Odası Revizyonu:* Odalardan birinin çalışma odası şeklinde düzenlenmesi, ya da yatak odasında bir bölüme çalışma alanının eklenmesi şeklinde yapılan değişikliklerdir.
- *Mutfak Revizyonu:* Mutfak alanında yapılan revizyonlardır, açık mutfakları kapatma, ya da mutfak alanını büyütme ile ortaya çıkan revizyonlardır.
- *Banyo Revizyonu:* Banyo-duş alanı ile ilgili değişimlerdir. Mahrem mekanların kendi içinde daha genel alanlara açılması, yatak odaları ile banyo mekanının birarada ve geçirgen duvarlarla düzenlenmesi bu revizyonun içine girmektedir.
- *Genel Revizyon:* 3+1 ve 1+1 dairelerin birleştirilerek daha büyük ve geniş planlı yeni bir daire oluşturma amacıyla yapılan revizyonlardır. Çok başka bir plan çözümlenmesi gerektirdiği için kıyaslama esnasında bu dairelerden bahsedilmeyecektir. Eleştiri ve yorumlar 3+1 ve 1+1 daireler üzerinden yapılacaktır.

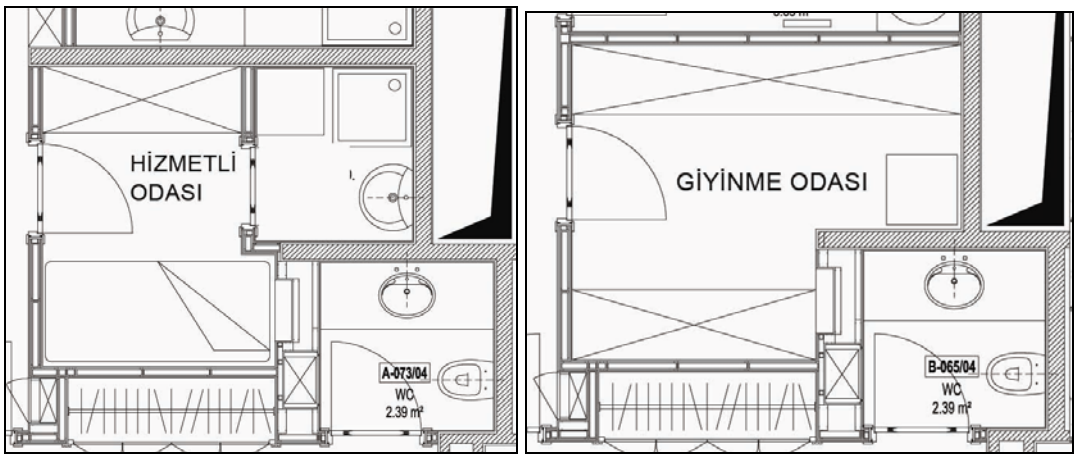
Şekil 5.19 : Revizyonların dağılımı (Sadıkoğlu, 2010)

Hizmetli odası- dolap hacmi / giyinme odası revizyonu:

Planlar incelendiğinde en çok görülen revizyon tipi 1 numaralı, hizmetli odası ve banyosunun kaldırılarak, bu bölümün artık gereksinimlere göre büyüklüğü değişen bir dolap hacmi, giyinme - kıyafet odasına dönüştürülmesi olmuştur. Kullanıcılarla yapılan görüşmelerde üst gelir grubuna dahil kadın kullanıcıların özellikle ekstra dolap hacmi, depolama mekanı istekleri yoğun olarak görülmüştür.

Gösterişçi tüketimin arttığı bu dönemde üst gelir grubu kişilerin kıyafet sahipliliği göz ardı edilemeyecek bir duruma gelmiştir. Özellikle kadınların bir çoğunun sadece ayakkabıları için bile oda talep etmesi yeni mekanlara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla bu grup kullanıcıların mekan gereksinimlerinde böyle bir hacme ihtiyaç duydukları genelleştirilebilir bir durumdur (Şekil 5.20).

Şekil 5.20 : Hizmetli odasının giyinme odası dönüşümü (Sadıkoğlu, 2010)

Ayrıca hizmetli odalarının değişiminde ortaya çıkan sonuçlardan biri de "residence" yaşamında artık yatılı bir hizmetlinin olmadığıdır. "Residence" zaten temizlik, bakım, onarım gibi hizmetleri sağlayan bir konut tipi olduğu için yatılı bir hizmetliye gerek duyulmamaktadır. Ailelerin küçülmesi, konak, köşk hayatının terk edilmesiyle beraber evlerde yatılı hizmetliye gereksinim de kalmamıştır. Yeni bir hizmet sektörü gelişmiş ve bu sektör çalışanları artık hizmet verdikleri kişilerin evlerinde kalmamaya başlamıştır. Dolayısıyla gün içinde gelen ve konuta gerekli servisi sağlayan hizmetli için tasarlanan bu oda, bir hizmet odası - depo olarak değerlendirilmektedir. Yapılan tespitlerde 164 daire arasında hiçbir dairede bu mekanı yatılı bir hizmetlinin kullanmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.21-5.22).

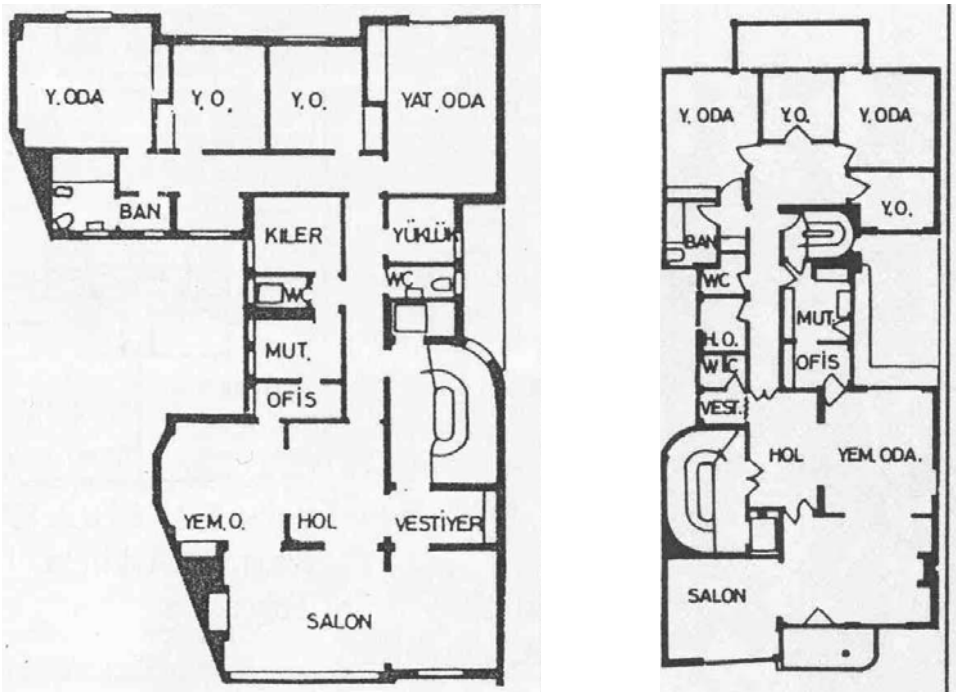

Şekil 5.21 : Hizmetli odası-giyinme odası revizyonu (Sadıkoğlu, 2010)

Şekil 5.22 : Hizmetli odası-giyinme odası revizyonu (Sadıkoğlu, 2010)

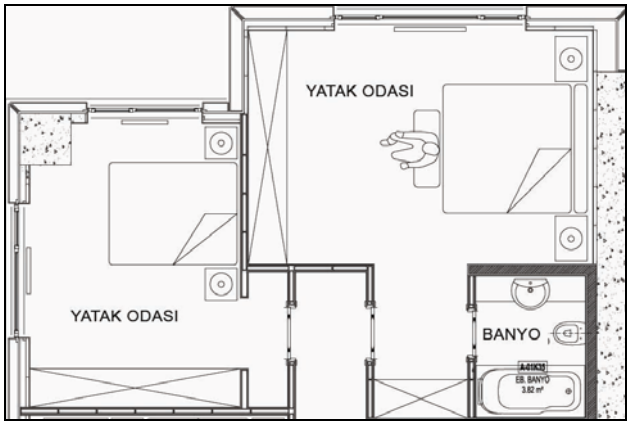
Hizmetli odalarının planlardan kalkması Cumhuriyet Dönemi ve sonrasındaki apartmanlaşma ile başlamış, Bu dönemde üst gelir grubu konutlarında mutfağa bağlı bir ofis hacmi – servis / ön hazırlık bölümü görülürken günümüzde "residence" kullanıcılarının talebi doğrultusunda oluşturulan giyinme odaları, "yüklük" olarak karşımıza çıkmıştır. Buradan yola çıkarak giyinme-dolap-depo hacminin bu tür evlerde ihtiyaç duyulan, kullanılan mekanlar olduğu görülmektedir (Şekil 5.23).

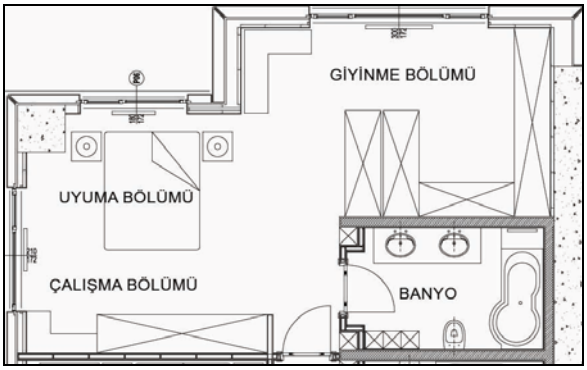
Şekil 5.23 : Başaran Apt-1949, Demir Ağ Kira Evi- 1933 (Dener, 1993)

Yatak odası revizyonu:

En çok talep edilen bir diğer revizyon yatak odalarında yapılmıştır. Bu revizyon tipinde yatak odaları tek bir bölüm olmaktan çıkmış, yatma eylemi ile giyinme-soyunma ve çalışma eylemlerinin yapıldığı alanlar birbirinden ayrılmıştır. Dolayısıyla yatak odası olarak tanımlanan oda kendi içinde bölümlere ayrılan bireysel bir mekan olmuştur (Şekil 5.24-5.25-5.26).

Şekil 5.24 : Standart planda yatak odası (Aşçıoğlu İnş. arşivi, 2010)

Şekil 5.25 : Kullanıcı talebiyle değişen yatak odası (Aşçıoğlu İnş. arşivi, 2010)

Şekil 5.26 : Yatak odası giyinme bölümü (Sadıkoğlu, 2009)

Çalışma odası revizyonu:

Giderek bireyselleşen dünyada kişiler eylemlerini gerçekleştirebilecekleri bireysel alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı prensiple çalışma alanları yaratılması da kişilerin bireysel hacimlere ihtiyaç duyduğunun bir göstergesi olmuştur. Çalışma mekanları yatak odalarında bir bölümlenme ile oluşturulabilirken aslında var olan odalardan birinin çalışma odası olarak düzenlenmesi de buna yönelik bir çözüm olmuştur (Şekil 5.27).

Şekil 5.27 : Çalışma odası (Sadıkoğlu, 2009)

Banyo revizyonu:

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan biri de "mahremiyet" kavramının anlamının değişmesi olmuştur. Geçmişte mahrem alan olarak bilinen yatak odaları ve banyolar sergilenebilir ve daha şeffaf mekanlar olmaya başlamışlardır.

Şekil 5.28 : Banyo ve yatak odasından bir kesit (Sadıkoğlu, 2009)

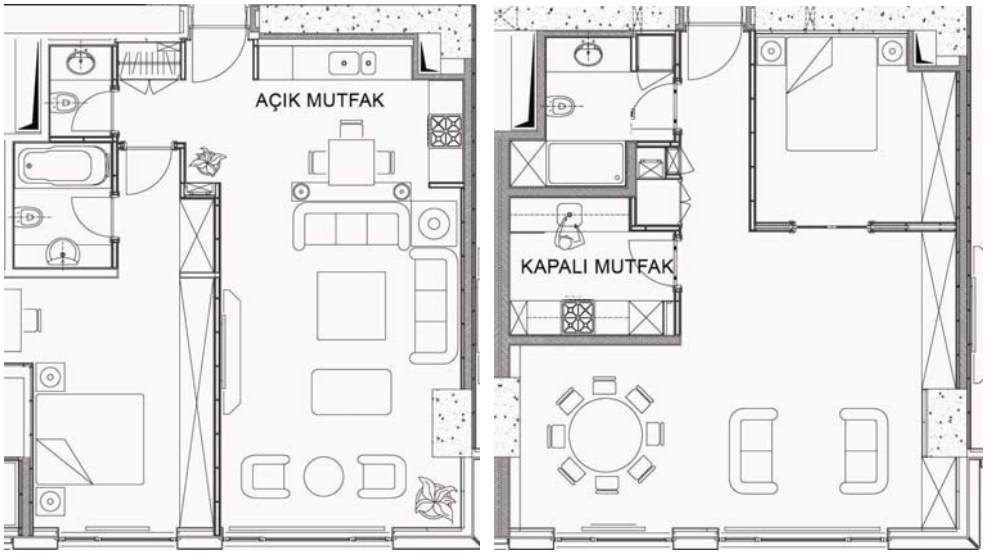
Mahremiyet kavramının değişimi ve bu kullanıcı profilinin farklı kültürlerle etkileşimi sırasında öğrendiklerini, yaşadıkları mekana yansıtması konusunda verilecek örnek revizyonlar arasında banyo revizyonları da gösterilebilir.

Kullanıcılar tarafından banyo-duş mekanının şeffaflaştırılması istenmiştir. Banyonun bir duvarının cam olması kendi içinde onun mahremiyet kavramının yerini değiştirmiştir (Şekil 5.28).

Ayrıca bu revizyon talebiyle beraber kullanıcılar mahrem olan ya da olmayan bir çok konut mekanını sergileme arzusu içine girmişlerdir. Şık bir banyoyu gösterişçi tüketim ihtiyacını, arzusunu bastırmak üzere genel mekanlara açmış olmak bunun bir göstergesidir.

Mutfak revizyonu:

Sonuçlardan elde edilen bir diğer revizyon da mutfak revizyonudur. özellikle 1+1 dairelerde görülen revizyon çeşididir. Yoğunluklu olarak; 1+1 dairelerde yer alan açık mutfakların kapalı mekanlar haline getirilmesi talep edilmiştir (Şekil 5.29).

Şekil 5.29 : Sırasıyla; standart plan, özel plan (Aşçıoğlu İnş. Arşivi, 2009)

Türkiye'de yapılan Residence tipi binalarda, 1+1 dairelerde kullanılan tasarım dili genel olarak açık mutfak şeklinde olmaktadır. 1980'den bu yana oluşturulan bu tip planlamalarda mutfakların zaman zaman kullanıcı talepleriyle kapatılmasının bilinmesine rağmen, tasarımcılar açık mutfak planlamasının doğru olduğunu savunup bu uygulamayı devam ettirmektedir (Şekil 5.30).

Şekil 5.30 : My World 1+1 , Mashattan 1+1 Daire (2009 satış kataloğu)

Mutfak, doğal aydınlatma ve doğal havalandırmanın en çok kullanılması gereken iş-eylem mekanıdır. Dolayısıyla 1+1 gibi küçük daire çözümlerinde açık olarak planlanması en doğru olan planlamadır. Kullanışlılık açısından açık mutfağı olumlu değerlendirmeyen kullanıcılar tarafından talep edilen bu revizyonda geçmiş tecrübelerin ve alışkanlıkların etkili olduğu söylenebilir.

3+1 dairelerde, mutfakta tezgah alanı yeterli gelmeyen kullanıcılar için mutfak alanı büyütülmüş ve çalışma alanları yaratılmıştır. Ayrıca mutfakta yemek yemek yerine salonda bir yemek bölümünde yemek vaktinin ayrı bir seramoni şeklinde geçmesi sağlanmaktadır. Mutfak sadece hazırlama mekanı olarak kabul edilmiş yemek yemek ise daha çok vakit ayrılan ve önem içeren bir eylem haline gelmiştir.

Şekil 5.31 : Farklı dairelerde yemek masasının konumu (Sadıkoğlu, 2009)

Servis kolaylığı açısından mutfak ve yemek mekanı yanyana salonla beraber kurgulanmıştır. Özellikle bu gelir grubu mensuplarının evlerinde sürekli davet düzenleme alışkanlıkları olduğu da göz önünde bulundurulursa mekansal olarak yemek alanının kurgulanması oldukça önemli hale gelmiştir (Şekil 5.31, Şekil 5.32).

Şekil 5.32 : Selenium Twins, My World yemek alanı (2009 satış kataloğu)

5.3 Üst Gelir Grubu Kullanıcıları ve Tasarımcı ile Yapılan Görüşmeler

5.3.1 Araştırma alanı yöntem ve araçlarının tanımı

Araştırmanın yapıldığı İstanbul Selenium Twins Residence'tan seçilmiş 3 konut kullanıcısı ile ayrıntılı bireysel görüşmeler yapılmış ve belirli konu başlıkları altında konutları ile ilgili görüşleri alınmış, konutlarda gözlem ve fotoğrafları ile belgeleme yapılmıştır.

1 adet 1+1 (Daire C, Ek A.9) ve 2 adet 3+1 (Daire A, Ek A.7, Daire B, Ek A.8) revizyonlu daire planı incelenmiş dairelerin özelikleri ile beraber daire sahipleri ile 9 ana konu üzerinden görüşmeler yapılmıştır. Bu konular aşağıda sıralanmıştır :

1. Konut seçimi-seçim kriterleri

2. Konut ve kimlik, gelir durumu bağlantısı

3. Eski konut ve yeni konut bağlantısının kurulması

4. Konut mekanının düzenlemesinde tasarımcı desteği

5. Konutta talep edilen değişiklikler-revizyonlar

6. Ortak-sosyal alanların kullanımı

7. Daire ile ilgili dışarıdan alınan tepkiler

8. Gelecekte konutla ilgili oluşacak talepler

9. Satın alma, tasarım, tasarıma katılma ve yaşam ile ilgili genel değerlendirmeler, eleştiriler.

Görüşmelerin, özellikle revizyon talebinde bulunan daire sahipleri ile yapılması tercih edilmiş ve yapılan revizyonlar ile ilgili eleştiriler, görüşler alınmıştır. Konu bir de üst gelir grubu konut kullanıcılarının kendi yorumları ile ele alınmak istenmiştir (Ek; A1, A2, A3).

5.3.2 Kullanıcılar ile yapılan görüşme sonuçlarının değerlendirilmesi

Seçilen 3 Kullanıcı ile yapılan görüşmeler sonucunda 9 ana başlık altında sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen veriler şöyledir;

Konut Seçimi - Seçim Kriterleri:

Kullanıcılar "residence" yaşamını sağladığı olanaklardan ve konut yerleşiminin konumundan ötürü tercih ettiğini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan kullanıcılar "Residence" tanımının gerçek anlamıyla ne ifade ettiğinin tarifleyebilmişlerdir.

"Sürekli seyahat eden bekar biriyim, günümün önemli bir vaktini işte geçiriyorum, dolayısıyla evime ya da kendime fazla zaman ayıramıyorum. Eve geldiğimde aktivite alanlarının içinde olmak istiyorum. Burada mutluyum çünkü her türlü hizmetim karşılanıyor" (K.D., 2009, Görüşme), (EK A.2, A.8).

"Residence"; genellikle şehir merkezinde yer alan alanlarda konumlandırılmış, ulaşım kolaylığı bulunan, bünyesinde çeşitli hizmetleri, servisleri barındıran, sosyal imkanların (spor, sağlık, vb.) sunulduğu, otel hizmeti sunan konut çeşididir. Kullanıcılar; burada sununlan hizmetleri kullanabilecekleri ve şehir merkezine yakın olmanın avantajını yaşayacaklarını bilmektedirler.

"Konum itibariyle merkezi bir yerleşimde olması, ulaşım kolaylığı sağlaması ve barındırdığı sosyal olanaklar bu mekanı seçme nedenimiz oldu. Şehirde yaşamak hızlı ve pratik olmayı gerektirir burada pratikliği bulduğumuzu düşünüyorum" (T.S., 2009, Görüşme), (Ek A.1, A.7).

Konut kullanıcılarının konutlarından beklentileri açık ve net olmakla beraber kullanıcılar konuta yapılan yatırımın karşılığını beklemektedir. Konutlarından ve konut hizmetlerinden neyi, hangi, şekilde ne zaman alacaklarını bilmektedirler. Üst gelir grubunun hem ekonomik hem de sosyal olanaklarından dolayı konutları ile ilgili daha net ve bilinçli tavra sahip olduğu görülmüştür.

Ulaşım, prestij ve sosyal olanakların yanısıra beklentilerden bir tanesi de güvenlik ortamının sağlanmış olmasıdır. Dışa kapalı konut yerleşmelerinin tercih sebebi olarak sunulan "güvenlik" önemli bir hizmettir.

"…bu konut alanı kesinlikle güvenlik açısından tercih edilmiştir. Amerika'dan döndüğümde ailemden ayrı yaşamak istediğimi söyledim, onlar da tek başına yaşayan bir kız için güvenli olan bir yeri uygun göreceklerini söylediler" (N.P., 2009, Görüşme).

Kullanıcıların, yerleşmenin içinde kendini güvende hissetmeleri önemli bir seçim nedeni olmuştur.

Konut ve Kimlik - Gelir Durumu Bağlantısı:

Üst gelir grubu olarak tanımladığımız bu tabaka "üst gelir grubu" na mensup olduğunun ve belirli bir statüleri olduğunun farkındadır. Kişiler statü kaygısı ile böyle bir yerleşimden konut edinmediklerini savunurken bir yandan da yerleşimin getirdiği prestijden bahsetmektedirler.

"…bu yerleşim kesinlikle bulunduğumuz statüyü yansıtıyor ve bizim sosyal kimliğimizle de bütünleşiyor, insanlara nerede oturduğumu söylediğimde zaten akıllarında bir profil oluşturmuş oluyorlar" (T.S., 2009, Görüşme).

Kimi kullanıcı konut mekanının gelir durumunu statüsünü yanıtmasından memnun iken kimileri de bunu sorun olarak görmektedir.

"Statümü kesinlikle yansıtıyor, ama bu bir yandan rahatsızlık verici bir duruma dönüşüyor, oturduğunuz yeri öğrendiklerinde insanlar biraz daha önyargılı olabiliyor ama evim asla kimliğimi yansıtmıyor çünkü burası belli bir kesim için üretilmiş belli standartlarda belli özelliklere sahip bir konut alanı, burada hiç kimse kendi kimliğini yansıtamaz önceden seçilmiş bir yerde yaşıyorlar. Eğer ben Cihangir'de kendi seçtiğim, beni anlatan yansıtan bir evde yaşasaydım, iç mekanını yine bu konuma göre düzenleseydim işte o zaman beni anlatacaktı. Dolayısıyla buraya aitliğimi sorgulayamıyorum" (N.P., 2009, Görüşme).

Kullanıcının da belirttiği gibi aslında dışarıdan tamamen tariflenmiş bir yaşama adapte olmak kişinin varolan bir kimliği kabul etmesi ile bağdaştırılabilir. Belki burada bu tariflenmiş kimliğe sahip olmak da konut edinme amaçlarından biri olarak sayılabilir.

Görüşme yapılan kullanıcılara gelir durumlarının konutları ile bağlantısı sorulduğunda, farklı cevaplar alınmıştır. Kimisi bunun konutları üzerinden okunamayacağını düşünürken genel sonuç konutlarının gelir durumlarıyla ilintili olmaması yönünde taleplerinin olması olmuştur.

"Yaşadığım konut gelir durumumu yansıtmıyor bence, yansıtmasını da istemiyorum. Türkiye'de ön planda olmak iyi karşılanmıyor. Gelir seviyesine göre kişiler sınıflandırılıyor ve bir önyargı oluşuyor aslında" (K.D., 2009, Görüşme).

Eski Konut - Yeni Konut Bağıntısının Kurulması:

Kullanıcılardan eski konutları ve yeni konutlarının tariflenmesi istendiğinde eski konutlarının sadece fiziksel özelliklerinden bahsedildiği, buna rağmen yeni konutlarında reklamlarda olduğu gibi adeta bir masal dünyasını anlattıkları görülmüştür.

"Buradan önce Ulus'ta site içinde 3 yatak odası salonu olan bir apartmanda yaşıyordum. Şimdi yaşadığımız konut ise aynı büyüklükte ama prestijli bir binada bulunuyor. Dışarıdan çağıran büyük bir cazibesi var" (T.S., 2009, Görüşme).

"Daha önce yine residence'ta yaşıyordum. (Polat Residence) Biraz daha karanlık bir binaydı. Burası gibi aydınlık değildi. Şimdiki evim ise; küçük, şık, sıcak ve mükemmel bir manzaraya sahip bir daire." (N.P., 2009, Görüşme).

Eski konut ile yeni konut sadece bıraktığı - uyandırdığı etki üzerinden karşılaştırılmıştır.

"Eski konutum annem ve babamın yaşadığı eski evimizdi. 200 m2 bir aile apartmanıydı, ilk modern bina örneklerindendir o da… Kapalı garaj modası vardı o dönemlerde ilk örneklerdendir, bir de güvenliydi araçlar için. Ev onların yaşam düzenine ve şekline göre tasarlanmıştı. Herşey sadece onlara yönelikti. Evin dekorasyonundan aksesuarlara mobilyalara kadar hiçbiri beni yansıtmıyordu. Oraya karşı bir aidiyet duygusu hissetmiyordum. Ama yeni evime gelince tek kelimeyle her şey benim fikrim, benim zevkim ve benim ihtiyacıma göre planlandı. Bu yüzden çok bencil bir ev burası " (K.D., 2009, Görüşme).

Burada ise kişinin eski konutunun kendisine ait olmaması sonucu yaşam alanını kendi hayat tarzına göre dekore edememesi, düzenleyememesi kişinin bu konuta aidiyetini sorgulatmış ve kullanıcı yeni ile eski evini tamamen bu aidiyetlik üzerinden karşılaştırmıştır.

Kişiler tasarımında söz sahibi oldukları konutlarını kendileştirdiklerini düşünmektedirler. Bu da onların evlerinden bahsederken geçmiş deneyimlerine göre daha bilinçli bir tercih yaptıklarını göstermektedir.

Konut Mekanının Düzenlemesinde Tasarımcı Desteği:

Kullanıcıların iç mekan düzenlemelerinde mimar / tasarımcı ile çalışıp çalışmadıkları ya da neye göre bu değişikleri yaptıkları profesyonel yardım alıp almadıkları sorgulanmıştır.

"İç mimar bir arkadaşım yardımcı olmaya çalıştı ama evle çok uğraşan bir yapım yok, dolayısıyla çok fikir alışverişinde bulunamadık. Ben vakit buldukça mağazalarda gördüğüm, tasarım ürünü 'unique' ürünleri almaya çalıştım. 1+1 bir ev olduğu için çok tasarım alanı olduğunu düşünmüyorum ama ilerde büyük bir evim olunca bir mimarla çalışarak her şeyi ona emanet ederim dediğim gibi bu tarz dekorasyonlarla uğraşmak benim yapıma uygun değil" (N.P., 2009, Görüşme).

"Beni iyi tanıyan bir mimar yardımcı oldu dekorasyonda, bu çok önemliydi çünkü bu tasarımcıyla çalışana dek kimseye ne istediğimi anlatamıyordum yani tasarımcı ile beraber ortak bir karar veremiyorduk. Sonunda hayatımı anlayabilen biri çıktı ve yardımcı oldu. İç mekanda kullandığım öğeler ise genelde mağazaların showroomlarında gördüğüm düzenlemelerdi. Aslında etkilendiğim tek şey spor salonlarında yıka-çık duşlardır herhalde. Onu da kendi banyomda uygulattım, jakuzim de var ama kullanmıyorum duş daha pratik geliyor" (K.D., 2009, Görüşme)

"Tasarımcı desteği almadık. İç mekan düzenlemelerinde eşim daha çok ilgilendi, bir çok mağaza dolaştı ve en çok da dekorasyon dergilerinden esinlendi." (T.S., 2009, Görüşme)

Kullanıcılar kendilerini iyi tanıyan tasarımcılarla çalışmak istediklerini ve aslında tasarımcının kendilerine yardımcı olacağının da bilincinde olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kullanıcılar farklı mekanlarda uygulanmış tasarımları da kendi yaşam alanlarında deneyimlemek istemişlerdir. Bunun yanısıra tasarımla ilgili yayınlar kullanıcıların ev dekorasyonlarında önemli derecede etkili olmuştur.

Konutta Talep Edilen Değişiklikler - Revizyonlar:

Kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bir diğer veri onların dairelerini "kendileştirmeleri" olmuştur. Bu amaçla yaptıkları plan değişikliklerinin onları mutlu kıldığı görülmüştür. Kişiler ortaya mimari olarak kötü / uygun olmayan bir sonuç çıksa dahi bunun kararını kendileri verdikleri için yaşam alanlarını bireyselleştirmeleri onları mutlu kılmıştır.

"Standart daire planı herkesin hayatına yönelik genel ve güzel bir planlama idi. Ben burada tamamen bireyselleşmiş bir ev istedim. Herşeyin kendi isteğime, kendi kullanımıma göre olmasını istedim. Daha önce yaşadığım konutta müdahale şansım yoktu bu beni oldukça rahatsız ediyordu. Çünkü kendi hayatınızı yaşayamıyorsunuz böyle bir evde. Yaptığım değişiklikler beni şu an oldukça mutlu ediyor." (K.D., 2009, Görüşme)

"Değişiklik kararımız eşimle ortak kararımızdır. Öncelikli olarak biz eşimle bireysel hareket alanlarımızı arttırmaya çalıştık, yatak odamızın hemen yanında bir çalışma ve dinlenme odası bulunması bizi salonu kullanmaktan kurtardı. Ayrıca sahip olduğumuz eşyaların depolanabilmesi için daha çok dolap hacmine ihtiyacımız olduğunu düşündük ve gereksiz olduğunu düşündüğümüz hizmetli odası ve banyosunu kaldırarak buna yönelik bir oda yarattık. Zaten evimizde yatılı hizmetli kalmıyor, haftada 3 gün gelen bir yardımcımız var böyle bir oda bizim açımızdan başka maksatla değerlendirildi. Kullanım esnasında yaptığımız değişikliklerden hiç pişman olmadık, mekanları kendi bireysel özelliklerimize göre değerlendirdiğimizi düşünüyorum." (T.S., 2009, Görüşme)

"...Tek yaptığım değişiklik banyonun şeffaflaştırılması oldu. Bu hem banyo hemde yatak odası mekanında derinlik sağladı. Manzaraya bakarak duş alabilmek muhteşem bir deneyim. Bunu daha önce Marmaris'te kaldığımız bir otelden görmüştük. Kendi evimde de bu tasarımın hoş olabileceğini düşündüm" (N.P., 2009, Görüşme), (Şekil 5.33).

Şekil 5.33 : Banyonun yatak odası ile bütünleştirilmesi (Sadıkoğlu, 2009)

Dolayısıyla özellikle üst gelir grubu konut kullanıcıları, sahip oldukları konut tecrübeleri ve içinde bulundukları ekonomik durum sayesinde, standart plan uygulamaları yerine mekanları özelleştirmeye daha istekli, açık ve cesur olarak

görülmüştür. Kullanıcılar deneyimledikleri başka mekanlardan da esinlenerek dairelerinde değişiklikler yapmışlardır.

Kullanıcılar ekonomik durumlarının daha da iyi olması durumda "residence" yaşamını tercih etmeyeceklerini, bunun yerine Boğaz'da "yalı", "malikane" gibi konut biçimlerinde yaşamak arzusu içinde olacaklarını belirtmişlerdir. Bu da aslında sürekli kendinden daha üst gruba öykünmenin getirdiği bir sonuç olarak görülebilir.

Konut kullanıcıları beklenen sonucun aksine konutlarında gösteriş amaçlı tüketim yapmadıklarını belirtmişler, varolan süs, antika eşya gibi elemanların da hatırası olduğunu savunmuşlardır.

"…bunlar kesinlikle gösteriş amaçlı değil anısı olan eski eşyalarımız, bir tane de antika dolabımız var ama onun da bizim için anısal özelliği önemli" (T.S., 2009, Görüşme).

"Mesela masif sehpam hiç kullanışlı değil ama bu tür şeyleri seviyorum. Bir de Josephine koltuğum var, onu da sadece salonda boş bir alan kaldığı için aldım, Güzel gözüküyor ama daha hiç kullanmadım" (K.D., 2009, Görüşme), (Şekil5.33).

Şekil 5.34 : Masif sehpa ve Josephine koltuk (Sadıkoğlu, 2009)

Ortak Sosyal Alanların Kullanılması:

Kullanıcılar, "residence" yaşamının onlara ne sunması gerektiğini bildikleri için beklentileri de net ve açık olmuştur. Örneğin her hizmetin, sosyal olanağın sunulduğu kapalı yerleşmeleri seçim nedenlerinden biri de bu alanlara vakit harcamaksızın ulaşılması olmuştur. Daire sahipleri sosyal alanları kullanmaktan ve böyle bir imkan sunulmasından oldukça memnun görünmektedirler.

"…En fazla spor merkezini kullanıyorum, evimin altında böyle bir mekanın bulunuyor olması da bana seçimim sırasında çekici gelmişti." (K.D, 2009, Görüşme)

"...sosyal alanlardan oldukça faydalanmaya çalışıyorum, özellikle spor alanlarını sıklıkla kullanıyorum. Fakat çok yoğun talep olduğunu görmüyorum, burada yaşayan kişilerin yoğun olduğunu ve buna zaman ayıramadıklarını düşünüyorum." (T.S, 2009, Görüşme)

"...evet havuzu özellikle sıklıkla kullanıyorum, zaten çok kalabalık olmuyor bu da beni mutlu ediyor." (N.P., 2009, Görüşme)

Daire ile İlgili Dışarıdan Alınan Tepkiler:

Kullanıcıların dairelerine gelen konuklardan, daireleri hakkında olumlu tepkiler aldıklarını belirtmişlerdir.

"...genelde kullandığım ürünleri enteresan buluyorlar, zaten az ve değişik öğeler olmasını seviyorum, çok dolu olan evler bana görgüsüzce dekore edilmiş olarak geliyor. Dekorasyon konusunda görgülü olmak biliyor olmak çok öneml." (N.P., 2009, Görüşme).

"...onlar da bencil bir konut olduğunu düşünüyorlar ama çok beğeniyorlar. Özellikle manzara onları çok etkiliyor. Evde bar köşesi olması yönünde çok öneri alıyorum, belki ilerde bunu değerlendirebilirim. Mutfak onlarla özellikle vakit geçirmek istediğim bir yer çünkü burası zaten benim kabul mekanım gibi, bir şeyler hazırlarken yanımda olsunlar istiyorum. Ayrıca evimdeki sinema perdesinde mutlaka bir şeyler izlemelerini istiyorum" (K.D., 2009, Görüşme.

"Prestiji yüksek bir yer olduğunu söylüyorlar, zaten ilk zamanlarda görmek için gelen oldukça sayıda konuğumuz oldu, ilgilerini çekti, onlara özellikle boğaz manzarasını göstermek istiyorum. Evimden harika bir manzaraya sahibim sanırım buna sahip olmak her şeye değer" (T.S., 2009, Görüşme).

Gelecekte Konut ile İlgili Oluşacak Talepler:

Kullanıcılar, yine bir konut edinme şansları olduğunda aynı yönde tercih yapacaklarını belirtmişlerdir. Çünkü tariflenmiş bu yaşamın onlar için ideal olduğunu savunmuşlardır. Bunun yanısıra eğer ekonomik durumları daha iyi bir düzeye ulaşacak olursa bu sefer de yalı gibi en üst gelir grubunun konut mekanlarını tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Bu görüşmeler sonucunda ideal olan birşeyden söz edilemeyeceğini, gelir arttıkça "ideal olan"ın tanımının da değişeceği yargısına

varılabilir. Kullanıcılar için konutun da ideal olanının zaman ve koşullara bağlı olarak değişebileceğini söylemek mümkündür.

"….evet çünkü bu konu ile ilgili bilinçli bir tercih yaptığımızı düşünüyorum. Biz bu yaşam şeklini istedik ve o yüzden buradayız. Geçici bir istek değildi, tercihlerimiz yine aynı olacaktır…. Boğazda yalıda oturmak benim için şu an bir hayal eğer ekonomik durumumda bir değişme olursa ilk taşınmak isteyeceğim yer kesinlikle bir yalı olur" (T.S., 2009, Görüşme).

"*…şehre yakın ama kapalı bir sitede yer alan şehirden uzak doğa ile daha yakın olabileceğim bir ev isterim." (K.D., 2009, Görüşme).*

Kişiler kendi kimliğiyle uyumlu olanı tercihte bulunmak istemişlerdir. Ait oldukları olmak istedikleri mekanlarda yaşamak onların arzusu olmuştur.

"*Hayır kesinlike tercih etmezdim. Belirttiğim gibi bu sadece ailemin bana uygun gördüğü bir seçimdir. Ben Cihangir'de ya da Bebek'te küçük bir çatı katında yaşasam kendi kimliğimle daha örtüşen bir seçim olacaktır" (N.P., 2009, Görüşme).*

Genel Değerlendirme:

Tüm kullanıcılardan satın alma, tasarım, tasarıma katılım ile ilgili genel bir eleştiri alındığında; tasarımda söz sahibi olmanın onları konut edinme sürecinde etkilediğini ve konutlarının mutlaka bireysel özelliklere göre tasarlanması gerektiğini söylemişlerdir.

"Tasarıma katılımda oldukça etkiliydik, sonuçta burası bizim yaşam alanımız ve kimseye müdahale izni vermeden kendi alışkanlıklarımıza göre bir tasarım ortaya çıktığı için bizi tatmin etti ve kulanım sırasında tercihleri bizim yapmış olmamız bizi mutlu kıldı" (T.S., 2009, Görüşme).

"Residence'ın ihtiyaçlarımı karşıladığını, bana yeterli hizmeti sağladığını düşünüyorum. Bu yüzden doğru seçimi yaptım, zaten Amerika'da da 4 sene boyunca bir "residence" ta yaşadım, dolayısıyla neyi nasıl sağlayacağını biliyordum. Türkye'ye döner dönmez sadece bu nitelikte binalarda ev aradım.. …tasarımda söz sahibi oldum, o yüzden fazlaca belki de bencil bir ev oldu ama istediğim buydu. Kendi kararımla yaptığım bütün değişikliklerden memnun kaldım. Fakat annemin etkili olduğu revizyon hala beni mutsuz edıyor. Belki ona da ben karar vermeliydim." (K.D, 2009, Görüşme)

"Tasarımda etkili olduğumu düşünmüyorum ve benim için buna uğraş vermek sıkıcı bir iş, bir mimarın bana göre bir şeyler tasarlıyor olması en güzeli herhalde ama sonrasında istemediğin sonuçlarla karşılaşmayı da göze almak gerekecek galiba, bu kadar ilgisiz olunursa" (N.P., 2009, Görüşme).

5.3.3 Mimar ile yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi

Yapılan araştırmada elde edilen anket, görüşme ve istatistik sonuçları proje müellifi ve mimarı Y. Mimar Serdar Sipahioğlu tarafından değerlendirilmiştir.

Binanın tasarımcısı ile yapılan görüşmede "planlar, bina tasarımı, satış politikası, uygulama, konut kullanıcılarının tecrübeleri ve konut kulanıcı profili" konuları ele alınarak bir süreç değerlendirmesi yapılmıştır.

Tasarımdan önce konutların sunulacağı pofilin bilindiği ve bu profilin nasıl davranışlar içine gireceği düşünülmüş ve her türlü değişikliğe, talebe cevap verebilmek için konut mekanlarında esneklik sağlamak birinci amaç olarak belirlenmiştir. Bu esnek planlama anlayışı ile beraber konut kullanıcılarının istekleri daha kolay cevaplanabilmiştir.

"Konut planlamasında konutların sunulacağı profil belliydi. Bu profile yönelik mümkün olduğunca esnek bir planlama uygulamaya çalıştık. Aynı kat içerisinde 2 adet 1+1 ve 2 adet 3+1 daire bulunmaktadır. Sistem, öyle geliştirilmiştir ki, bir katta 4 daire olabileceği gibi tek daire imkanı da bulunmaktadır. Kişilerin konuta ayırdıkları gelire göre aynı kat yüzeyinde büyüme olanağı sağlanmıştır" (Sipahioğlu, 2009, Görüşme).

Herkesin yaşamına uygun standart daire planları oluşturulmuş fakat bu planların revize olma ihtimali de her zaman için beklenen bir durum olmuştur.

"Değişikliklerin yapılması bizim için beklenen bir durumdu, zaten bütün altyapı buna olanak verecek şekilde oluşturulmuştur. Örneğin konut kullanıcıları ister küvet ister duş teknesi kullansın her ikisi de planda uygulanabilir niteliktedir. Kullanıcılar ister gösteriş, ister fiziksel ihtiyaçtan olsun, gerçekten ihtiyaç duydukları için bu değişimleri yapmışlardır." (Sipahioğlu, 2009,Görüşme)

Tüm tasarım ve uygulama programı, kullanıcıların her an her şekilde yapacakları plan değişiklikleri gözönüne alınarak oluşturulmuştur. Sipahioğlu, "residence" kullanıcısının çok da tarifli olmayan bir profil olduğunu kabul etmenin ve onlara

konutta bir çok özgürlüğün tanınması gerektiğini belirtmiştir. Böylece standart olarak herkesi memnun edecek ama aynı zamanda kişisel isteklere de cevap verebilen tasarımın önemi artmıştır.

Uygulama esnasında bazen tasarımcı bazen de kullanıcılar yön gösterici olmaktadır. Sipahioğlu'na göre, kimse mecbur kalmadığı sürece, ona dayatılan bir mekanda yaşamak istemeyecektir, kullanıcının bireysel özelliklerine göre bir konut mekanı tasarlamak gerekmektedir (Ek A.4).

Üst gelir grubunun nasıl yaşam alanları talep ettiği ve konutlarında hangi nitelikleri aradığı da bu görüşmede bir kez daha değerlendirilmiştir.

Üst gelir grubunun gösterişçi tüketim ihtiyacını karşılamak için pek bir şey yapılmadığını belirten Sipahioğlu'na göre; bu profilin beklentisi sadece 'iyi tariflenmiş kaliteli bir yaşam' olmuştur. Ayrıca yerleşimdeki sosyal hayatın da kullanıcılar için önemli olduğunu belirtmiştir.

"Burada konut kullanıcılarını çeken ilk şey tasvirlenmiş bir yaşam ve tasarım, aslında markalar sadece bunu pekiştiriyor. ... Tarifli bir sosyal yaşam sunduk, aynı zamanda kullanıcılar kimlerle komşu olduğunu, olacağını öğrenince onlarla beraber yaşamak için,, onlardan biri olduğunu göstermek için de yerleşimden konut satın alıyor" (Sipahioğlu, 2009, Görüşme).

Gelir grubuna göre konut alanlarının belirlenmesi ve konut tercihlerinin buna göre yapılmasının mekansal ayrışma üzerinden sosyal ayrışmaya yol açacağını söyleyen Sipahioğlu aslında bunun konut kullanıcılarının kendi tercihi olduğunu belirtmiştir.

"Kullanıcılar, özellikle üst gelir grubu konut kullanıcıları, kendileri gibi bireylerle birarada yaşamak istiyorlar. Tabiki sosyal ayrışmaya karşıyım ama aslında bunu insanlar istiyor, alt gelir grubu, orta gelir grubu, üst gelir grubu herkes zaten kendisi gibi olanlarla yaşamak istiyor" (Sipahioğlu, 2009, Görüşme).

Üst gelir grubu kullanıcıların kapalı konut yerleşmeleri tecihleri ile ilgili olarak da Sipahioğlu, şehirden kaçış değerlendirmesini yapmaktadır.

"Burada yaşayan kullanıcıların hem ekonomik hem de sosyal durumları konutları üzerinden okunabiliyor. İstanbul'daki çarpık kentleşme ve doğudan alınan göçlerle beraber kent içi konut alanlarında düzen ve güvenlik kalmadığı için bu kullanıcılar

genellikle şehre yakın ama şehirden soyutlanmış bir yerleşimde konut satın alıyorlar" (Sipahioğlu, 2009, Görüşme).

5.4 Bölüm Sonucu

Görüşmeler sonucunda günümüz üst gelir grubu konut kullanıcılarının kendi konut alanları ile ilgili yorumları ve tecrübeleri değerlendirilmiştir. Kullanıcılar ile yapılan görüşme sonucunda konutlarının statülerini yansıttığını ama asla bunu amaç edinerek bu yerleşmeden konut satın almadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kişilerin gelirlerini ve statülerini konutlarından okumanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Tüketme eylemi konut mekanında önemli bir rol almıştır. Gösterişçi tüketim alışkanlıklarının olmadığını savunan kullanıcılar kullanmasalar bile bazı özel ürünlere sahip olduklarını belirtmişler ve aslında konutlarında gösterişsel tüketime de önem verdiklerini göstermişlerdir. Mimara göre ise kişiler öncelikli olarak tariflenen sosyal yaşamdan ötürü bu yerleşimde daire sahipliliğini seçmişler ancak kullanılan marka ürünler her ihtimale karşı onların gösterişsel tüketim ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır.

Görüşmeler esnasında konut kullanıcıları sosyal ve mekansal ayrışmaya değinmemiş bu konu hakkında sadece mimar yorum yapmıştır. Üst gelir grubu konut kullanıcıları bu konu ile pek ilgilenmemekle beraber sadece kendi konut alanlarında kendi yaşamlarını değerlendirmişlerdir. Ayrıca kullanıcılar nasıl bir profil olduklarını da tariflerken bir yandan da Türkiye'deki diğer tabakalardan konumlarının farklı olduğunun da bilincedirler. Kullanıcıların varolan imkanlarından dolayı daha fazla ve farklı mekanı gezme, görme ve tecrübe etme şansları olmuştur ve bu da onların konut mekanına kaçınılmaz bir şekilde yansımıştır. Mimarın görüşüyle de bu grubun konutlarında daha farklı ve fazla taleplerde bulunacağı beklenen bir durumdur. Dolayısıyla bu profil gözönünde bulundurularak aslında bir kere daha konut mekanında esnek tasarım sorgulanmıştır. Konutların her an herhangi bir şekilde gelecek değişiklik talebine uygun bir sistemle tasarlanması ve yapılması gerekmektedir.

6. SONUÇLAR

Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadar geçen süre içinde üst gelir grubu konut biçimleri çeşitli değişim süreçlerinden geçmiştir.

Batılılaşma hareketleri, ardından gelen Cumhuriyet ve modernleşme dönemi konut ve konut donatılarının farklı biçimler almasına, farklı anlamlar kazanmasına neden olmuş, konutta yeni öğeler, yeni davranış biçimleri, yeni kültürler görülmeye başlanmıştır. Tüm bu değişim, süreç içerisinde konut kullanıcılarının gelir gruplarının ve sınıflarının değişmesi ile olmuştur. Değişen üst gelir grubunun konut mekanları ile beraber konuta bakış açıları da değişmiştir.

Üst gelir grubu Osmanlı Dönemi'nde saray halkı ve saray çalışanlarından oluşmuş ve bu kullanıcılar daha çok yalı, konak, köşk gibi konutları tercih etmişlerdir. Batılılaşma ile beraber küçülen aile modeli ve 1.ve 2. Dünya Savaşları ile beraber bozulan ekonomik düzen bu konut biçimlerinin kullanımının azalmasına yol açmıştır. Bu dönemde özellikle üst gelir grubunun batıya duyduğu özenme, öykünme onların da batılı konut biçimlerine küçük konutlara, apartmanlara geçişini hızlandırmıştır. Özellikle ticaret ile uğraşan kesim bunda öncü olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu ve modern yaşamın benimsenmesi ile konut ve konut donatılarında basitlik, işlevsellik ve yalınlık önem kazanmıştır. Bu dönemde özellikle yeni ve modern olanı yeni Türkiye'ye tanıtmak dönemin üst tabakası bürokratlar, aydınlar ve burjuvazi kesiminin bir görevi olmuştur. Bu kesimin yaşadığı çevreler onların ideolojilerini yansıtır hale gelmiştir.

1950'li yıllarda gelenekçi liberal kesimin iktidara geçmesi ile beraber kentsel mekanlarda düzenlemeler başlamıştır daha sonra kat mülkiyeti yasası ile beraber hızlı konut üretimini sağlayan yapsatçılar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Mimarlar özellikle seçkin aileler için konut tasarlamış ve konut tasarımı-mimarlığı özellikle üst gelir grubu tarafından kullanılmıştır.

1980'den sonra uygulanmaya başlanan serbest rekabet anlayışı ve devletin ekonomiye asgari müdahalesi ile beraber fertlerin kendi yetenekleri ve girişimleri ile birçok alt ve orta gelir grubu üst gelir grubuna tırmanmaya başlamıştır. Bu da

sistemde sınıfsal ve toplumsal hareketliliği arttırmıştır, yani artık tek bir zengin kesimden söz edilemezken bu zengin kesimin karmaşık bir profili olduğu görülmüştür. Tabaka değiştiren kesim, konutlarında bulundukları ve bulunmak istedikleri tabakaya ait çeşitli değerler, semboller kullanmıştır. Özellikle bu dönemde konutlarda ve konut donatılarında sembolik ve lüks tüketimde artış meydana gelmiştir.

Tez kapsamında yapılan alan çalışması ve literatür taraması ile beraber günümüz konut kullanıcı profili hakkında yorumlar elde edilmiştir. Günümüz üst gelir grubu Konut sahiplerinin / kullanıcılarının meslekleri, çalışma alanları incelendiğinde ticaret başta olmak üzere neredeyse her alandan kullanıcının olduğu görülmüştür. Ancak geçmişte olduğu gibi konut kullanıcılarının kültürel altyapıları hakkında bir yorumda bulunulmamıştır. Tabaka hareketliliğinin ekonomiyle bağlantılı olduğu bu dönemde bireylerin ait oldukları sosyal sınıf incelenebilirken ait oldukları kültürel grup hakkında yorum yapılamamıştır.

Değişen ekonomik düzenle beraber üst gelir grubu konut kullanıcılarının konutlarını artık sadece barınma amaçlı kullanmadığı görülmüştür. Yapılan alan çalışmasında da bu bireyler, birden fazla konut sahibi olduklarını ve diğer konutlarını yatırım amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Yatırımın yanısıra, kimi zaman güncel moda eğilimleri de onların konut sahipliliğinde rol oynamıştır.

Çalışmada elde edilen en önemli sonuçlardan biri kişilerin konutlarını barınma ya da yatırım aracı olarak kullanmalarının dışında onları birer ”sosyal kimlik” olarak kullanmaları olmuştur. İster istemez gelir grubunun yansıtıldığı bu konutlarda kişiler ait oldukları statüyü dış dünyaya konutları üzerinden okutabilmişlerdir.

Konut kullanıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda; elde edilen verilere göre kullanıcılar da statüleri ile konutları arasında sosyal bir bağlantı kurulabildiği görüşünü kabul etmişler, fakat statünün kişisel kimlik olmadığı sadece bir tanımlama olduğu ve asla bireysel bir kimlik yansıması olmayacağı görüşü belirtmişlerdir. Kullanıcılar içinde bulundukları durumu tariflediklerinde konutlarından sosyal statülerinin okunuyor olması onların zaten arzuladıkları bir şey olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Üst gelir grubu bireyleri, konut sahipliliği amacı ele alındığında kimi kullanıcıların statü kaygılı konut sahibi oldukları da görülmüştür.

Sembolik tüketim, konut mekanına da yansımış ve kişiler konutlarında gösteriş amaçlı tüketim eylemi içine girmişlerdir. Özellikle sınıf değiştiren, orta gelir grubundan üst gelir grubuna geçiş yapan kullanıcıların konutlarında daha çok sembolik tüketim ürünü olduğu gözlenmiş ve bu bireylerin konut mekanına bakışları da diğer gelir gruplardan farklı olmuştur.

Üst gelir grubu kullanıcıların konut tecrübeleri de konut biçimleri ile beraber değişmiştir. Modern hayatla beraber artan bireysel alan ihtiyacına yönelik konut mekanları talep edilmiş, konut alanında yapılacak aktiviteler, eylemler değişince yeni konut düzenlemeleri meydana getirilmiştir.

Alan çalışmasında bu profilin konut tecrübelerinden faydalanarak günümüzde ve gelecekte nasıl konut ihtiyaçları olacağı bir kez daha sorgulanmıştır.

17. ve 18. yy.'da köşk ve konak hayatında olduğu gibi yatılı ve çok sayıda hizmetli günümüzde değişen hizmet sektörüyle beraber evlerde kalmamaya günlük çalışmaya başlamışlardır. Bu da konutlarda eskiden ayrılan hizmetkarlar-hizmetli odasının gereksinimini sorgulatmıştır. Dolayısıyla konut mekanında hizmetliden daha çok hizmet için kullanılacak bir oda ihtiyacı doğmuştur. Bu kullanım esnek olarak kullanıcının tercihine bırakılmıştır.

Giyinme odaları, çalışma odaları, özel iş odaları gibi bireysel tercihe bağlı özel mekanların kullanımı artmıştır. Bireysel yaşam alanları ve "bireye özel" mekan kullanımları artmıştır. Değişen kullanıcı profiline göre yeni mekan ihtiyaçları doğmuştur.

Günümüzde; Yeni mekan ihtiyaçlarının yanısıra varolan mekanlar da farklı kullanımlara sahne olmuştur. Yatak odalarının yatma-giyinme/soyunma-çalışma eylemlerinin geçtiği bir alan olarak 3 ayrı bölüm şeklinde kullanılması tercih edilir olmuştur. Bu bir tasarım modası olmamakla beraber konut kullanıcılarının istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Yemek hazırlama ve yeme mekanları da değişim geçirmiştir. Mutfak sadece hazırlama mekanı olarak talep edilmekte ve sunulmakta iken yemek mekanı olarak ayrıca bir yemek odası talebi görülmemekte ve yemek masası salonda konumlandırılır hale gelmiştir. Yeme eyleminin bu gelir grubu için aynı zamanda toplanma ve sosyal bir eylem olarak görülmesi salon gibi genel ve en çok kullanılan mekanda toplanmayı sağlamıştır.

Bu konut kullanıcıları bulundukları ortamlar ve yaşadıkları tecrübelere dayalı olarak yeni mekanlara, yeni kullanımlara daha açık bir tavır sergilemişler, geçmişten gelen alışkanlıklarına göre düzenledikleri konut mekanlarında yeni (belki de moda) olanı denemek istemişlerdir. Geleneksel konut mekanlarında kullanılmayan tasarım biçimlerini denemek onlar da varolmayan yeni kavramlar oluşmasına da olanak sağlamıştır.

Alan çalışmasından elde edilen sonuçlarda, Sergilemekten, ”göstermekten” kaçınmayan bu kullanıcı grubunun mahrem alanlar olarak kabul edilen yatak odaları ve banyolarının da değişik tasarımlarla beraber farklı kullanımlara açıldığını söylemek mümkündür.

Üst gelir grubu tasarıma katılım ve konutunu kendileştirme açısından değerlendirilecek olursa çeşitli imkanlara sahip olduğu için oldukça başarılı sayılabilir. Daha önceki konut tecrübeleri ve bilinci sayesinde tasarım ve yapım esnasında gerekli desteği de sağlayabilmektedirler. Çünkü tam olarak neye gereksinim duyduklarını ve nasıl bir yaşam istediklerini bilmektedirler.

Üst gelir gruplarının konut mekanları kentin diğer yerleşimlerinden güvenlik başta olmak üzere çeşitli sebeplerle ayrılmaktadır. Bu mekansal ayrışma kentin geneli ele alındığında sosyal ayrşmaya yol açabilmektedir. Kendini kentin gerikalan kısımlarından soyutlamak isteyen sadece istedikleri zaman istedikleri kadar diğerlerine yakın olmak isteyen bu kullanıcılar konut alanlarından uzaklaşmadan bulundukları o kapalı çevre içerisinde eylemlerinin birçoğunu gerçekleştirme talebindedir. Günümüzde de sunulan konut biçimlerinin, kapalı yerleşmelerin neredeyse hepsinde kullanıcının ihtiyaç duyabileceği sosyal mekanlar da iliştirmiş halde bulunmaktadır. Çeşitli sosyal aktivite alanları, alışveriş mekanları bu konut yerleşmelerinde olması gereken birimler halini almıştır. Yapılan kullanıcı görüşmelerinde de kullanıcıların konut satın alırken istedikleri öncelikli şeylerdendir. Konut kullanıcıları kapalı konut yerleşmelerinin dışına çıkmadan ve kendisi gibi insanlarla birarada olabileceği sosyal mekan ihtiyacını bu şekilde karşılamaktadır. Dolayısıyla bu kapalı konut yerleşmeleri kendine yetebilme özelliğine sahiptir. Fakat bu durum var olan mekansal ayrışma ile beraber sosyal ayrışma olarak gündeme getirecektir. Gelecekte belki de kent sosyal snıflara bağlı olarak parçalanmasına ve yeni yaşam adacıkları oluşmasına yol açabilecektir. Bu da

toplumda parçalanmaya ve giderek alt toplumsal tabakalara ayrılmasına neden olabilecektir.

Aslında sadece ekonomik olarak konut mekanına yansıyan ayrışma toplumun tümünü etkileyecek bir boyuta gelebilecektir.

Geçmişten geleceğe doğru değişen konut biçimlerini anlamak için kullanıcı profili ile beraber değerlendirilen üst gelir grubu konutları yeni mekanlarla ve kullanım ihtiyaçları ile değişmiştir. Üst gelir grubu, toplumun öykündüğü ve onların davranışlarına benzer davranışlar göstermek isteyen alt ve orta gelir gruplarının da tanımlanması ve gelecek konut tecrübelerinin anlamak için çalışılması gereken önemli bir toplumsal gruptur.

Tüm bu sonuçlar, konut kullanıcıları ve tasarımcı ile yapılan görüşmeler ve alan çalışmasından elde edilen sonuçlarla desteklenerek sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Akbalık, E., 2004: Tüketim Kültürünün Etkisinde Değişen Kentsel Yaşam Biçimleri ve Küresel Kentler İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977: A Pattern Language, Towns, Buildings, Construction, Oxford University Press, New York.

Akın, N., 2002: 19. Yy'ın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Akşin, S., 2003: Yakınçağ Türkiye Tarihi Cilt 1, Cilt 2, Milliyet Doğan Gazetecilik, İstanbul.

Akşin, S., 2000: Türkiye Tarihi Cilt 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Yayınevi, İstanbul.

Arslan, A., 2004: Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2004/2, S. 126-143, 20.03.2009. http:// kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi8/arslan.pdf

Aydınlı, S., 1993: Mimarlıkta Estetik Değerler, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi.

Balıcadağ, Ö., 2006: Mimarlık ve Tüketim İlişkisine Kent Bağlamında Bir Bakış: İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Baudrillard, J., 1997: Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bilgin, İ., 1990: Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Boratav, K., 2005: 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İmge Kitabevi, İstanbul.

Boratav, K., 1995: İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Bozdoğan, S., 2001: Modernizm Ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, Metis Yayınları, İstanbul.

Bocock, R., 2005: Tüketim, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Botton, A., 2008: Statü Endişesi, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Castells, M., 1997: "Kent, Sınıf, İktidar", Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Chaney,D.,1996: Yaşam Tarzları, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Ceyhan, G., 2002: Türkiye'de Konut İç Mekanları ve Donatılarında Değişim ve Süreklilik, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çınar, C., Çizmecioğlu, F., 2007: İstanbul Konut Piyasasında Kitlesel Tüketimin Şekillendirdiği Yeni Konut Yerleşmeleri, 15.02.2009, http://istanbulkentsempozyumu.org/scripts/haber.asp?idproduct=431

Çavdar, T., 2003: Türkiye Ekonomisinin Tarihi, 1900-1960: Yirminci Yüzyıl Türkiye İktisat Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara.

Dener, A.,1993: Sosyal ve Mekansal Değişmenin Etkileşimi Cumhuriyet Sonrası İstanbul Konutları, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Duben, S., Behar, C., 1996: İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile Ve Doğurganlık 1880-1940, İletişim Yayınları, İstanbul.

Dougles, Mary, Isherwood, 1999: Tüketimin Antropolojisi, Dost Yayınevi, Ankara**.**

Dülgeroğlu, Y., Aydınlı, S., Yılmaz, Z., Pulat, G., Özgünler, M., 1996: Toplu Konutlarda Nitelik Sorunu, Cilt 1-2, Toki Başkanlığı.

Eronat, İ., 1978: 'Türkiye'de Konut Sorunu ve Politikası', Kalite Basımevi, Ankara.

Eriç, M., Ersoy, H., Yener, N., 1986: Günümüz Konutunda Rasyonel Donatım, Teknografik Matbaası, İstanbul.

Esin, R., 2008: Ve Birgün Levent'i de vurdular, Dinç Ofset, İstanbul.

Faroqhi, S., 2003: "Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Firidin Özgür, E. 2006: Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul-Çekmeköy Örneği, Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gülümser A., A, Baycan-Levent T., 2005: "Trough The Sky": Vertical Gated Developments in Istanbul", 07/2005, UIA 2005 Istanbul, XXII World Congress of Architecture: Cities: Grand , İstanbul, 03.07.2005 - 07.07.2005, http:// www.urbanreinventors.net/3/gulumser/gulumser-urbanreinventors.pdf

Güzer, C. A., 2002: "68' den 98'e Konutun ve Mimarın Kısa Öyküsü", Konut Üzerine Denemeler, Mimarlar Derneği, Sy:1-7.

Giddens, A., 2001: "Sosyoloji Eleştirel Bir Giriş", Phoenix Yayınevi, 10-32, Ankara.

İnceoğlu, A., 1999: Evim Anlamı ve Kentlileşme Süreçleri, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kandiyoti D., 2003: Kültür Fragmanları Türkiye'de Gündelik Hayat, Metis Yayınları.

Karaören, M., Bilgin, İ., 1991: Türkiye'de Son On Yılda Toplukonut Uygulamaları Sempozyumu, 15 Kasım Paneli, YÜMFED

Karayaka, B., 2006: Sosyal Tabakalasma Kuramlarının Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Statü Bölümlendirme Çalısmalarıyla Etkileşim, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keyder, Ç., 2000: ”Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına” İstanbul, Küresel İle Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul (Sy:171-191).

Keyder, Ç., 2000: Türkiye’de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları ,İstanbul.

Kılınçaslan, İ., 1981: İstanbul: Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Kıray, M., 2005: Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Mübeccel B. Kıray Toplu Eserleri 7, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Kumkale, E., 2007: “Türkiye’de Yeni Konut Eğilimleri, Türkiye’de Yeni Bir Barınma Biçimi olarak ” Kondominyum”, Mimarlık Dergisi-337, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, 03.09.2009, http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=287&RecID=1628

Kurtuluş, H., 2005: İstanbul'da Kentsel Ayrışma : Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Marulyalı, Y., 1991: İstanbul’da Üst Gelir Dilimine Ait Konut Alanlarının Yer Değişim Süreci, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Mardin, Ş., 1991: Türk Modernleşmesi-Makaleler 4, İletişim yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş., 1997: Geleneksel Osmanlı Ekonomisi, Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Maslow, A. H., 1999: Toward a Psychology of Being, J. Wiley and Sons, 1999, New York.

Meriç, N., 2007: Adab-ı Muaşeret: Osmanlı’da Gündelik Hayatın Değişimi (1894-1927), Yapı Yayınları, İstanbul.

Odabaşı,Y., 2006: Tüketim Kültürü, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Öğütle, V. S., Çeğin, G., 2007: Sosyotarihsel Teorinin ‘Sınıf’la İmtihanı, İlişkisel Sosyolojik Perspektiften Yeni Bir Sınıf Kavrayışı Denemesi, Duvar Yayınları, İzmir.

Öncü, A., 2000: ”İstanbullular Ve Ötekiler”, İstanbul Küresel İle Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul (s.117-144).

Özüekren, Ş., 1999: ”Kooperatifler ve Konut Üretimi”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Türk Tarih Vakfı Yayınları, (s.355-365).

Perec, G., 1988: Şeyler, Metis Yayınları, İstanbul.

Sağlar, N., 2001: İstanbul’da İmar Faaliyetleri ve 1980 Sonrası Gelişen Konut Toplulukları, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Saygıcı, S., 2004: Üst Gelir Grubuna Yönelik Tasarlanan Konut Alanlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Samipaşazade S., 1998: Sergüzeşt (1889) Hazırlayan: Tacettin Şimşek, Akçağ Yayınları, Ankara.

Şehsuvaroğlu, Y., H., 1986: Boğaziçi'ne Dair, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Simmel, G,. 2003: Modern Kültürde Çatışma, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sipahioğlu, S., 2009: Kişisel Görüşme.

Sombart, W., 1998: Aşk, Lüks ve Kapitalizm, Bilim Sanat Yayınevi, İstanbul.

Tanpınar, A. H., 1976: Beş Şehir, Dergah Yayınları, İstanbul.

Tanyeli, U. 2004: "Modernlik Kavgası Konutta Verilir", İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Akın Nalça Kitapları, (s:60-73)

Tanyeli, U. 1999: "Osmanlı Barınma Kültüründe Batılılaşma-Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu "Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, (s:284-297).

Tapan, M., 1999: "Kooperatifler ve Konut Üretimi", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme,Türk Tarih Vakfı Yayınları,Sy:366-377

Tokman, Y., 1985: "Konut Politikaları Uygulamalarında Özel Bir Örnek: Yenimahalle", Ankara.

Tunalı, İ., 2002: Tasarım Felsefesine Giriş, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Veblen, T., 2005: Aylak Sınıfın Teorisi, Babil Yayncılık, İstanbul.

Weylan, Ö., Öncü, A., 2007: İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı, "Mekan, Kültür, İktidar" İletişim Yayınları, İstanbul (s:85-103).

Yavuz, H., 1998: Osmanlılık, Kültür ve Kimlik, Boyut Yayınları, İstanbul.

Yücel, A., 1999: "İstanbul'da 19. yy'ın Kentsel Konut Biçimleri", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Türk Tarih Vakfı Yayınları, (s: 298-311)

Zengel, R., Deneri, B.,2007, "Yükselen Yapı Bağlamında Türkiye'de Kondominyumlara Bir Bakış", Yapı Dergisi-32 , Yapı Yayınları, İstanbul, 01.07.2009, http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=32

Url-1 <*http://www.tuik.gov.tr* >, Kasım, 2009

Url-2 <*http://mimarlarodasi.org*>,*Haziran,2010*

Url-3 <*http://www.yapi.com.tr*>,*Haziran,2010*

Url-4 <*http://www.tdk.gov.tr*>,*Haziran,2009*

EKLER

EK A.1 : Görüşme Daire: A
EK A.2 : Görüşme Daire: B
EK A.3 : Görüşme Daire: C
EK A.4 : Görüşme Y. Mimar Serdar Sipahioğlu
EK A.5 : Standart 3 Yatak Odalı Daire Planı
EK A.6 : Standart 1 Yatak Odalı (stüdyo) Daire Planı
EK A.7: Daire A Planı (Konut Kullanıcısı : T.S.)
EK A:8: Daire B Planı (Konut Kullanıcısı : K.D.)
EK A.9: Daire C Planı (Konut Kullanıcısı : N.P.)
EK A.10: Konut kullanıcıları profil bilgileri
EK A.11: SPSS konut kullanıcı profili sonuçları

EK A.1.

Görüşme, Daire A

Tip : 3 yatak odalı daire

Bulunduğu Kat:12

Yaşayan Kullanıcı Sayısı: 2

Dairede Uygulanan Revizyon Sayısı:2

Konut sahibinin Mesleği: Doktor

S: Residence yaşam tercihinizin öncelikli nedeni nedir, Aynı fiyata başka yaşam alanlarında konut edinme imkanınız varken neden şehir içinde yüksek bir binada yaşamayı tercih ettiniz?

C: Konum itibariyle merkezi bir yerleşimde olması, ulaşım kolaylığı sağlaması ve barındırdığı sosyal olanaklar bu mekanı seçme nedenimiz oldu. Şehirde yaşamak hızlı ve pratik olmayı gerektirir burada pratikliği bulduğumuzu düşünüyorum.

S: Daire büyüklüğü ve dairenizin bulunduğu katı seçme nedeniniz nedir?

C: 2 kişi yaşıyoruz aslında ama evimizde çok fazla eşyamız olduğu için yine de biraz büyükçe bir daireye sığabileceğimizi düşündük. Kat yüksekliğine gelince maliyeti üst katlara gidildikçe arttığı için bize uygun olanını seçtik; ama tabii ki daha üst katlarda oturmak isterdim.

S: Size sunulan standart daire planında değişiklik yapma nedeniniz nedir? Bu değişikliği kim talep etti, hangi ihtiyaçlarınızı karşıladığınızı düşünüyorsunuz? Kullanım esnasında bu değişikliklerden memnun kaldınız mı?

C: Değişiklik kararımız eşimle ortak kararımızdır. Öncelikli olarak biz eşimle bireysel hareket alanlarımızı arttırmaya çalıştık. Yatak odamızın hemen yanında bir çalışma ve dinlenme odası bulunması bizi salonu kullanmaktan kurtardı. Ayrıca sahip olduğumuz eşyaların depolanabilmesi için. daha çok dolap hacmine ihtiyacımız olduğunu düşündük ve gereksiz olduğunu düşündüğümüz hizmetli odası ve banyosunu kaldırarak buna yönelik bir oda yarattık (Fotoğraf-1). Zaten evimizde yatılı hizmetli kalmıyor, haftada 3 gün gelen bir yardımcımız var böyle

bir oda bizim açımızdan başka maksatla değerlendirildi. Kullanım esnasında yaptığımız değişikliklerden hiç pişman olmadık. Mekanları kendi bireysel özelliklerimize göre değerlendirdiğimizi düşünüyorum (Fotoğraf-3). Ama mutfak alanımızı keşke daha da arttırsaydık diye düşündüğüm oldu (Fotoğraf-2).

Fotoğraf-1:Himetli odası

Fotoğraf -2: Mutfak

Fotoğraf -3,4: Çalışma Odası

S: Dairenizin dekorasyonunda etkilendiğiniz/esinlendiğiniz dergi, reklam, fuar, film oldu mu? Tasarımcı desteği aldınız mı?

C: Tasarımcı desteği almadık. İç mekan düzenlemeleri ile eşim daha çok ilgilendi. Bir çok mağaza dolaştı ve en çok da dekorasyon dergilerinden esinlendi

S: Yeni bir daire edinecek olsanız yine bir residence yaşamı ve aynı planı mı tercih edersiniz?

C: Evet çünkü bu konu ile ilgili bilinçli bir tercih yaptığımızı düşünüyorum. Biz bu yaşam şeklini istedik ve o yüzden buradayız. Geçici bir istek değildi, tercihlerimiz yine aynı olacaktır.

S: Eski konutunuzu ve yeni konutunuzu nasıl tarifliyorsunuz?

C: Buradan önce Ulus'ta site içinde, 3 yatak odası ve salonu olan bir apartmanda yaşıyordum. Şimdi yaşadığımız konut ise aynı büyüklükte, ama prestijli bir binada bulunuyor. Dışarıdan çağıran büyük bir cazibesi var.

S: Yeni konutunuzu eski evinizdeki alışkanlıklara göre mi dekore ettiniz ? Yeni evinizde eski evinizden getirdiğiniz eşyalarınız bulunuyor mu ?

C: Kişisel alışkanlıklar tabii ki nerede olursa olsun insanla beraber geliyor. Dolayısıyla yaşadığımız mekan kesinlikle eski evimizdeki alışkanlıklara göre dekore edilmiştir. Genellikle yeni eşyalara sahibiz, fakat bazı özel mobilyalarımız vazgeçecemeyeceklerimizden, antika bir dolabımız var mesela (Fotoğraf -5).

Fotoğraf -5: Antika Dolap

S: Yaşadığınız konut alanını kimliğinizle uygun buluyor musunuz, sizi tatmin ediyor mu? Statünüzü yansıttığını düşünüyor musunuz?

C: Kesinlikle bulunduğumuz statüyü yansıtıyor ve bizim sosyal kimliğimizle de bütünleşiyor. İnsanlara nerede oturduğumu söylediğimde, zaten akıllarında bir profil oluşturmuş oluyorlar.

S: Evinizde hiçbir ihtiyacı karşılamayan sizi sadece sembolik-görsel özelliğinden dolayı tatmin eden bir eşyanız var mı?

C: Var ama bunlar kesinlikle gösteriş amaçlı değil, anısı olan eski eşyalarımız. Bir tane de antika dolabımız (Fotoğraf -5) var ama onun da bizim için anısal özelliği önemli.

S: Sosyal-ortak alanları kullanıyor musunuz? Sıklıkla kullandığınız var mı? Sizin gözlemlerinize göre sosyal alanlara diğer kullanıcıların ilgisi nasıl?

C: Sosyal alanlardan oldukça sık faydalanmaya çalışıyorum, özellikle spor alanlarını kullanıyorum; fakat çok yoğun talep olduğunu görmüyorum. Burada yaşayan kişilerin yoğun olduğunu ve buna zaman ayıramadıklarını düşünüyorum.

S: Evinize gelen konukların genel tepkileri eleştiri ve önerileri neler oluyor?

Prestiji yüksek bir yer olduğunu söylüyorlar, zaten ilk zamanlarda görmek için gelen oldukça çok sayıda konuğumuz oldu. İlgilerini çekti, onlara özellikle boğaz manzarasını göstermek istiyorum, evimden harika bir manzaraya sahibim sanırım buna sahip olmak her şeye değer.

S: Yaşadığınız konutun gelir durumunuzu yansıttığını düşünüyor musunuz? Daha iyi bir ekonomik duruma sahip olsanız nerede yaşamak istersiniz?

C: Gelir durumumu yansıttığını düşünüyorum. Boğazda yalıda oturmak benim için şu an bir hayal eğer ekonomik durumumda bir değişme olursa ilk taşınmak isteyeceğim yer kesinlikle bir yalı olur.

S: Konutunuzu satın alma, tasarım süreci-tasarıma müdahale ve yaşama sürecini eleştirel bir bakışla değerlendirebilir misiniz?

C: Tasarıma katılımda oldukça etkiliydik, sonuçta burası bizim yaşam alanımız ve kimseye müdahale izni vermeden kendi alışkanlıklarımıza göre bir tasarım ortaya çıktığı için bizi tatmin etti ve kulanım sırasında tercihleri bizim yapmış olmamız bizi mutlu kıldı.

EK A.2.

Görüşme, Daire B

Tip : 3 Yatak Odalı Daire

Bulunduğu Kat: 28

Yaşayan Kullanıcı Sayısı: 1

Dairede Uygulanan Revizyon Sayısı: 3

Konut sahibinin Mesleği: Tekstil Firması Sahibi

S: Residence yaşam tercihinizin öncelikli nedeni nedir? Aynı ücrete başka yaşam alanlarında konut edinme imkanınız varken neden şehir içinde yüksek bir binada yaşamayı tercih ettiniz?

C: Sürekli seyahat eden bekar biriyim, günümün önemli bir vaktini işte geçiriyorum, dolayısıyla evime ya da kendime fazla zaman ayıramıyorum. Eve geldiğimde aktivite alanlarınında içinde olmak istiyorum. Burada mutluyum çünkü her türlü hizmetim karşılanıyor.

S: Daire büyüklüğü ve dairenizin bulunduğu katı seçme nedeniniz nedir?

C: Aslında 1+1 dairede de yaşayabilecekken geleceğe yönelik bir düşünce ile 3+1 büyüklükte daire satın aldım. Sonuçta evlenince yaşayan kişi sayısı artacak ve iç mekanda yapılacak birkaç tadilatla evim aynı zamanda bekar evinden aile evine dönüşebilecek. Dolayısıyla şu an kullanmadığım mekanların olmasını normal karşılıyorum. Dairemin bulunduğu kat ise kesinlikle manzara düşünülerek seçilmiştir.

S: Size sunulan standart daire planında değişiklik yapma nedeniniz nedir? Bu değişikliği kim talep etti, hangi ihtiyaçlarınızı karşıladığınızı düşünüyorsunuz, kullanım esanasında bu değişikliklerden memnun kaldınız mı?

C: Standart daire planı herkesin hayatına yönelik genel ve güzel bir planlama idi. Ben burada tamamen bireyselleşmiş bir ev istedim. Herşeyin kendi isteğime kendi kullanımıma göre olmasını istedim. Daha önce yaşadığım konutta müdahale şansım yoktu, bu beni oldukça rahatsız ediyordu. Çünkü kendi hayatınızı yaşayamıyorsunuz böyle bir evde. Yaptığım değişiklikler beni şu an

oldukça mutlu ediyor. Örneğin;ben mutfakta yaşamayı ve orada zaman geçirmeyi seviyorum bunun için mutfakta daha geniş bir alan istedim. (Fotoğraf-6) Yatak odasının hemen yanında büyük bir giyinme kısmı ihtiyacım oldu (Fotoğraf-7). Herşeyin düzenli ve görünür olması hayatımı kolaylaştırıyor bu yüzden açık dolap üniteleri kullandım. Ayrıca yatak odasında kullanmadığım bir alan oluştu aslında burayı da çalışma odası olarak bölümlendirmek mümkünmüş.

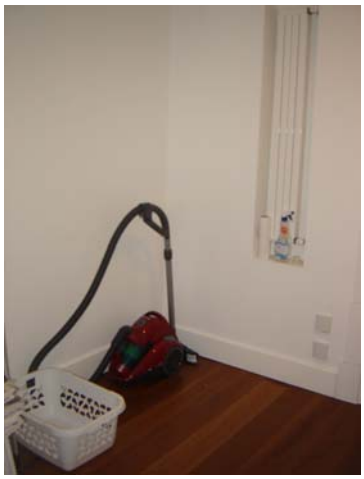

Fotoğraf -6: Mutfak

Fotoğraf-7: Giyinme bölümü

Beni mutsuz eden bir diğer konu ise annemin isteği üzerine varolan hizmetli odası (Fotoğraf-8) ve banyosunu başka bir mekana dönüştürmemiş olmamdı. Çünkü şu an orası benim için kullanışsız-ölü bir hacim. Belki ileride ihtiyaç duyacağım ama şimdilik kullanmadığım bir mekana sahibim.

Fotoğraf-8: Hizmetli Odası

S: Dairenizin dekorasyonunda etkilendiğiniz / esinlendiğiniz degi, reklam, fuar, film oldu mu? Tasarımcı desteği aldınız mı?

C: Beni iyi tanıyan bir mimar yardımcı oldu dekorasyonda. Bu çok önemliydi çünkü bu tasarımcıyla çalışana dek kimseye ne istediğimi anlatamıyordum, yani tasarımcı ile beraber ortak bir karar veremiyorduk. Sonunda hayatımı anlayabilen biri çıktı ve yardımcı oldu. İç mekanda kullandığım öğeler ise genelde mağazaların vitrinlerinde gördüğüm düzenlemelerdi. Aslında etkilendiğim tek şey spor salonlarında yıka-çık duşlardır herhalde (Fotoğraf -10). Onu da kendi banyomda uygulattım. Jakuzim de var ama kullanmıyorum duş daha pratik geliyor.

Fotoğraf -9,10: Duş/Banyo

S: Yeni bir daire edinecek olsanız yine bir residence yaşamı ve aynı planı mı tercih edersiniz?

C: Hayır. Şehre yakın ama kapalı bir sitede yer alan şehirden uzak doğa ile daha yakın olabileceğim bir ev isterim.

S: Eski konutunuzu ve yeni konutunuzu nasıl tarifliyorsunuz?

C: Eski konutum annem ve babamın yaşadığı eski evimizdi. 200 m2 bir aile apartmanıydı, ilk modern bina örneklerindendir o da… Kapalı garaj modası vardı o dönemlerde ilk örneklerdendir, bir de güvenliydi araçlar için. Ev onların

yaşam düzenine ve şekline göre tasarlanmıştı. Herşey sadece onlara yönelikti. Evin dekorasyonundan aksesuarlara mobilyalara kadar hiçbiri beni yansıtmıyordu. Oraya karşı bir aidiyet duygusu hissetmiyordum. Ama yeni evime gelince tek kelimeyle her şey benim fikrim, benim zevkim ve benim ihtiyacıma göre planlandı. Bu yüzden çok bencil bir ev burası.

S: Evinizde hiçbir ihtiyacı karşılamayan, sizi sadece sembolik-görsel özelliğinden dolayı tatmin eden bir eşyanız var mı ?

C: Evet, mesela masif sehpam hiç kullanışlı değil ama bu tür şeyleri seviyorum. Bir de Josephine koltuğum var, onu da sadece salonda boş bir alan kaldığı için aldım. Güzel gözüküyor ama daha hiç kullanmadım. (Fotoğraf-11)

Fotoğraf -11: Salondan bir görünüş

S: Sosyal-ortak alanları kullanıyor musunuz? Sıklıkla kullandığınız var mı? Sizin gözlemlerinize göre sosyal alanlara diğer kullanıcıların ilgisi nasıl?

C: En fazla spor merkezini kullanıyorum. Evimin altında böyle bir mekanın bulunuyor olması da bana seçimim sırasında çekici gelmişti. Ama sanırım diğer insanlar çok fazla kullanmıyorlar, ya da benim kullandığm saatlerde ben diğer konut sahiplerini göremiyorum. Her imkanın sunulduğunu düşünüyorum.

S: Evinize gelen konukların genel tepkileri, eleştirileri ve önerileri neler oluyor?

C: Onlar da bencil bir konut olduğunu düşünüyorlar, ama çok beğeniyorlar. Özellikle manzara onları çok etkiliyor. Evde bar köşesi olması yönünde çok öneri alıyorum. Belki ilerde bunu değerlendirebilirim. Mutfak onlarla özellikle

vakit geçirmek istediğim bir yer; çünkü burası zaten benim kabul mekanım gibi bir şeyler hazırlarken yanımda olsunlar istiyorum. Ayrıca evimdeki sinema perdesinde mutlaka bir şeyler izlemelerini istiyorum.

S:Yaşadığınız konut mekanının gelir durumunuzu yansıttığını düşünüyor musunuz? Daha iyi bir ekonomik duruma sahip olsanız nerede yaşamak istersiniz?

C: Hayır yansıtmıyor bence, yansıtmasını da istemiyorum. Türkiye'de ön planda olmak iyi karşılanmıyor. Gelir seviyesine göre kişiler sınıflandırılıyor ve bir önyargı oluşuyor aslında. Residence yaşamını sadece geçici olarak görüyorum. Bekarlar için daha uygun bir yaşam; öyle bir imkanım olursa büyük bir malikanede yaşamak isterdim.

S: Konutunuzu satın alma,tasarım süreci-tasarıma müdahale ve yaşama sürecini eleştirel bir bakışla değerlendirebilir misiniz?

C: Residence'ın ihtiyaçlarımı karşıladığını, bana yeterli hizmeti sağladığını düşünüyorum. Bu yüzden doğru seçimi yaptım. Zaten Amerika'da da 4 sene boyunca bir residence'ta yaşadım, dolayısıyla neyi nasıl sağlayacağını biliyordum. Türkiye'ye döner dönmez sadece bu nitelikte binalarda ev aradım. Tasarımda söz sahibi oldum; o yüzden fazlaca belki de bencil bir ev oldu, ama istediğim buydu. Kendi kararımla yaptığım bütün değişikliklerden memnun kaldım. Fakat annemin etkili olduğu revizyon hala beni mutsuz ediyor. Belki ona da ben karar vermeliydim.

EK A.3.

Görüşme, Daire C

Tip (m2): Stüdyo

Bulunduğu Kat: 22

Yaşayan Kullanıcı Sayısı: 1

Dairede Uygulanan Revizyon Sayısı: 1

Konut sahibinin Mesleği: Psikolog

S: Residence yaşam tercihinizin öncelikli nedeni nedir? Aynı fiyata başka yaşam alanlarında konut edinme imkanınız varken neden şehir içinde yüksek bir binada yaşamayı tercih ettiniz?

C: Kesinlikle güvenlik açısından tercih edilmiştir. Amerika'dan döndüğümde ailemden ayrı yaşamak istediğimi söyledim; onlar da tek başına yaşayan bir kız için güvenli olan bir yeri uygun göreceklerini söylediler. Cihangir ve Bebek'te çok güzel çatı daireleri buldum, ama asla babama bunları kabul ettiremedim. Bu projeyi görünce, benim yaşamıma kolaylık sağlayacağını düşündükleri için burada daire satın aldık. Benim tercihim bu değildi. Buradan önce yine bir residence'ta yaşıyordum ve doğaya daha yakın olmak istiyordum; ama aileme bunu kabul ettiremedim.

S: Size sunulan standart daire planında değişiklik yapma nedeniniz nedir? Bu değişikliği kim talep etti, hangi ihtiyaçlarınızı karşıladığınızı düşünüyorsunuz? Kullanım esnasında bu değişikliklerden memnun kaldınız mı?

C: Standart daire planını değiştirmedik. Zaten eski evim de stüdyo tipindeydi ve daire planı buna çok yakındı, o yüzden alışkın olduğum bir yaşam düzeniydi. Tek yaptığım değişiklik banyonun şeffaflaştırılması oldu. Bu hem banyo, hem de yatak odası mekanında derinlik sağladı. Manzaraya bakarak duş alabilmek muhteşem bir deneyim. Bunu daha önce Marmaris'te kaldığımız bir otelden görmüştük. Kendi evimde de bu tasarımın hoş olabileceğini düşündüm (Fotoğraf -12) .

Fotoğraf -12: Yatak odasından banyoya bakış

S: Dairenizin dekorasyonunda etkilendiğiniz/ esinlendiğiniz dergi, reklam, fuar, film oldu mu ? Tasarımcı desteği aldınız mı?

C: İç mimar bir arkadaşım yardımcı olmaya çalıştı, ama evle çok uğraşan bir yapım yok; dolayısıyla çok fikir alışverişinde bulunamadık. Ben vakit buldukça mağazalarda gördüğüm, tasarım ürünü "unique" ürünleri almaya çalıştım. Küçük bir ev olduğu için, çok tasarım alanı olduğunu düşünmüyorum; ama ilerde büyük bir evim olunca bir mimarla çalışarak her şeyi ona emanet ederim. Dediğim gibi bu tarz dekorasyonlarla uğraşmak benim yapıma uygun değil.

S: Yeni bir daire satın alacak olsanız yine bir residence yaşamı ve aynı planı mı tercih edersiniz?

C: Hayır kesinlike tercih etmezdim. Belirttiğim gibi bu sadece ailemin bana uygun gördüğü bir seçimdir. Ben Cihangir'de, ya da Bebek'te küçük bir çatı katında yaşasam kendi kimliğimle daha örtüşen bir seçim olacaktı.

S: Yaşadığınız konutun gelir durumunuzu yansıttığınız düşünüyor musunuz? Daha iyi bir ekonomik duruma sahip olsanız nerede yaşamak istersiniz?

C: Statümü kesinlikle yansıtıyor, ama bu bir yandan rahatsızlık verici bir duruma dönüşüyor. Oturduğunuz yeri öğrendiklerinde insanlar biraz daha önyargılı olabiliyor. Ama evim asla kimliğimi yansıtmıyor. Çünkü burası belli bir kesim için üretilmiş, belli standartlarda belli özelliklere sahip bir konut alanı. Burada hiç kimse kendi kimliğini yansıtamaz önceden seçilmiş bir yerde yaşıyorlar.

Eğer ben Cihangir'de, kendi seçtiğim beni anlatan, yansıtan bir evde yaşasaydım, iç mekanını yine bu konuma göre düzenleseydim, işte o zaman beni anlatacaktı. Dolayısıyla buraya aitliğimi sorgulayamıyorum.

S: Eski konutunuzu ve yeni konutunuzu nasıl tarifliyorsunuz ?

C: Daha önce yine residence'da yaşıyordum. (Polat Residence) Biraz daha karanlık bir binaydı. Burası gibi aydınlık değildi.

Şimdiki evim ise; küçük, şık, sıcak ve mükemmel bir manzaraya sahip bir daire.

.

S: Sosyal-ortak alanları kullanıyor musunuz? Sıklıkla kullandığınız var mı? Sizin gözlemlerinize göre sosyal alanlara diğer kullanıcıların ilgisi nasıl?

C: Evet havuzu özellikle sıklıkla kullanıyorum. Zaten çok kalabalık olmuyor bu da beni mutlu ediyor.

S: Evinize gelen konukların genel tepkileri, eleştiri ve önerileri neler oluyor?

C: Genelde kullandığım ürünleri enteresan buluyorlar, zaten az ve değişik öğeler olmasını seviyorum. Çok dolu olan evler, bana görgüsüzce dekore edilmiş gibi geliyor. Dekorasyon konusunda görgülü olmak, biliyor olmak çok önemli.

S: Konutunuzu satın alma, tasarım süreci, tasarıma müdahale ve yaşam sürecini eleştirel bir bakışla değerlendirebilir misiniz ?

C: Tasarımda etkili olduğumu düşünmüyorum ve benim için buna uğraş vermek sıkıcı bir iş. Bir mimarın bana göre bir şeyler tasarlıyor olması en güzeli herhalde. Ama sonrasında istemediğin sonuçlarla karşılaşmayı da göze amak gerekecek galiba, bu kadar ilgisiz olunursa.

EK A.4.

Görüşme, Y. Mimar Serdar Sipahioğlu

S: Tasarım sürecini kısaca anlatabilir misiniz?

C: Bjk Fulya Süleyman Seba Projesi sadece konut projesi değil, içinde hastane, market, kültür merkezi ve konut alanları olan bir komplekstir. Tasarımda hedef konut, ofis, market ve hastanenin ayrı ayrı ve birlikte çalışabilen bir bütün oluşturulmasını sağlamaktı.

Konut planlamasında konutların sunulacağı profil belliydi. Bu profile yönelik mümkün olduğunca esnek bir planlama uygulamaya çalıştık. Aynı kat içerisinde 2 adet 1+1 ve 2 adet 3+1 daire bulunmaktadır. Sistem öyle geliştirilmiştir ki; bir katta 4 daire olabileceği gibi, tek daire imkanı da bulunmaktadır. Kişilerin konuta ayırdıkları gelire göre, aynı kat yüzeyine büyüme olanağı sağlanmıştır.

S: "Residence" nedir, bu tip konut kullanıcısının profili nasıldır?

C: Geçmişte üst gelir grubunun konut tercihi konak, köşk, yalı iken günümüzde residence ve villa tipi konut yerleşimleri olmuştur. Yaşam şekli değiştikçe, konut biçimleri de değişmiştir. Artık insanlar kendi içinde kendine yeterli konut alanlarını seçmektedirler. Günümüzde de hem prestij, hem de sosyal yaşam arzusunu birleştiren düşey projeler, "residance" lar ortaya çıkmıştır.

S: Bazı konut kullanıcıları standart daire planlarında kendi yaşam şekillerine göre değişiklikler yapmışlardır. Bu revizyon taleplerini nasıl değerlendiriyorsunuz. Gerçekten ihtiyaca bağlı olarak mı yapıldığını düşünüyorsunuz?

C: Değişikliklerin yapılması bizim için beklenen bir durumdu, zaten bütün altyapı buna olanak verecek şekilde oluşturulmuştur, örneğin konut kullanıcıları ister küvet, ister duş teknesi kullansın, her ikisi de planda uygulanabilir niteliktedir. Kullanıcılar ister gösteriş ister fiziksel ihtiyaçtan olsun, gerçekten ihtiyaç duydukları için bu değişimleri yapmışlardır.

S : Yapılan revizyon tiplerini tek tek inceleyecek olursak (hizmetli odası, yatak odası, mutfak, banyo revizyonları)

a) Hizmetli odası, zaten dolap hacmine dönüştürülebilir bir mekan olarak tasarlandı. Sadece ek olarak biz oraya tesisat getirdik. Yani yine kullanıcının seçimine ait bir kullanım sözkonusuydu. Zaten günümüzde residence konutlarda evde yatılı hizmetli bulunmamakta. Herkes kullanmasa da residence konutların çeşitli hizmetleri bulunmaktadır. Biz bu mekanı sadece isim olarak böyle adlandırdık aslında.

b) Mutfak, bazı uygulamalara kullanıcıların biraz da önyargılı yaklaştıklarını düşünüyorum, mesela açık mutfakların kapalı hale getirilme isteği buna bir örnek. Birçok kullanıcı mutfağını kapatınca havasız ve ışıksız bırakınca bundan pişman oldu.

c) Yatak odası revizyonuna gelince, yapılan tespitler çok doğru; çünkü insanlar artk kendi özel alanlarına sahip olmak istiyorlar. Bireysel hareket alanları arıyorlar.

d) Mutfaklarda masa kullanımının olmaması: Mutfak sadece hazırlama ve basit kahvaltı için düşünüldü. Ayrı bir yemek odası tasarlanmadı. Ayrı yemek odaları daha üst tabakaların (örneğin, üst düzey devlet görevlilerinin evleri) sürekli bir hizmetlinin bulunduğu evlerde kullanılır. Residence kullanıcısı zaten pratik şeyler arayan bir profil. Mutfak fazla vakit geçirilecek bir mekan olmamalıydı.

e) Banyo mekanında şeffaflık, İnsanlar sahip oldukları şeyleri sergilemek istiyorlar. Güzel gösterişli bir banyoya sahip ise bunu tabiki sergilemek isteyecektir , fakat genel mekanlara açmıyorlar, yine de biraz daha mahrem mekanlarla bütünleştiriyorlar banyolarını.

S: Tasarımınızda işlevsel olmadığını düşündüğünüz ama gösterişsel olarak kullanıcıları tatmin ettiğini düşündüğünüz mekanlar var mı?

C: Neredeyse hiç yok, çünkü tasarımda hiçbir alan boşa harcanmamıştır.

S: İç mekan tasarımında kullanılan önemli markalar kişilerin buradan konut edinmesinde etkili olmakta mıdır?

C: Burada konut kullanıcılarını çeken ilk şey, tasvirlenmiş bir yaşam ve tasarım, aslında markalar sadece bunu pekiştiriyor.

S: Yine bir residence tasarımı yapacak olsanız, bu sefer önemseyeceğiniz şeyler neler olurdu.

C: Daha çok tasarımla ilgili konular olurdu, yine daha panaromik ve daha şeffaf bir bina olurdu bu sefer.

S: Bu tasarımda üst tabakayı bu yerleşime çekebilmek için onlara neler sundunuz?

C: Tarifli bir sosyal yaşam sunduk. Aynı zamanda kullanıcılar kimlerle komşu olduğunu-olacağını öğrenince onlarla beraber yaşamak için, onlardan biri olduğunu göstermek için de yerleşimden konut satın alıyor.

S: Gelir gruplarına göre konut sınıflandırılmasının yapıldığı günümüzde üst gelir grubunun giderek kendini soyutladığı bambaşka bir konut yerleşim düzeni hızla yayılmakta. İleride bunun doğuracağı yeni sorun ya da olanaklar neler olacak?

C: Kullanıcılar, özellikle üst gelir grubu konut kullanıcıları, kendileri gibi bireylerle birarada yaşamak istiyorlar. Tabii ki sosyal ayrışmaya karşıyım; ama aslında bunu insanlar istiyor. Alt gelir grubu, orta gelir grubu, üst gelir grubu, herkes zaten kendisi gibi olanlarla yaşamak istiyor.

S: Residence'ın burada yaşayan konut kullanıcılarının gelir durumlarını yansıttığını düşünüyor musunuz? Bu kişiler neden daha çok dışa kapalı yerleşimlerden konut sahibi olmaktalar?

C: Burada yaşayan kullanıcıların hem ekonomik, hem de sosyal durumları konutları üzerinden okunabiliyor. İstanbul'daki çarpık kentleşme ve doğudan alınan göçlerle beraber kent içi konut alanlarında düzen ve güvenlik kalmadığı için, bu kullanıcılar genellikle şehre yakın ama şehrin dışında bir yerleşimde konut satın alıyorlar.

S: Bu yerleşimden konut satın alanların birçoğunun aslında 5. ya da 6. konutuna sahip olduğunu görüyoruz. Bu çeşitli ve sayıca çok konut sahipliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

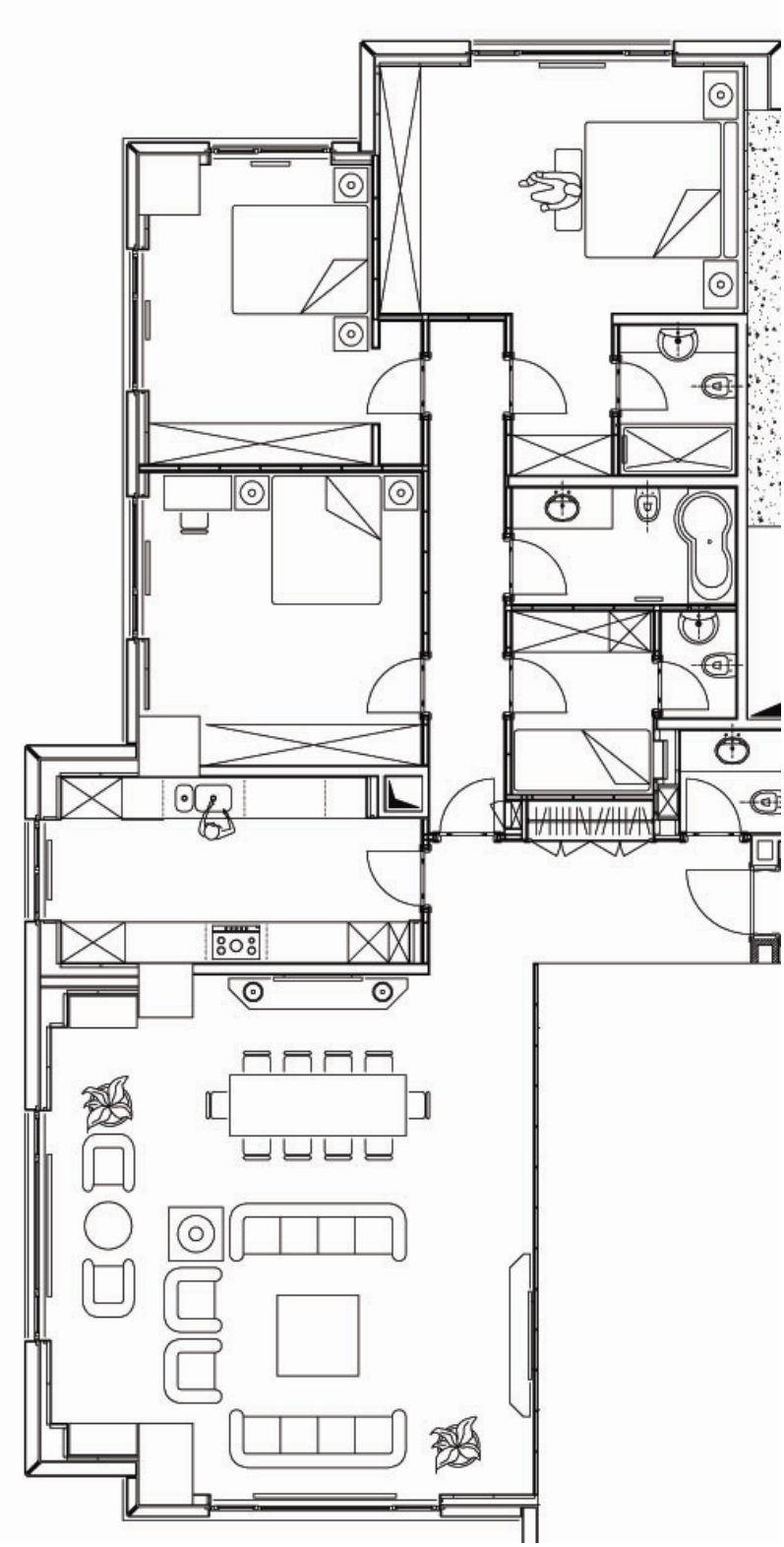
C: Özellikle Son 10 yılda konut çok iyi bir yatırım aracı haline geldi. Büyük bir

gayrimenkul patlaması yaşandı. Dolayısıyla konut sadece barınma değil yatırım aracı haline de geldi.

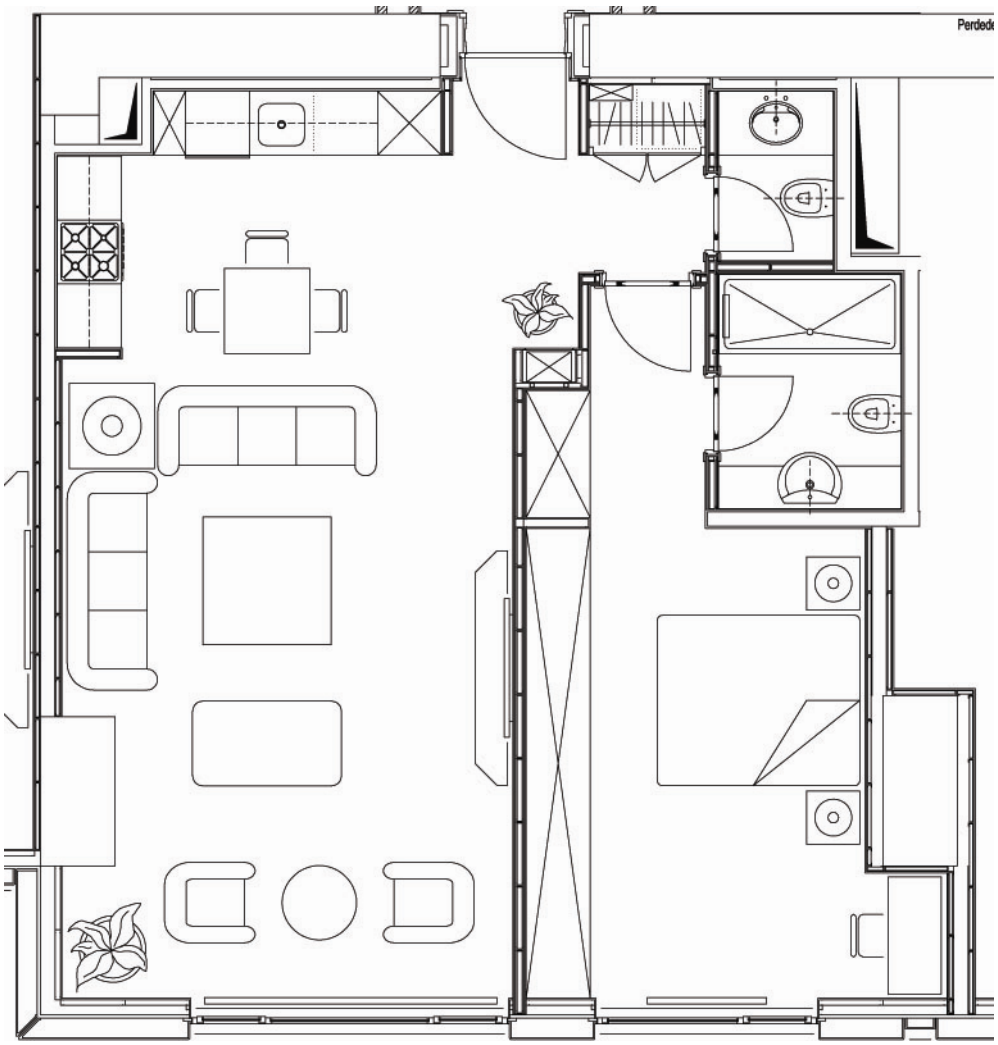
S: Tüm tasarım, planlama ve müşteri görüşmeleri süreci ile ilgili olarak genel bir eleştiride bulunabilir misiniz?

C: Kullanıcıların tasarıma katılımı iyi organize edildi, kullanıcılar kendi yaptıkları değişikliklerden memnun kaldılar. Dolayısıyla bireylerin kendi kararlarını yaşamaları onları daha mutlu ediyor. Genel olarak değerlendirdiğimizde, mimarlar bu tasarımı yapıyorlar; ama bildiğiniz gibi "residence" işletmesi olan bir yapıdır. Yani tasarladık, kullanılıyor, bitti demekle bitmiyor. Devamında nasıl kullanılacağının, organizasyonun da çok iyi yapılması gerekiyor.

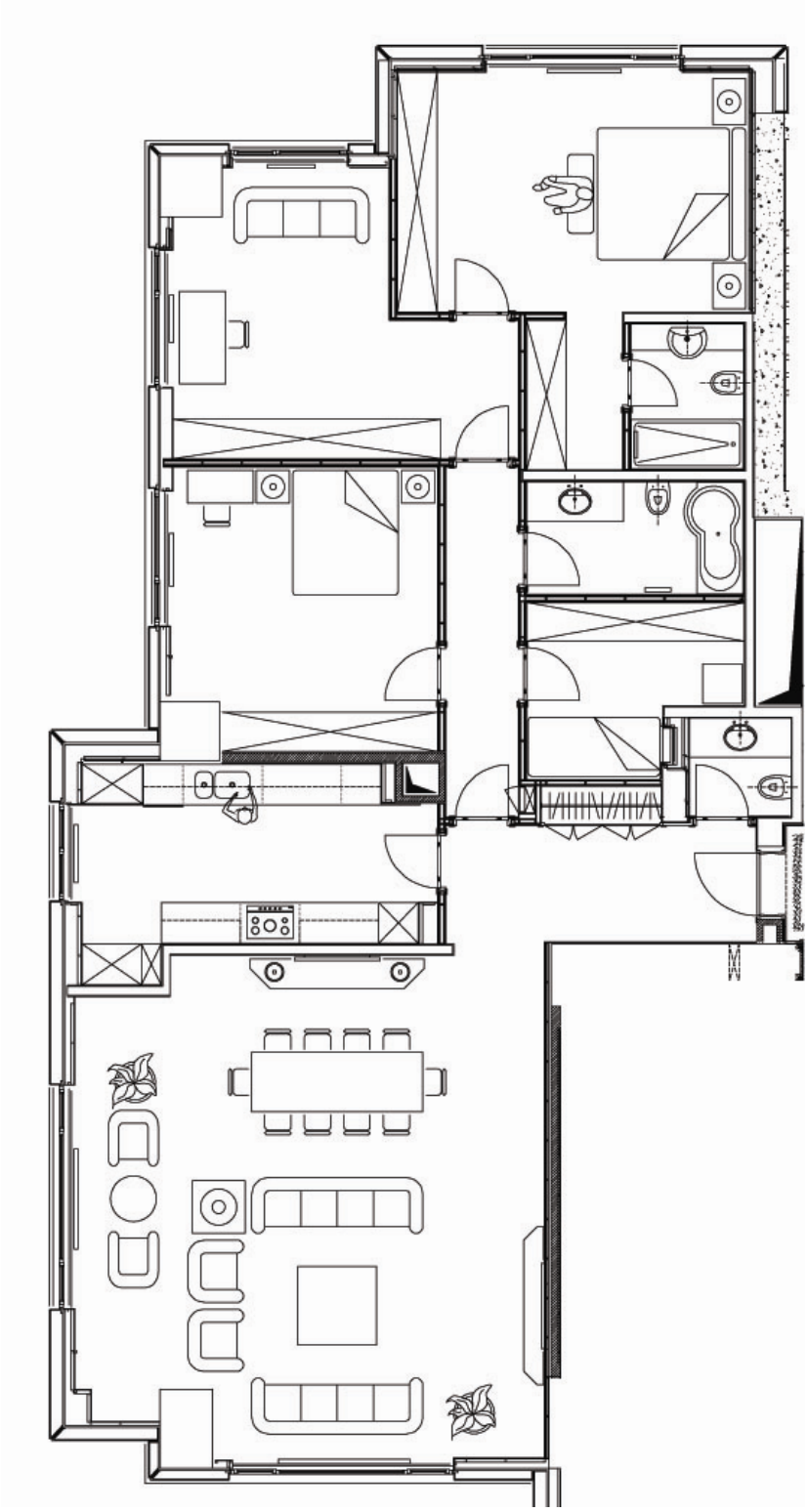
EK:A.5 : Selenium Twins Standart 3 Yatak Odalı Daire Planı

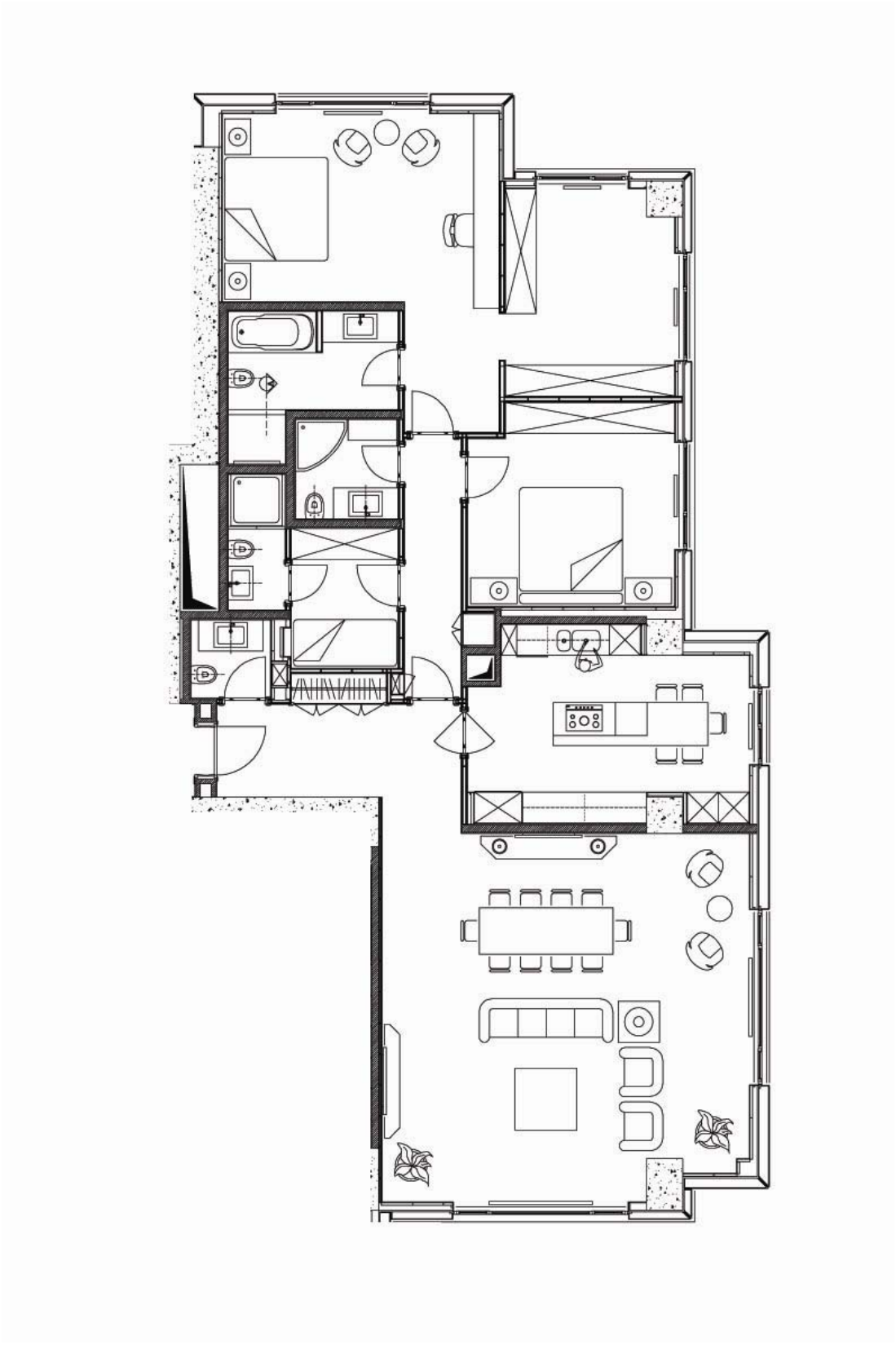
EK:A.6 : Selenium Twins Standart 1 Yatak Odalı (Stüdyo) Daire Planı

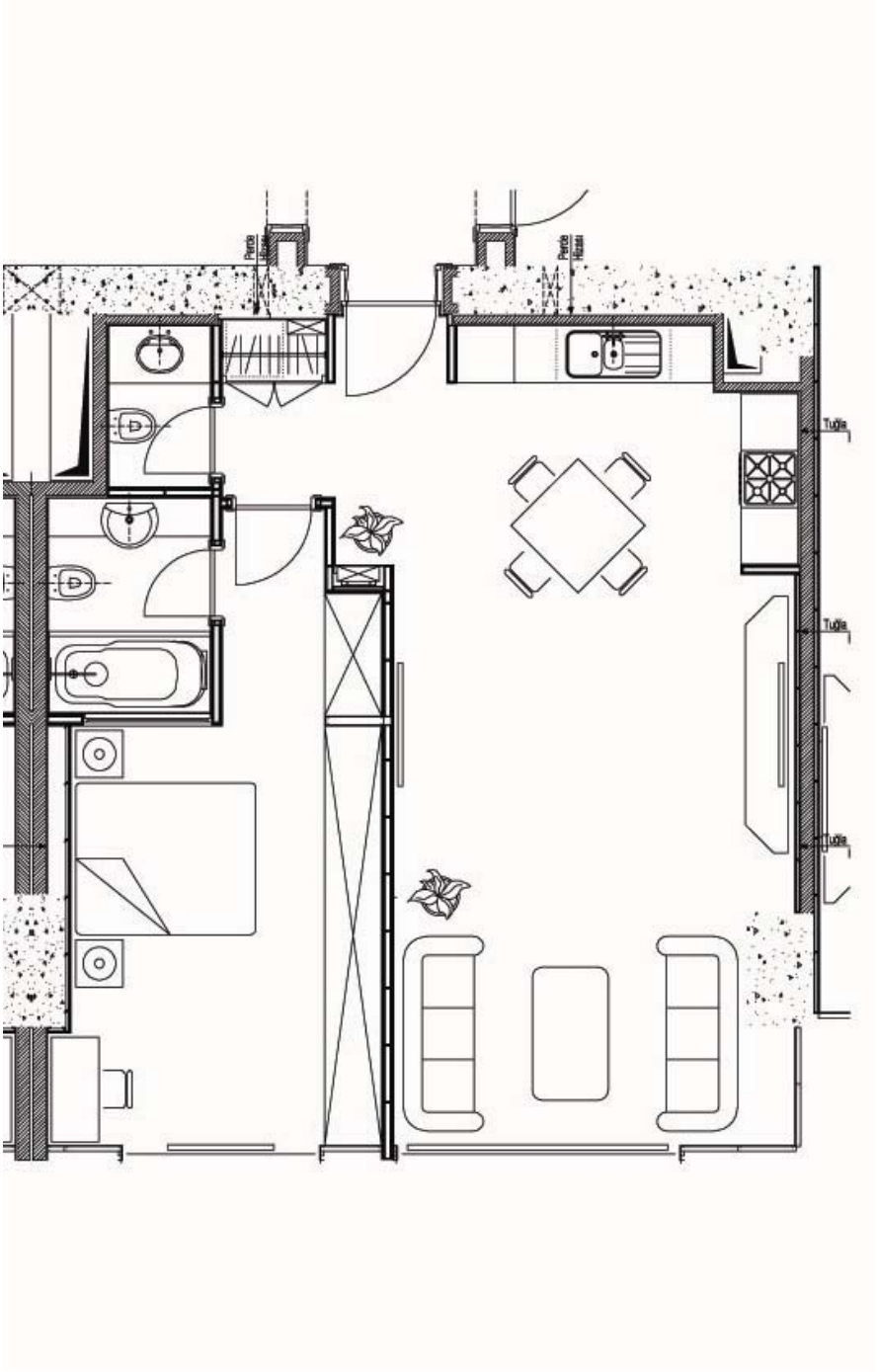
EK:A.7 : Daire A Plan- Konut Kullanıcısı- T.S. / Doktor

EK:A.8 : Daire B Plan-Konut Kullanıcısı- K.D. / İş Adamı (Tekstilci)

EK:A.9 : Daire C Plan- Konut Kullanıcısı- N.P. / Psikolog

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Hatice Sadıkoğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: Bulgaristan 1985

Adres: İstanbul

Lisans: Yıldız Teknik Üniversitesi

Lisansüstü: İstanbul Teknik Üniversitesi

Alınan Ödüller:

- Sedat-Güzin Gürel Vakfı 2007 Sergileme Ödülü
- Ankara Mimarlar Odası Kent Düşleri Ulucanlar Cezaevi Dönüştürme Fikir projesi

Düzenlenen Etkinlikler:

- Ulusal Konferans: Dışa Kapalı Konut Yerleşmeleri Konferansı: Yeni Yaşamlar, Yeni Mekanlar, Yeni Sınırlar, 4-5 Mart 2010: Düzenleme Komitesi Üyesi, Öğrenci Asistan.

Profesyonel Deneyimler:

- W Hotel& Akaretler Residence, Aty İnşaat, Nisan-Ağustos 2007: Tasarım ofisi, Mimar.
- Selenium Twins Residence, Aşçıoğlu İnşaat, Eylül 2007-Eylül 2009: Residence Saha Mimarı / Kontrolör.
- İstanbul Teknik Üniversitesi Konut Araştırmaları Merkezi, Ocak 2010-Haziran 2010: Öğrenci Asistan.